

Italo Kalvino - Zamak ukrštenih sudbina

Zamak Usred guste šume, jedan zamak je davao sklonište svima onima koje je noć zatekla u putu; vitezovima i damama, kraljevskim povorkama ili običnim putnicima. Prešao sam preko pokretnog mosta, sjahao sa konja u jednom mračnom dvorištu, konjušari bez reči uzeše da zbrinu mog konja. Bio sam bez daha; jedva sam stajao na nogama: od kada sam ušao u šumu bio sam na takvim iskušenjima, susreti, pojave, dvoboji, da nisam uspevao da uvedem red ni pokretima ni mislima. Popeh se uz neke stepenice; obreh se u jednoj velikoj i visokoj dvorani: mnogo ljudi – i oni bez daljnijeg prolazni gosti koji su mi prethodili šumskim stazama – sedeli su za večerom oko trpeze osvetljene svećnjacima. Pokušao sam da se osvrnem oko sebe, čudno osećanje, bolje rečeno: bila su to dva odvojena osećanja, koja su se mešala u mojoj pomalo lebdećoj i zbunjenoj glavi od umora. Činilo mi se da se nalazim usred neke bogate svite kakva se nije mogla očekivati u jednom tako rustičnom zamku van domašaja; a to nije bilo samo zbog vrednog nameštaja i komada stolnog posuđa, već i zbog smirenosti i dobrostanja koji su vladali među gostima, koji su svi bili lepi i odeveni s nakindurenom elegancijom. A u isto vreme osetio sam izvesno osećanje slučajnosti i nereda, ako ne čak i raspusnosti, kao da nije reč o gospodskoj kući, već o krčmi u prolazu, u kojoj se nalaze međusobno nepoznate osobe različitog porekla i iz različitih zemalja, da provedu noć i kad u prislinom promiskuitetu svako oseti kako mu popuste pravila kojih se drži u svom ambijentu, i – dok se pomiruje sa manje komfornim uslovima života – takođe uživa u slobodnijim i različitim običajima. Zapravo, ta dva suprotna utiska mogla su vrlo lako da se odnose na isti objekat: bilo da je zamak posećivan godinama samo kao odmorište, polako degradirao u krčmu, dok su se vlasnici zamka pretvorili u krčmara i krčmaricu, i dalje ponavljajući gestove svog plemićkog gostoprimitstva; bilo da je neka krčma kakve se često vide u blizini zamkova, koje nude jelo i piće vojnicima i jahačima, osvojila – s obzirom da je zamak odavno napušten – stare gospodske dvorane da bi postavila svoje klupe i burad, a luksuz tog ambijenta – kao i prolaz slavni mušterija – joj dao neko neočekivano dostojanstvo, do te mere da zaludi krčmara i krčmaricu koji su na kraju poverovali da su vladari nekog raskošnog dvora. Ove misli, istinu govoreći, su me samo na tren uhvatile; jače je bilo olakšanje što sam opet živ i zdrav usred izabranog društva, i nestrpljenje da zapodenem razgovor (na znak poziva onoga koji je ličio na vlastelina – ili krčmara – seo sam na jedino mesto

koje je bilo slobodno) i razmenim sa saputnicima priču o proteklim proživljenim zbivanjima. Ali za ovom trpezom, za razliku od onoga što se uvek desi u krčmama, kao i na dvoru, niko nije ni reč rekao. Kada je neki gost hteo svog suseda da zamoli da mu doda so, učinio bi to gestom, kao što se pokretima obraćao i posluzi da bi mu isekli parče pite od fazana ili usuli pola bokala vina. Odlučivši da probijem kroz ono što sam smatrao otupelošću jezika posle zamornog puta, upravo sam krenuo da jako uskliknem nešto kao: "Dobro vam želim!" "U pravi čas!" "Srećnog li vetra!" ali iz mojih usta ne izađe ni glasa. Zveckanje kašika i kuckanje bokala bili su mi dovoljni da se uverim da nisam ogluveo: preostalo mi je da prepostavim da sam nem. To su mi potvrdili ostali za trpezom, i oni su pomerali usne u tišini, ljupko pomireni: jasno je bilo da je prolaz kroz šumu svakoga od nas koštao govora.

Po završetku večere u nemosti koju zvuci mljackanja hrane i srkanja vina nisu učinili prijatnijom, ostali smo sedeći i gledajući se u lice, sa napetošću što ne možemo da razmenimo mnoga iskustava koja je svako od nas imao da saopšti. U tom trenutku, na tek rasporemljenom stolu, onaj koji je izgledao kao vlastelin, stavi špil karata za igranje. Bili su to taroti veći od onih s kojima se igraju karte ili s kojima ciganke predskazuju budućnost, i otprilike su bile iste figure, naslikane sa bojama najvrednijih minijatura. Kraljevi kraljice i žandari bili su mladi raskošno obučeni kao za neki kraljevski bal; dvadeset dve Velike Arkane izgledale su kao gobleni nekog dvorskog pozorišta; a pehari novčići mačevi štapovi su blještali kao grbovi ukrašeni vencima i povezima. Počesmo da širimo karte po stolu, otvarajući ih, kao da hoćemo da naučimo da ih prepoznamo, i da ih pravilno upotrebimo u igri, ili da im pridamo pravo značenje u čitanju sudbine. Pa ipak nije izgledalo da iko od nas želi da započne partiju, još manje da ispituje sudbinu, s obzirom da smo bili ispražnjeni od svake budućnosti, usred jednog puta koji nije bio ni završen niti za završavanje. Nešto drugo smo videli u tim tarotima, nešto zbog čega nismo mogli oči da odvojimo od pozlaćenih znakova tog mozaika. Jedan od gostiju privuče k sebi raširene karte, oslobađajući veliki deo stola; ali ih ne skupi u špil niti ih promeša; uze jednu kartu i stavi je ispred sebe. Svi primetismo sličnost između njegovog lica i te figure, i učini nam se da smo shvatili da je s tom kartom želeo da kaže "ja" i da se upravo spremao da nam ispriča svoju priču. Priča o kažnjenom nezahvalniku Predstavljajući nam se sa likom Žandara pehara – jedan ružičasti i plav mladić koji je imao na sebi blještavi ogrtač izvezen s oblicima sunca, koji je ispruženom rukom nudio poklon kao od Re Maggi – naš gost je verovatno hteo da nas informiše o svojoj dobrostojećoj poziciji, svojoj sklonosti ka luksuzu i rasipništvu, pa ipak – pokazujući nam se na konju – sa pustolovnim duhom, iako više potaknut – prosudih primećujući sav taj vez čak i na abajliji konja – sa željom da se prikaže nego sa pravim viteškim porivom. Lep mladić učini jedan pokret kao da traži našu punu pažnju i započne svoju nemu priču ređajući tri karte u nizu po stolu: Kralj novčića, Deset novčića i Devet štapova. Izraz dubokog žaljenja s kojim je spustio prvu od ovih tri karata, i radost s kojom je sledeću kartu pokazao, kao da su hteli da nam kažu da, pošto je umro njegov otac – Kralj novčića je predstavljao malo stariju osobu od ostalih, smirenog i dobrostojećeg izgleda – on je dobio zamašno nasledstvo i odmah krenuo na put. Ovu poslednju stavku smo shvatili iz pokreta ruke kad je bacio kartu Devet štapova, koja nas je – sa krošnjom raširenih grana proređenim zelenilom od lišća i divljih cvetića – podsećala na šumu kroz koju smo upravo bili prošli. (Štaviše ko bi zagledao kartu izoštrenijim pogledom, video bi da vertikalni deo koji se susreće sa ostalim drvenim putanjama upravo nagoveštava ideju puta koji se probija kroz gustu šumu). Dakle, početak priče bi mogao da bude sledeći: vitez, čim je saznao da ima sredstva da briljira na najraskošnijim dvorcima, brzo krenu na put sa torbom prepunom zlatnika, u posetu najslavnijim okolnim zamcima, možda sa namerom da pridobije za sebe nevestu visokog porekla; i uljulkujući se u tim snovima, zađe u šumu.

I nizu tih karata, dodao je još jednu koja je bez daljnjeg svedočila o gadnom susretu: Snaga. U našem špilju tarota ova arkana bila je predstavljena jednim naoružanim goropadnikom, o čijim zlim namerama nije bilo sumnje zbog toljage koju je vrteo u vazduhu, i nasilja s kojim je lava bacio na zemlju jednim udarcem kao da je zec. Priča je bila jasna: u srcu šume konjanik je bio prepadnut jednim krvoločnim lopovom. Najtužnija predviđanja bila su potvrđena kartom koja je sledila, to jest dvanaesta arkana, koja se zove Obešeni, gde se vidi jedan čovek u pantalonama i košulji, vezan sa glavom nadole, obešen o jednu nogu. Prepoznasmo obešenog kao našeg plavušana: lopov mu je oduzeo sve što je imao, i ostavio ga da visi sa jedne grane, sa glavom nadole. Odahnu smo na vest koju nam je donela arkana Umerenost, koju je na sto spustio naš gost sa izrazom zahvalnosti. Iz nje smo shvatili da je čovek koji je visio čuo nečiji korak kako mu se približava, i njegov prevrnuti pogled video je devojkicu, možda ćerku nekog drvoseče ili pastira, kako hoda, bosonoga, po livadama, noseći dva krčaga s vodom, svakako u povratku sa izvora. Ne sumnjamo da je čovek sa glavom nadole oslobođen, pomognut i vraćen u svoju prirodnu pozu od strane te jednostavne šumske devojkice. Kad smo videli da pada As pehara, na kome je nacrtan izvor koji teče kroz procvetalu mahovinu i šuštanje krila, bilo je kao da smo čuli odmah tu blizu žubor nekog izvora i dahtanje čoveka koji gasi žeđ velikim gutljajima. Ali postoje izvori – neko je od nas sigurno pomislio – sa kojih, čim popiješ, žeđ ti poraste, umesto da se ugasi. Bilo je predvidljivo da će se između to dvoje mladih upaliti – čim konjanik savlada vrtoglavicu – izvesno osećanje koje će da prevaziđe zahvalnost (sa jedne strane) i sažaljenje (sa druge), i da će ovo osećanje odmah naći način da se izrazi – uz saučesništvo šumske senke – u zagrljaju na travi livada. Nije slučajno karta odmah posle bila Dvojka pehara ukrašena cartiglio "ljubavi moja" i sa rascvetalim spomenkom: najverovatniji dokaz ljubavnog susreta. Već smo se razmeštali – naročito dame iz društva – da uživamo nastavak jedne nežne ljubavne priče, kada konjanik spusti još jednu kartu štapova, Sedmicu, na kojoj nam se između tamnih stabala šume čini da vidimo njegovu tanku figuru kako se udaljava. Nismo mogli da se zavaravamo da su stvari drugačije krenule: šumska idila je kratko trajala, jedna devojkica, ubrani cvet na livadi i bačen, nezahvalni konjanik se ni ne osvrće da je pozdravi. U ovom trenutku je jasno da počinje drugi deo priče, možda sa nekim vremenskim intervalom između: pripovedač je počeo da ređa druge tarote u novom redu, pored tog prvog, na levoj strani, i tada spusti dve karte, Kraljicu i Osmicu pehara. Iznenađna promena na sceni nas je zbunila na momenat: ali se rešenje vrlo brzo nametnulo – pretpostavljam – svima nama, a bilo je da je konjanik najzad pronašao ono što je tražio, nevestu iz visokog i bogatog staleža, kao što je bila ona koju smo tu videli naslikanu, čak sa krunom na glavi, sa porodičnim štitom i ispranim licem, – i čak i malo starija od njega, što su najzlobniji od nas primetili – i sa haljinom izvezenom od ukrštenih prstenova, koji kao da govore: "Oženi me, oženi me". Poziv koji je spremno prihvaćen, ako je tačno da karta pehari nagoveštava svadbenu slavlje, sa dva reda zvanica koje nazdravljaju mladencima u dnu stola sa okićenim stolnjakom. Karta koju je potom spustio, Žandar mačeva najavljujivala je, pojavljujući se u ratnoj opremi, nešto nepredvidljivo: ili je glasnik na konju uleteo u šumu donoseći neku

uznemiravajuću vest, ili je mladoženja lično napustio svadbenu slavlje da bi otrčao naoružan u šumu, ili obe stvari zajedno: mladoženja je upozoren nekom iznenadnom pojavom i odmah se dohvatio oružja i uskočio je u sedlo. (Pošto je postao ekspert od prošle pustolovine, nije promoljavao glavu iz kuće bez kompletnog naoružanja. Nestrpljivo smo čekali još neku jasniju kartu; i stiže Sunce. Slikar je predstavio dnevnu zvezdu u rukama deteta koje trči, štaviše leti leti iznad raznovrsnog i širokog prostora. Protumačiti ovaj deo priče nije bilo jednostavno: moglo je jednostavno da znači "bio je lep sunčan dan" i u tom slučaju je naš pripovedač uzaludno trošio svoje karte da bi nam rekao nebitne detalje. Možda bi valjalo zadržati se na bukvalnom značenju te slike a ne na alegorijskom: videlo se jedno polugolo dete kako trči u blizini zamka u kome se svadba proslavlja, i upravo da bi to mangupče pojurio, mladoženja napušta slavlje. Ali valjalo je ne zaboraviti predmet koji je dete nosilo: ta blještava glava bila je možda rešenje zagonetke. Opet spuštajući pogled na kartu s kojom nam se naš junak predstavio, setismo se sunčanih crteža i vezova koje je ovaj imao na svom ogrtaču kad ga je lopov napao, koji je jahač zaboravio na livadi svoje nepostojane ljubavi: možda se sada taj ogrtač vijorio po poljima kao neki zmaj, i upravo da bi ga uhvatio on se bacio u poteru za mangupčićem, ili možda iz radoznalosti da shvati kako je tu stigao, to jest kakva je bila veza između ogrtača deteta i devojke iz šume. Nadali smo se da ćemo naći odgovor na ta pitanja u sledećoj karti, i kada smo videli da je to bila Pravda uverili smo se da je u ovoj arkani – koja nije pokazivala samo ženu sa mačem i vagom, kao u drugim tarotima, već je u pozadini (ili u zavisnosti od kako se gleda, u polukružnom polju iznad glavnog lika) bio takođe jedan ratnik na konju (ili neka amazonka?) u oklopu, koji kreće u napad – ležalo jedno od poglavlja sa najgušćim zbivanjima u našoj priči. Mogli smo samo da izmišljamo pretpostavke. Na primer: dok je sustizao mangupčića sa zmajem, proganjaču je presekao put jedan drugi konjanik, sav naoružan. Šta su mogli da kažu jedno drugome? Za početak: – Ko je to tamo! i nepoznati konjanik otkrio je svoje lice, žensko lice koje je naš gost prepoznao kao svoju spasiteljku iz šume, koja je postala punija i odlučnija i smirenija, sa jedva vidljivim melanholičnim osmehom na usnama. – Šta sad hoćeš od mene? – mora da ju je tada on upitao. – Pravdu! – rekla je amazonka. (Vaga je upravo aludirala na taj odgovor). Štaviše: kad malo bolje razmislim, susret mora da se ovako odigrao: amazonka na konju je izašla iz šume, u napadu (slika u pozadini ili na polukružnom polju) i viknula mu je: – Stoj! Da li znaš koga juriš? – Koga to? – Svoga sina! – rekla je ratnica pokazujući svoje lice (lik u prvom planu). – Šta mogu da učinim? – mora da je upitao naš, pošto ga je uhvatilo brzo i zakasnelo

osećanje krivice. – Suoči se sa presudom – (Vaga) – Božjom! Brani se! – i isukala je mač (Mač). "Sada će da nam opiše dvoboj", pomislih, i zapravo karta koju je tada bacio bila je zveckava Dvojka mačeva. Letelo je posečeno šumsko lišće, a puzave biljke su se uvertale oko sečiva. Ali nelagodan pogled koji je pripovedač bacao na tu kartu nije unosio sumnje u vezi sa ishodom: njegova protivnica bila je žestoki mačevalac; sada je na njega bio red da leži krvav na livadi. Dolazi svesti, otvara oči i šta vidi? (Sa mimikom – iskreno rečeno pomalo emfatičnom – pripovedač je pokušao da nam prikaže sledeću kartu kao otkriće). Igumanija: tajanstven lik krunisane monahinje. Da li mu je neka monahinja pritekla u pomoć? Pogled kojim je netremice gledao u tu kartu bio mu je ispunjen užasom. Veštica? Podigao je ruke kao da moli čineći pokret svetog zgražanja. Neka velika sveštenica tajnog i krvoločnog kulta? – Znaj da si u liku devojke uvredio – (šta je drugo mogla da mu kaže Igumanija, da bi kod njega izazvala tu grimasu užasa?) – Cibebe, boginju koja je svetica ove šume. Sada si pao u naše ruke. I šta je on mogao da odgovori, osim da molećivo promuca: – Iskupiću se, izmiriti se, milost... – Sada ćeš pripadati šumi. Šuma je gubitak samog sebe, mešanje. Da bi se s nama sjedinio, moraćeš da se izgubiš, da pokidaš sa sebe svojstvene attribute, da se pretvoriš u nešto neprepoznatljivo, da se sjediniš sa mnoštvom Menadi koje trče kroz šumu urlajući. – Ne! – videli smo kako izleće urlik iz njegovog zanemelog ždrele, ali već je poslednja karta završavala njegovu priču, i bila je Osmica mačeva, oštra sečiva razbarušenih Pobornica Cibebe padala su se na njega kidajući ga. Priča o alhemičaru koji je prodao dušu Uzbuđenje oko ove priče još nije bilo splaslo, kad jedan drugi gost dade znak da on hoće svoju da ispriča. Naročito je jedan deo vitezove priče izgleda privukao njegovu pažnju, ili bolje rečeno, jedno slučajno približavanje dve karte iz dva različita reda: Asa pehara i Igumanije. Da bi pokazao kako je on lično pogođen tim približavanjem, podiže na nivo te dve karte Kralja pehara (koji je mogao da bude njegov lik kad je bio veoma mlad – istinu govoreći – previše laskav opis) i na levu stranu u horizontolanom redu jednu Osmicu štapova. Prvo tumačenje ove sekvence koje je padalo na pamet, insistirajući na pripisivanju fontani izvesne putene aure, bilo je da je naš gost imao ljubavnu vezu sa nekim monahonjom iz šume. Ili da joj je ponudio da pije obilato, s obzirom da je fontana izgleda imala uporište, kad se malo bolje pogleda, u jednom burencetu, na vrhu jedne preše za grožđe. Ali melanholična nepomičnost čovekovog lica delovala je kao odraz razmišljanja iz kog nisu samo telesne strasti bile izuzete već i najoprostivija

zadovoljstva kuhinje i podruma. Mora da je bio u visokim razmišljanjima, iako svetovni izgled njegovog lika nije dovodio u sumnju da su bila okrenuta Zemlji a ne Nebu. (I tako je palo još jedno moguće tumačenje: napraviti od izvora bazen sa svetom vodicom). Najverovatnija pretpostavka koja mi je pala na pamet (a tako verujem i svim ostalim tihim slušaocima) bila je da je ta karta predstavljala Izvor Života, najuzvišeniju tačku u radu jednog alhemičara, i da je naš gost bio upravo jedan od tih znalaca koji posmatrajući kroz alamicchi i mali srčanik, kroz epruvete i retorte, kroz atanorri i aludelle (tip komplikovane ampule) koju je njegov lik u kraljevskom ruhu držao u ruci, pokušava od prirode da otme tajne, naročito onu o preobražaju metala. Bilo je za poverovati da još od najranijeg doba (to je bio smisao portreta sa pubertetskim crtama, koji je takođe mogao i da aludira na eliksir dugog života) on nije imao druge strasti nego (izvor je i dalje bio ljubavni simbol) da manipuliše elementima, i godinama je čekao da vidi kako se žuti kralj sveta minerala razdvaja od komadića sumpora ili žive, i polako pada u neprozirne naslage, koje su se svaki put ispostavljale kao bezvredne strugotine od olova, talozi zelenkaste smole. I u tom istraživanju na kraju je tražio savete i pomoć od žena koje se ponekad sreću u šumama, stručnjakinje za filtere i magične smese, posvećene zanatu veštičluka i slavljenja budućnosti (kao ona koju je on sa svojim sujevnim poštovanjem pokazivao kao Igumaniju). Karta koja je potom došla, Car, mogla je da se odnosi upravo na neko predskazanje veštice iz šume: – Postaćeš najmoćniji čovek na svetu. Nije bilo za čuđenje što se naš alhemičar uobrazio i što je iz dana u dan iščekivao neku izvandrednu promenu u svom životu. Taj događaj mora da je bio označen sledećom kartom: i bila je to misteriozna arkana broj jedan, koja se zove Il Bagatto, u kojoj neko prepoznaje šarlatana ili maga koji vrši svoj zanat. Dakle, naš junak, podigavši pogled od stola, video je jednog maga kako sedi ispred njega i obrće svoje alambicchi i retorte. – Ko ste? Šta radite ovde? – Pogledaj šta radim, – rekao je mag pokazujući mu na jednu staklenu flašicu na vatri. Zaslepljen pogled s kojim je naš gost sada bacio tu Sedmicu novčića nije ostavljalo sumnju u vezi s onim što je video: sjaj svih rudnika Istoka otvorenih pred njim. – Možeš li da mi saopštiš tajnu zlata? – mora da je upitao šarlatana. Sledeća karta bila je Dvojka novčića, znak razmene – padala je napamet – neka kupoprodaja, neka trampa. – Prodaću ti je! – mora da je odvratio nepoznati posetilac. – Šta tražiš za uzvrat? Odgovor koji smo svi predviđali bio je: – Dušu! – ali nismo bili sigurni sve dok

pripovedač nije otkrio novu kartu, (i oklevao je na tren da to učini, počevši da ređa nov red u suprotnom pravcu), a ta karta bila je Đavo, to jest on je bio prepoznao u šarlatanu starog princa svih muljavina i dvosmislnosti – kao što smo mi sada u našem gosta videli doktora Faustusa. – Dušu! – odgovorio je dakle Mefisto: pojam koji ne može da se drugačije predstavi osim kroz lik Psihe, devojke koja obasjava svojom lampom mrak, kao što se vidi u arkani Zvezda. Petica pehara koja nam je potom pokazana mogla je da se čita kao alhemijska tajna koju je Đavo pokazao Faustusu, kao i nazdravljanje po završenom poslu, ili kao zvona koja su svojim zvucima oterala paklenog posetioca. Ali mogli smo to da shvatimo i kao priču o duši i telu kao posudi za dušu. (Jedan pehar od pet bio je naslikan popreko, kao da je ispijen). – Dušu? – mogao je da odgovori naš Faustus. – A šta ako ja nemam dušu? Ali možda se nije toliko trudio oko jedne pojedinačne duše Mefisto. – Sa zlatom ćeš podići grad, – rekao je Faustusu. – Želim za uzvrat dušu celog grada. – Pristajem. I Đavo je tada mogao lepo da nestane sa kikotom koji podseća na zavijanje: stari stanovnik zvonika, naviknut da posmatra, sklupčan na oluku, kako se nižu krovovi, znao je da gradovi imaju telesnije i trajnije duše od svih stanovnika zajedno. Sada je preostalo da protumačimo Točak sreće, jednu od najkomplikovanijih slika od celokupne igre tarota. Mogla je jednostavno da kaže da se sreća okrenula na Faustusovu stranu, ali je to bila isuviše očigledno objašnjenje za način na koji je alhemičar pripovedao, uvek eliptičan i pun aluzija. Bilo je međutim dozvoljeno pretpostaviti da je naš lekar, pošto se dokopao đavolske tajne, smislio prevelik plan: da pretvori u zlato sve što se moglo pretvoriti. Točak desete arkane bi onda predstavljao bukvalno mehanizme koji deluju u Velikom Zlatnom Mlinu, džinovsku napravu koja će da podigne Metropolu Svu Od Dragocenog Metala: i ljudski likovi raznih godina koji se vide kako guraju točkove ili kako se s njim obrću bili su tu da pokažu gomilu sveta koja je trčala da pomognu projektu posvećujući godine svog života kako bi se obrtala ta naprava danonoćno. To tumačenje nije imalo u vidu sve pojedinosti minijature (na primer, životinjske uši i repove koji su krasili neka ljudska bića koja se obrću) već je bila osnova da se čitaju naredne karte pehara i novčića kao što je Carstvo Obilja u kome su plivali stanovnici Zlatnog grada. (Zlatni poređani krugovi možda su prizivali sjajne kupole zlatnih nebodera koje su bile uz ulice Metropole). Ali kada će podići dogovorenu naknadu Rašljasti Pregovarač? Dve konačne karte priče već su stajale na stolu, stavio ih je prvi pripovedač: Dvojka mačeva i Umerenost. Na kapijama Zlatnog Grada naoružani stražari zaustavljali su svakog ko želi da uđe, da bi sprečili dolazak Naplaćivača s Rašnjastim Tabanima, bilo u kom obličju da se pojavi. I čak i ako bi prišla neka obična devojka kao ona sa poslednje karte, stražari su vikali da stane. – Uzaludno zatvarate vaša vrata, – bio je odgovor koji se mogao očekivati od nosačice vode, – ja se dobro čuvam da uđem u grad napravljen od kompaktnog metala. Mi stanovnici fluidnog posećujemo samo elemente koji teku i koji se mešaju.

Da li je to bila neka vodena nimfa? Da li je to bila kraljica elfa iz vazduha? Anđeo tečne vatre u centru Zemlje? (Na Točku sreće, kad se malo bolje zagleda, životinjske metamorfoze su možda bile samo prvi korak jedne regresije čoveka od ljudskog ka biljnom i mineralnom). – Plašiš li se da će naše duše pasti u ruke đavola? – upitali su oni iz Grada. – Ne: ni nemate dušu da mu je date. Priča o proklesnoj mladi Ne znam koliko je nas uspelo na neki način da dešifruju priču, a da se ne izgubi u ovoj gomili svakojakih karata pehara i novčića koje su iskakale upravo kada bismo tražili neku jasnu ilustraciju zbivanja. Slaba je bila komunikacija pripovedača, možda zato što je njegova inventivnost više bila okrenuta ka apstrakciji nego očiglednosti slika. Sve u svemu, neki od nas su se rasejali ili bi se zadržavali na vezama između karata u nemoćnosti da idu dalje. Na primer, jedan od nas, jedan ratnik melanholičnog pogleda, počeo je da vrti Žandara mačeva koji je veoma na njega ličio, i Šesticu štapova, pa ih je približio Sedmici novčića i Zvezdi kao da hoće da izvuče jedan vertikalni red za svoj groš. Možda za njega, vojnika koji se izgubio u šumi, one karte koje je proparatila Zvezda značile su neko varljivo svetlo koje ga je privuklo na čistinu usred drveća, gde mu se pojavila jedna devojka samrtno bleđa dok kruži po noći u spavaćici raspuštene kose, držeći visoko sveću u ruci. Bilo kako, on nastavi nepometeno svoj vertikalni red, i spusti dve karte mačeva: jednu Sedmicu i jednu Kraljicu, veza sama po sebi teška za tumačenje koja možda zahteva dijalog ovog tipa: – Časni viteže, molim te, skloni tvoje oružje i oklop, i dozvoli mi da ih ja stavim na sebe! Na minijaturi Kraljica mačeva ima ne sebi kompletnu ratnu spremu, sa štitovima na rukama, laktovima, šakama, koja viri kao neki željezni kombinezon ispod belih izvezenih poruba na rukavima od svile) – Zbunjena, obećala sam sebe nekome čijeg se zagrljaja sada grozim i koji će noćas doći da ispunim zadatu reč! Osećam da stiže! Ovako naoružanu neće moći da me uhvati! Hajde, spasi jednu progonjenu devojku! To da je ratnik odmah prihvatio nema sumnje. Pošto je obukla oklop sada ova obična devojka postaje kraljica turnira, šepuri se, umiljava se. Osmeh senzualne radosti uspaljuje njeno lice. I ovde počinje niz kojekakvih karata u kojima je bilo teško snaći se: Dvojka štapova (znak raskršća, izbora?), Osmica novčića (skriveno blago?), Šestica pehara (ljubavni susret?).

– Tvoja ljubaznost zaslužuje nagradu, – mora da mu je rekla žena iz šume. – Izaberi nagradu koju želiš: mogu bogatstvo da ti dam ili... – Ili? – ... Mogu da ti se dam. Ratnikova ruka udara na kartu pehara, izabrao je bio ljubav. Što se nastavka priče tiče morali smo da radimo na mašti: on je već bio go, ona skida tek obučeni oklop, i između bronzanih ploča naš heroj dohvati jednu okruglu i zategnutu i nežnu dojku, i uvuče se između željeza za butine i tople butine... Vojnik je bio rezervisanog i stidljivog karaktera: jedino što je znao da nam kaže bilo je da doda uz kartu pehara jednu pozlaćenu kartu novčića, sa čežnjivim raspoloženjem, kao da uzvikuje: – Delovalo mi je kao da sam u Raju... Lik koji je potom spustio potvrđivao je sliku praga Raja ali je istovremeno naglo prekidao sladostrastan zanos: bio je to Papa sa strogom belom bradom, kao prvi crkveni poglavar sada čuvar vrata na nebesima. – Ko to govori o Raju? – visoko usred šume na nebu pojavio se Sveti Petar na prestolu tutnjeći: – Za nju su naša vrata zanavek zatvorena! Način na koji je pripovedač spustio novu kartu, brzim gestom ali je skrivajući, a drugom rukom prekrivajući oči, pripremio nas je na neko otkriće: ono što je video spustivši pogled sa pretećeg nebeskog praga na damu u čijem je naručju ležao, umesto vratnog oklopa oko lica golubice u ljubavi, umesto izazovnih jamica na obrazima, prćavog nosića, beše niz zuba bez desni i usana, dve nozdrve udubljene u kost, žute jagodice lobanje, i osenio je svoje udove izmešane sa isušenim udovima nekog leša. Sledejuće pojavljivanje arkane broj Trinaest (natpis Smrt se ne pojavljuje čak ni u špilovima karata u kojima sve velike arkane imaju ispisano ime) u svima nama je probudilo nestrpljenje da saznamo ostatak priče. Desetka mačeva koja je sada nastupala bila je niz arhandela koji su zabranjivali pristup na Nebo proklesoj duši? Petica štapova je najavljivala šetnju kroz šumu? U tom se trenutku kolona karata povezivala sa đavolom koju je na to mesto već bio spustio prethodni pripovedač. Nisam morao mnogo da mozgam da bih shvatio da se pojavio iz šume verenik koga se toliko plašila preminula mlada: Belzebub lično koji je uskliknuvši: – Jesi li završila lepotice moja da menjaš karte na stolu! Protiv mene ne vrede ni dva groša (Dvojka novčića) svo oružje i svi oklopi (Četvorka mačeva)! – povede sa sobom pod zemlju.

Priča o lopovu grobnica Još se nije bio osušio hladan znoj na mojoj kičmi, a već sam morao da pratim još jednog gosta, kome su slike Smrt, Papa, Osmica novčića, Dvojka štapova, izgleda probudile druga sećanja, sudeći po tome kako je pogledom po njima kružio, iskrivljene glave, kao da ne zna s koje strane da im priđe. Kad ovaj stavi na stranu Žandara novčića, lik u kome je lako bilo prepoznati njegov stav provokativne neustrašivosti, shvatih da i on hoće nešto da ispriča, počev odatle, i da je reč o njegovoj priči. Ali, šta je imao zajedničko ovaj drzak mladić sa mračnim carstvom kostura koje je prizivala arkana broj Trinaest? Sigurno nije bio tip koji šeta grobljem meditirajući, osim ako ga neka drska namera nije privukla: na primer, takva da provali u grob i opljačka pokojnika od ličnih vrednih predmeta koje je ovaj neoprezno poneo sa sobom na poslednji put... Obično Velikani na Zemlji bivaju sahranjeni zajedno sa atributima svog komandovanja, zlatnim krunama, prstenjem, skiptarima, odećom od sjajnih tkanina. Ako je ovaj mladić uistinu bio pljačkaš grobnica, mora da je po grobljima tražio najslavnije grobnice, na primer grob nekog Pape, s obzirom da vrhunski poglavari silaze u grob u celokupnom sjaju svoje postavke. Lopov mora da je jedne noći bez mesečine podigao težak poklopac groba pomažući se sa Dvojkom štapova i sišao u grobnicu. A zatim? Pripovedač spusti Asa štapova i napravi penjući pokret, kao da nešto narasta: na tren posumnjah da mi je cela pretpostavka bila pogrešna, toliko je taj pokret bio u suprotnosti sa ulaženjem lopova u Papinu grobnicu. Osim da pretpostavim da je iz tek otvorene grobnice iskočilo stablo nekog uspravnog i veoma visokog drveta i da se lopov popeo uz njega, na vrh drveta, između granja, u rascvetalu krošnju biljke. Na svu sreću ovaj, be zobraza što je lopužina, dok je pričao nije samo dodavao jedan tarot drugome (napredovao je kroz parove karata jednih pred drugih, u duplom horizontalnom redu, sa leva na desno) već se pomagao sa vrlo umerenom gestikulacijom, olakšavajući nam pomalo zadatak. Tako sam uspeo da shvatim da je sa Desetkom pehara hteo da pokaže pogled sa vrha groblja, kako ga je on posmatrao sa vrha drveta, sa svim poređanim grobovima na svojim pjedestalima duž ulica. Dok je sa arkanama po imenima Anđeo ili Sud (u kojoj anđeli oko nebeskog prestola bubnjevima najavljuju vreme otvaranja grobova) možda hteo samo da podvuče činjenicu da on posmatra grobove odozgo kao stanovnici neba na veliki dan. Na vrhu drveta uspentravši se kao neko mangupče, naš junak stiže do nekog visećeg grada. Tako sam ja umeo da protumačim najveću arkanu, Svet, koja je u ovom špilju tarota predstavljena kao grad koji plovi na oblacima i talasima, i koji drže dva deteta sa krilima. Bio je to grad čiji su krovovi dodirivali nebeski svod, kao već Kula Vavilonska koju nam pokaza odmah potom, još jednu arkanu. – Ko siđe u ambis Smrti i popne se uz Drvo Života, – mislim da je tim rečima primljen nesvesni putnik, – stiže u Grad Mogućeg, odakle se posmatra Sve i odlučuje se o Izborima.

Ovde mimika pripovedača nije više pomagala i moralo se raditi uz pretpostavke. Moglo se zamisliti da je, pošto je ušao u Grad Svega i raznih Strana, naš hrabri mladić čuo obraćanje: – Hoćeš bogatstvo (Novčiće) ili snagu (Mačeve) ili mudrost (Pehare)? Odmah izaberi! Bio je to jedan čvrst i nasmejan arhanđel (Žandar mačeva) koji mu je postavio to pitanje, a naš će brzo: – Izabiram bogatstvo! (Novčiće) – uzviknu. – Imaćeš Štapove! – bio je odgovor arhanđela na konju, dok su se grad i drvo izgubili u dimu a lopovčina se sruši niz polomljene grane usred šume. Priča o Orlando ludom od ljubavi Sada su taroti naređani na stolu formirali kvadrat potpuno zatvoren sa jednim otvorenim prozorom u centru. Nad njim se nagnu jedan gost koji do sada kao da je bio zanesen, lutajućeg pogleda. Bio je to jedan divovski ratnik; ruke je podizao kao da su od olova, a polako je okretao glavu kao da mu je težina misli iskrivila vrat. Bilo je bez daljnjeg krajnje neprijatno udubiti se u ovog kapetana koji mora da je bio, i to ne davno, smrtonosni ratni grom. Figuru Kralja mačeva koja je pokušavala da predstavi jednim jednim portretom svoju ratobornu prošlost i melanholičnu sadašnjost, on je približio uz ivicu kvadrata, na nivou Desetke mačeva, i odmah je naš pogled postao kao zaslepljen prašinom bitaka. Čusmo zvuk truba, već su koplja letela u komadima, već su njuške konja u sudaru mešale svoju blještavu penu, već su mačevi što oštricom što površinom udarali o druge Mačeve što oštricom što površinom, i tamo gde je krug živih neprijatelja uskakalo se u sedla da bi po silasku naišli na grob a ne na konja, tu u središtu tog kruga bio je Orlando paladin koji je sanjao o svojoj Durlindani. Prepoznao sam ga, on nam je pričao svoju priču svu iskidanu i na preskok, pritiskajući svoj težak gvozdeni prst na svaku kartu. Sada je pokazivao Kraljicu mačeva. U liku ove plave žene koja se usred oštrih mačeva i gvozdениh ploča smeši frontalno sa neuhvatljivim osmehom senzualne igre, mi prepoznajemo Anđeliku, čarobnicu koja je došla iz Kataja da bi uništila franačku vojsku i bili smo uvereni da je grof Orlando još uvek bio zaljubljen u nju. Posle nje otvarala se praznina: Orlando tu spusti jednu kartu: Desetka štapova. Videsmo kako se šuma nerado otvara ispred junakovog napredovanja, kako se iglice jelki ježe kao neke bodlje ježa, hrastovi kako naduvavaju mišićave grudi svojih debla, kako bukve otkrivaju svoje korenje iz tla da bi mu omele korak. Kao da mu je cela šuma govorila: – Nemoj da ideš! Zašto napuštaš bojna metalna polja, carstvo diskontinuiteta i određenog, tebi srodna krvoprolića u kojima briljira tvoj talenat da dekomponuješ i da isključiš, i bacaš se u zelenu muljavost prirode međ' vijuge živog kontinuiteta? Šuma ljubavi, Orlando, nije mesto za tebe! Ideš za neprijateljem od čijeg zla nemaš štita da te sačuva. Zaboravi na Anđeliku! Vrati se! Ali bilo je sigurno da Orlando nije slušao ta upozorenja i samo ga je jedna vizija

zanimala: ona koju je predstavljala arkana broj Sedam karta koju je on sada stavljao na sto, to jest Kočija. Umetnik koji je napravio minijature sa blještavim bojama na ovim našim tarotima, nije stavio da Kočija vozi jedan kralj kako se vidi u serijskim kartama, već jedna žena u odeći čarobnice ili istočne vladarke držeći uzde dva bela krilata konja. Tako je Orlandova suluda mašta zamišljala začarano Anđelikino prolaženje kroz šumu, on je pratio trag letećih kopita, laganijih od nogu leptira, bio je to zlatni prah na lišću, kao što izvesni leptiri ispuštaju, trag koji mu je bio potreban kao vodič u zapletu. Jadan on! Još uvek nije znao da u najgušćem delu najgušćeg nežan i potresan ljubavan doživljaj spaja Anđeliku i Medora. Potrebna je bila arkana Ljubav da bi mu se to pokazalo, sa čežnjom želje koju je naš minijaturista umeo da unese u pogled dvoje zaljubljenih. (Počesmo da shvatamo da je sa svojim gvozdenim rukama i zanesenim držanjem Orlando od samog početka zadržao za sebe najlepše tarote iz špila, puštajući druge da mucaju uz zvuk pehara i štapova i novčića i mačeva). Istina se probila do Orlandove glave: na vlažnom dnu ženske šume postoji jedan Erosov hram u kome druge vrednosti imaju značaj od onih o kojima odlučuje njegova Durlindana. Anđelikin miljenik nije bio jedan od slavni komandanata čete već jedan mladić iz pratnje, vitak i koketan kao neka devojkica; njegov uvećan lik pojavi se u sledećoj karti: Žandar štapova. Gde su pobegli ljubavnici? Bilo gde da su otišli, suviše je nežna i neuhvatljiva bila suština od koje su bili napravljeni da bi pali u paladinove ručerde od gvožđa. Kada više nije bilo sumnji o ishodu njegovih nadanja, Orlando učini nekoliko pokreta bez reda – isuka mač, zateže mamuze, ispruži nogu u stremenu – zatim prepuče nešto u njemu, strefi ga, rastoči se, i odjednom mu se ugasi svetlost razuma i on ostade u mraku. Sada je most karata iscrtan po kvadratu dodirivao suprotni kraj, na visini Sunca. Jedna mala ljubav u letu bežala je noseći sa sobom svetlost Orlandove mudrosti, i lebdela je nad zemljom Francuskom koju su nevernici napadali, nad morem kojim su saracenske galije slobodno krstarile, sada kad je najjači junak hrišćanstva ležao zaslepljen demencijom. Snaga je zatvarala red. Zatvorih oči. Grudi su mi pucale na prizor tog cveta od konjice pretvorenog u zemni eksploziv ravan ciklonu ili zemljotresu. Kao što je nekad kosio redove Muslimana iz Dirlindana, tako je sada njegov buzdovan i vihoru obarao divlje zveri koje su iz Afrike u pometnji osvajanja prešle na obalu Provanse i Katalonje; plašt bogatog i iskrzanog i šarenog krzna pokrio je polja koja bi postala pustinja posle njegovog prolaska: ni oprezan lav, ni vitak tigar, niti povučeni leopard nisu preživeli taj masakar. Zatim je bio red na slona, na nosoroga, i na konja-iz-reke odnosno hipopotomusa: sloj debelokožaca se uvećavao na jalovoj stvrđnutoj Evropi. Gvozdeno uperen prst pripovedača počeo ispočetka, odnosno počeo da podvlači red ispod, sleva. Videh (i čuh) tresak hrastovih debla koje je iščupao opsednut sa Petice štapova, zažalio za lenčarenjem Durlindane koja je ostala da visi na jednom drvetu zaboravljena u Sedmici mačeva, osudih kивно trošenje energije i dobara u Petici

novčića (koja je dodata za ovu priliku na slobodnom prostoru). Karta koju je sada spuštao tu u sredini bila je Mesec. Hladan bljesak sija po mračnoj zemlji. Ninfina maloumnog izgleda podiže ruku ka pozlaćenom srpu na nebu kao da svira harfu. Tačno je da pokidana žica visi sa luka: Mesec je poražena planeta, a Zemlja osvajačica je zatvorenica Meseca. Orlando prolazi jednom Zemljom koja je sada Mesečeva. Karta Lude, koja nam odmah potom bi pokazana, bila je više nego rečita po tom pitanju. Pošto je izliveo najveće breme besa, sa buzdovanom preko ramena kao da je udica, mršav kao kostur, pocepan, bez pantalona, sa glavom punom perja (u kosi mu se zadržalo svašta, perje drozdova, šišarke, bodlje vepra i grattaculo, gliste koje su sisale ugašene mozgove, pečurke, mulj, mehuri, laticice) eto ti Orlanda koji je sišao u haotično srce stvari, u centar kvadrata tarota i sveta, na tačku preseka svih mogućih redova. Njegov razum? Trojka pehara nas podseti da je bio u ampuli čuvanoj u Dolini Svih Izgubljenih Umova, ali s obzirom da je karta predstavljala jedan prevrnut pehar između dva uspravna, bilo je verovatno da se ni na tom mestu nije sačuvao. Poslednje dve karte u nizu stajale su na stolu. Prva je bila Pravda na koju smo već bili naišli, sa oznakom ratnika u galopu iznad. Znak da su konjanici vojske Velikog Karla pratili puteve svog junaka, nad njim bdeli, nisu odustajali da njegov mač vrte u službu Razuma i Pravde. Bila je dakle slika Razuma ta plava pravednica sa mačem i vagom s kojom je u svakom slučaju morao da završi da bi se razračunao? Bio je to Razum priče koji čuči ispod Slučaja kombinacije tih rasutih tarota? Htela je da kaže da bilo kud išao na kraju stiže momenat kad ga hvataju i vezuju, Orlanda, i ubacuju mu silom u grlo odbačeni um? U poslednjoj karti vidi se vezan paladin s glavom nadole kao Obešeni. I konačno eto kako njegovo lice postaje smireno i sjajno, bistrog pogleda kao što nije bio u vršenju razuma prošlosti. Šta kaže? Kaže: – Pustite me ovako. Obrnuo sam ceo krug i shvatio sam. Svet se čita naopačke. Sve je jasno. Priča o Astolfu na mesecu O Orlandovom umu voleo bih i druga svedočenja da skupim, naročito onoga koji je sebi zadao dužnost da mu ga povрати, kao dokaz njegove dovitljive želje. Voleo bih da je bio tamo sa nama Astolfo. Među gostima koji još ništa nisu ispričali bio je i jedan tip lagan kao džokej ili đavolak, koji je s vremena na vreme poskakivao sav radostan kao da je njegova i naša nemost bila razlog više za neopisiv provod. Posmatrajući ga shvatih da je vrlo lako mogao biti on, engleski vitez, i otvoreno ga pozvah da priča pružajući mu kartu iz špila koja mi se najviše činila da liči na njega: urnebesni uzlet Žandara štapova. Taj nasmejani tip pruži ruku ali umesto da uzme kartu zafrljači je jednim pokretom kažiprsta o palac. Lebdela je kao list na vetru i spusti se na sto u dnu kvadrata. Sada više nije bilo otvorenih prozora u središtu mozaika; a malo je karata bilo izvan

igre. Engleski vitez uze As mačeva, (prepoznah Durlindanu Orlandovu kako neupotrebljena visi zakačena o drvo...), približi ga mestu gde je stajao Car (predstavljen sa belom bradom i raskošnom mudršču Karla Velikog na prestolu...), kao da se sprema da počnu svoju priču uz jednu vertikalnu kolonu: As mačeva, Car, Devetka pehara... (Pošto se produžilo odsustvo Orlanda sa francuskog bojnog polja, Astolfa je pozvao kralj Karlo Veliki da s njim večera...) Zatim je došao red na Ludu polupocepanu polugolu sa perjem na glavi, i Ljubav, krilatog boga koji sa savitljivog pijedestala prostreljuje ljubavnike. (– Svakako ti Astolfo, znaš da je princ naših paladina, Orlando, naš nećak, izgubio razum s kojim se razaznaje, mudre životinje od ludih životinja i ljudi, i sada kao lud trči kroz šume, i pokriven perjem ptica odgovara samo na crkvut ptica kao da ne razume drugi jezik. I bilo bi manje zlo da ga je u ovo stanje dovela loše shvaćena revnosnost u hrišćanskim mukama, u samoponiženju, u rasturanju tela i kazne ponosu uma, jer bi u tom slučaju šteta mogla da se izbalansira na neki način duhovnim dobitkom, ili bi u svakom slučaju bilo nešto čime bismo mogli, da ne kažem da se hvalimo, ali bar bez stida svima da kažemo, možda malo odmahujući glavom, ali nevolja je što ga je do ludila Eros doveo, paganski bog, koji što je više potisnut to više uništava...) Kolona je nastavljalala sa Svetom, gde se vidi utvrđen grad sa krugom okolo – Pariz usred svojih zidina, mesecima pod najezdom Saracena – i sa Kulom koja verodostojno predstavlja sunovrat leševa sa bedema između gorućih mlazeva ulja i razrađenih mašina opsade; i ovako je opisivao vojnu situaciju (možda rečima samog Karla Velikog): – Neprijatelj navaljuje u podnožju Monmartra i Monparnasa, krči prolaze do Menilmontanata i na Monterolju, pali požare na Porta Delfini i na Por de Lila...) kojoj je nedostajala samo poslednja karta, Devetka mačeva, da bi se završila sa jednim prizvukom nade, (kao što govor Cara nije mogao da ima drugi zaljućak do: – Samo naš nećak mogao bi da nas povede ka izlazu koji preseca krug vatre i gvožđa... Idi Astolfo, pronađi Orlandov razum, gde god da se izgubio, i vrati ga: to je naš jedini spas! Trči! Leti!) Šta je Astolfo mogao da radi? Još uvek je imao u ruci jednu dobru kartu: arkanu po imenu Pustinjak, ovde predstavljeng kao grbavog starca sa klepsidrom u ruci, vidovnjak koji prevrće nezaustavljivo vreme i pre no vidi ono posle. Znači tom se mudracu ili čarobnjaku magu obraća Astolfo da bi saznao gde se nalazi Orlandov um. Pustinjak je čitao kako protiču zrna peska u klepsidri i tako se mi spremismo da čitamo drugu kolonu priče, koja je bila odmah tu levo, odozgo nadole: Sud, Desetka pehara, Kočija, Mesec... – Moraš na nebo da se popneš, Astolfo – (andeoska arkana Sud pokazivala je nadljudsko penjanje) – Gore na bleđa polja Meseca gde jedno beskrajno stovarište čuva poređane ampule – (kao u karti pehari) – priče koje svet ne živi, misli koje pokušaju jedanput na prag svesti i nestanu zauvek, delići mogućeg odbačeni u igri kombinacija, rešenja do kojih bi moglo da se dođe ali se ne dolazi... Da bi se popeo na Mesec, (arkana Kočija je davala suvišnu poetsku vest), običaj je poslužiti se hibridnim rasama krilatih konja ili Pegaza ili Hiogria; vile ih gaje u svojim zlatnim štalama da bi ih okitile u dvokolicima ili trokolicima. Astolfo je imao svog Hipogrifa i uskoči mu u sedlo. Zajaha nebom. Mesec u usponu išao mu je u

susret. Klizio je. (U tarotu Mesec je nacrtan sa više nežnosti no što ga usred leta seoski glumci predstavljaju u drami Piramo i Tisbe, ali sa slično jednostavnim alegorijskim sredstvima...) Zatim je dolazio Točak sreće, upravo u trenutku u kome se očekivao detaljniji opis sveta Meseca, koji bi nam dopustio da se otkačimo u starim maštanjima o naopačkom svetu, gde je magarc kralj, čovek ide četvoronoške, deca vladaju starima, mesečarke drže kormilo, građani se vrte kao veverice u vrtlogu kaveza, i koliko još paradoksa mašta može da rastvori i ponovo stvori. Astolfo se bio popeo da traži Razum u svetu proizvoljnog, i sam Vitez proizvoljnog. Koja mudrost može da se izvuče po zakonima Zemlje iz ovog Meseca iz delirijuma pesnika? Vitez je pokušao da postavi pitanje prvom stanovniku koga je sreo na Mesecu: lik nacrtan u arkani broj Jedan, il Bagatto, ime i slika kontroverznog značenja ali koji ovde takođe može da se shvati – po peru koje drži u ruci kao da piše – kao pesnik. Po belim poljima Meseca, Astolfo sreće pesnika, zanet unošenjem osmeraca u svoju tvorevinu, niz zapleta, razložnosti i bezrazložnosti. Ako taj živi baš nasred meseca – ili ovaj u njemu živi kao njegovo najdublje jezgro – reći će nam da li mesec sadrži univerzalni aršin rimovanja za reči i stvari, da li je on svet ispunjen smislom, nasuprot nerazumnoj zemlji. – Ne, Mesec je pustinja – bio je pesnikov odgovor, sudeći po poslednjoj karti spuštеноj na sto: čelava kružnica Asa novčića – Iz ove suvoparne sfere kreće svaki govor i svaka pesma; i svaki put kroz šume bitke riznice bankete ložnice vraća nas tu, usred praznog horizonta. Sve druge priče Kvadrat je već potpuno prekriven tarotima i pričama. Karte iz špila sve su razbacane po stolu. A zar nema moje priče? Ne uspevam da je prepoznam usred drugih, tako je tesno bilo njihovo simultano povezivanje. Zapravo, zadatak da dešifrujem priče, jednu za drugom, učinio je da zanemarim dosada najveću neobičnost našeg načina pripovedanja, to jest da svaka priča ide u susret drugoj priči i dok jedan gost produžava svoj niz neki drugi s drugog kraja napreduje u suprotnom pravcu, zato što priče koje se pripovedaju sa leva na desno ili odozdo nagore mogu takođe da se čitaju sa desna na levo ili odozgo nadole, i suprotno, imajući na umu da iste karte kad se predstave u različitom nizu često menjaju značaj, a isti tarot služi u isto vreme pripovedačima koji kreću sa četiri osnovnih tačaka. Tako dok je Astolfo pokušavao da ispriča svoju pustolovinu, jedna od najlepših dama u društvu, predstavljajući se u profilu zaljubljene žene Kraljice novčića, već je dolazila do završne tačke njegovog puta Pustinjaka i Devetke mačeva, koje su joj bile potrebne jer je njena priča upravo tako počinjala, tako što se ona obraćala jednom vidovnjaku da bi saznala kakav će biti ishod rata zbog koga je godinama bila pod

opsadom u njom stranom gradu, i Sud i Kula davali su joj vest da su bogovi odavno presudili pad Troje. Zapravo taj utvrđen i opsednut grad (Svet) koji je u Astolfoj priči bio Pariz za kojim su Mauri žudeli, bio je viđen kao Troja od strane one koja je bila i prvobitni povod tog dugog rata. Dakle ovde slavlja koja odjekuju pesmom i drndanjem citri (Desetka pehara) bili su ti koje su Ahejci spremali za željeni dan izbacivanja. Međutim, u isto vreme jedna druga kraljica (ona uslužna, od pehara) napredovala je u jednoj svojoj priči u susret Orlandovoj priči, na istom njegovom putu, počev od Snage i Obešenog. To jest, ta kraljica je posmatrala jednog surovog razbojnika (ili su joj ga bar tako opisali) okačenog o jednu spravu za mučenje, pod Suncem, po presudi Pravde. Sažali se nad njim, priđe mu i prinese mu da pije (Trojka pehara), primeti da je on jedan okretan i ljubazan mladić (Žandar štapova). Arkane Kočija Ljubav Mesec Luda (koje su već poslužili Anđelikinom snu, Orlandovom ludilu, Hipografovom putu) sada su se raspravljale između predskazanja vidovnjaka Jeleni od Troje: – Zajedno sa pobednicima ući će i jedna žena u kočijama, kraljica ili boginja, i tvoj Paris će pasti pogođen ljubavlju prema njoj – koji je terao lepu preljubnicu ženu Menelaja da pobjegnu na mesečini opsednutog grada, skrivenu pod skromnom odećom, u pratnji samo dvorske lude – i priče koju je istovremeno pričala druga kraljica, kako je, zaljubivši se u zatvorenika, danonoćno pokušavala da ga oslobodi, pozivajući ga da pobjegne maskiran u lualicu i da čeka da ona dođe po njega u svojim kraljevskim kočijama, u šumskoj tmini. Dve priče su potom nastavljale svaka ka svom ishodu, Jelena stigavši do Olimpa (Točak Sreće) i pojavljujući se na slavlju (Pehari) bogova, a ova druga čekavši uzaludno u šumi (Štapovi) čoveka koga je oslobodila, sve dok rana jutarnja zlatna zora nije svanula. I dok je jedna završavala obraćajući se sveznajućem Zevsu (Car): – Kaži pesniku (Bagatto) da ovde na Olimpu, ne više slepom, sedi sa Besmrtnicima i kroji vanvremenske stihove u vremenskim pesmama koje će drugi pesnici pevati, da samo ovu milost (As novčića) tražim od Nebeske volje (As mačeva), da ovo piše u pesmi moje sudbine: pre nošto je Paris prevari, Jelena će se dati Odiseju još u samoj utrobi trojanskog konja (Žandar štapova)! – ova druga nije imala sigurniju sudbinu čuvši kako je proziva jedna sjajna ratnica (Kraljica mačeva) koja joj dolazi u susret predvodeći vojsku: – Kraljice noći, čovek koga si oslobodila moj je: spremi se da se boriš; rat sa dnevnim vojskama ne završava tu, međ' šumskim drvećem, sve do zore! Istovremeno valjalo je imati na umu da su Pariz ili Troja opsednuti u karti Svet, što je takođe bio nebeski grad u priči pljačkaša grobnica, postao jedan podzemni grad u priči jednog tipa koji se predstavio sa solidnim, gozbenim izgledom Kralja štapova, i koji je tu stigao pošto se u nekoj magičnoj šumi snabdeo toljagom sa neobičnim moćima i pošto je pratio jednog nepoznatog ratnika crnog oružja koji se hvalio svojim bogatstvom (Štapovi, Žandar mačeva, Novčići). U jednoj svađi u krčmi (Pehari), tajanstveni drug u putu odlučio je da prokocka skiptar grada (As štapova). Borba sa batinanjem koju je naš junak pobedio, – Eto sada si Gazda, – reče mu Nepoznati – Grada Smrti. Znaj da si pobedio Princa Diskontinuiteta, – i skinuvši masku pokazao je

svoje pravo lice (Smrt) to jest žutu i pljosnatu lobanju. Zatvorivši grad Grad Smrti, niko više nije mogao da umre. Počelo je novo Zlatno Doba: ljudi su rasipali na bančenje, ukrštavali mačeve u bezopasnim svađama, bacali se bez povreda sa visokih kula (Novčići, Pehari, Mačevi, Kula). A grobnice u kojima su živeli razdragani živi (Sud) bile su one iz sad nepotrebnih groblja gde su se veseljacima sastajali da orgijaju, pod zapanjenim pogledom anđela i boga. Sve dok jedna stroga opomena ne zazvoni: – Otvori vrata Smrti inače će svet postati pustinja puna suvih grana, planina od hladnog metala! – i naš heroj kleknu pred rasrđenim vrhunskim poglavarom, u znak poslušnosti. (Četvorka štapova, Osmica novčića, Papa). – Ja sam bio taj Papa! – kao da je hteo da uzvikne još jedan gost koji se predstavljao preobučen u Žandara novčića i koji je bacivši prezrivo Četvorku novčića možda hteo da kaže da je on napustio sjaj papskog dvora da bi poneo poslednju pričest umirućim na bojnim poljima. Smrt iza koje je došla Desetka mačeva tada bi predstavljala niz posečenih tela među kojima se kretao zgranut Vrhunski poglavar, na početku jedne detaljne priče koju su ispričali ti isti taroti opisujući ljubavi jednog ratnika i jednog leša, ali iščitani po jednom drugom kodu po kome je niz Štapovi, Đavo, Dvojka novčići, Mačevi pretpostavljao da je Papa, poljuljan sumnjom videvši masakar, sam sebe upitao naglas: – Gospode, zašto dozvoljavaš ovo? Zašto dozvoljavaš da se toliko tvojih duša izgubi? – i da je iz šume jedan glas odgovorio: – Ima nas dvoje koji delimo svet (Dvojka novčića) i duše! Nije samo na Njemu da dopusti ili ne dopusti! Mora uvek i sa mnom da se obračuna! Dečko mačeva na kraju niza potvrđivao je da se posle tog glasa pojavio ratnik prezrivo stava: – Da li u meni prepoznaješ Princa Suprotnosti, ja ću zavesti mir u svetu (Pehari), započeću jedno novo Zlatno Doba! – Već dugo vremena ovaj znak podseća da je ono Drugo pobedilo Prvo! – mogao je Papa da kaže suprotstavljajući mu ukrštenu Dvojku štapova. Ili je možda ta karta pokazivala neko raskršće. – Dva su puta. Izaberi, – rekao je Neprijatelj, ali usred raskršća pojavila se Kraljica štapova, (već Anđeoska Čarobnica ili lepa prokleta duša ili vodilja) da najavi: – Stanite! Vaša rasprava nema smisla. Znajte da sam ja radosna Boginja Uništenja, koja vlada neprekidnim stvaranjem i rastvaranjem u svetu. U opštem masakru karte se neprekidno mešaju i duše nemaju bolje subdine od tela, koja bar uživaju odmor u grobovima. Rat bez kraja drma svet sve do zvezda na nebeskim svodovima i ne štedi ni duhove ni atome. U zraku zlatne prašine kad u mračnu sobu probije tračak svetlosti Lukrecio je posmatrao bitke neuhvatljivih čestica, invazije, napade, vrteške, virove... (Mačevi, Zvezda, Zlato, Mačevi).

Bez daljnjeg je i moja priča sadržana u ovom spletu karata, prošlost sadašnjost budućnost, ali ja više ne umem da je razaznam od ostalih. Šuma, zamak, taroti su me doveli do tog praga: da izgubim sopstvenu priču, da je pomešam u zraku prašine drugih priča, da je se oslobodim. Ono što je ostalo od mene je samo manijakalna tvrdoglavost da kompletiram, da završim, da se račun podudari. Još mi preostaje da prođem dve strane kvadrata u suprotnom smeru, a ja napredujem samo iz inata, da ne bih stvari ostavio na pola. Vlastelin-krčmar ne može a da pre ili posle svoju da ne ispriča. Recimo da je on Žandar pehara i da se neobičan posetilac (Đavo) pojavio u njegovoj krčmi-zamku. Sa izvesnim gostima pravilo je ne nuditi im nikad besplatno piće, ali na zahtev da plati: – Krčmaru, u tvojoj krčmi sve se meša, vina i sudbine... – rekao je Posetilac. – Možda Vaše Gospodstvo nije zadovoljno mojim vinom? – Prezadovoljan. Jedini koji zna da ceni sve što je ispresecano i dvolično, to sam ja. Zato daleko više od Dvojke novčića želim da ti dam! Tada Zvezda, arkana broj Sedamnaest nije više predstavljala Psihu, niti nevestu koja je izašla iz groba, niti zvezdu sa neba, već samo devojkicu koja je otišla da naplati račun vrativši se sa rukama prepunim blještavim novčićima, koja viče: – Da samo znate! Onaj gospodin! Šta je uradio! Prevrnuo je jedan Pehar na sto i iscurela je iz njega reka Novčića. – Kakva je to čarolija? – uzviknuo je krčmar-vlastelin. Posetilac je već bio na pragu. – Usred tvojih pehara sada je i jedan koji izgleda kao ostali, međutim on je magičan. Upotrebi ovaj moj poklon na način koji bi mogao da mi se dopadne, u suprotnom, kao što si me upoznao kao prijatelja, vratiću ti se kao neprijatelj! – reče, i nestade. Razmišljajući dugo, vlastelin reši da se preobuče u opsenara i da ode u Glavni grad i da osvoji vlast prosipajući zvučne novčiće. Dakle Bagatto (koga smo videli kao Mefista ili pesnika) bio je takođe i krčmar-šarlatan koji je sanjao da postane Car sa igrama opsenarstva sa svojim Peharima, i Točak (koji nije više Vetrenjača zlata niti Olimp niti Svet Meseca) predstavljao je njegovu nameru da preobrne svet. Krenu na put. Ali u šumi... Na ovom mestu valjalo bi opet protumačiti arkanu Igumanije kao Velike Sveštenice koja u šumi proslavlja ritualno i koja prolazniku kaže: – Vрати Bakovim sveštenicama sveti pehar koji nam je bio ukraden! – I tako se objašnjava i bosonoga devojkica orošena vinom u tarotima zvana Umerenost i detaljna izrada bokala-oltara koji je bio na mestu Asa pehara. Istovremeno i razvijena žena koja nas je služila pićem kao vredna krčmarka ili brižna vlastelinka započela je svoju priču sa tri karte: Kraljica štapova, Osmica mačeva, Igumanija i bili smo dovedeni da vidimo Igumaniju i kao poglavarku nekog manastira kojoj je naša pripovedačica tada još mlada pripravnica, rekla, da bi savladala užas koji je vladao među monahinjama kako se rat približavao:

– Pustite da ja izazovem na dvoboj (Dvojka mačeva) vojskovođu okupatora! I ta pripravnica je zapravo bila probni mačevalac – kao što nam je Pravda ponovo pokazivala – i u zoru na bojnopolju njena veličanstvena pojava napravila je takav probojni utisak (Sunce) da se princ izazvan na dvoboj (Žandar mačeva) zaljubio u nju. Venčanje (Pehari) je bilo proslavljeno na dvorcu mladoženjenih roditelja (Carica i Kralj novčića) čija su lica pokazivala svo njihovo nepoverenje prema toj neprikladnoj snaji. Čim je mladoženja morao opet da krene na put (da se udalji od Žandara pehara) surovi svekar i sverkva platiše (Novčići) jednog razbojnika da odvede u šumu (Štapovi) mladu i da je ubije. I tada se goropadnik (Snaga) i Obešeni pokazuju kao ista ličnost, razbojnik koji se baca na našu lavicu da bi se vrlo brzo potom našao vezan sa glavom nadole od strane te jake borkinje. Izbegavši zasedu, junakinja se sakri u odeću krčmarice ili vlastelinke, kao što smo je mi videli sada uživo kao u arkani Umerenost kako toči vrlo čisto vino (što su bahovski motivi na Asu pehara garantovali). Evo je kako sada postavlja sto za dvoje, čekajući na povratak muža, i osmatra svako pomeranje lišća u ovoj šumi, svako bacanje karata u ovom špil tarota, svaki preokret u ovom spletu priča, sve dok se ne stigne do kraja igre. Tada njene ruke razbacuju karte, mešaju špil, i počinju ispočetka.

Krčma ukrštenih sudbina

Krčma Izlazimo iz mraka, ne, ulazimo, napolju je mrak, ovde se nešto vidi, usred dima, svetlost je dimna, možda od sveća, ali se vide boje, žute, plave, na belom, na stolu, obojene mrlje, crvene, čak i zelene, sa crnim obrisima, crtežima na belim pravougaonicima raštrkanim po stolu. Ima štapova, gustog granja, debla, listova, kao napolju ranije, mačevi koji po nama resko udaraju, usred lišća, zasede u mraku u koje smo upadali, na svu sreću na kraju smo videli neku svetlost, neka vrata, ima zlata koje sija, pehara), ovaj sto sa čašama i tanjirima, zdele vrele supe, bokali vina, spašeni smo ali još uvek polumrtvi od straha, možemo da pričamo, imali bi šta da pričamo, svako bi hteo drugima da ispriča šta mu se desilo, šta je video, sa očima u mraku, u tišini, ovde sada ima zvukova, kako će da me čuju, ne čujem svoj glas, ne izlazi mi glas iz grla, nemam glasa, čak ne čujem ni tuđe glasove, čuju se zvukovi, nisam valjda gluv, čujem kako čangrljaju zdele, iskaču pampuri, lupaju kašike, žvakanje, podrigivanje, pravim pokrete da kažem da sam izgubio reč, i ostali čine iste pokrete, nemi su, svi smo izgubili moć govora, u šumi, svi koji smo za ovim stolom, muškarci i žene, lepo odeveni i loše odeveni, uplašeni, štaviše strašni za videti, svi sede kose, mladi i stari, i ja se ogledam u jednom ogledalu, u ovim kartama, imam sedu kosu i ja od straha. Kako sada da pričam kad sam izgubio moć govora, reči, možda čak i pamćenje, kako da se setim šta se desilo tamo napolju, i jednom kad se i setim kako da nađem reči da to iskažem; a reči kako da ih izgovorim, svi pokušavamo onome drugome nešto da objasnimo sa pokretima, grimasama, svi kao majmuni. Na svu sreću postoje ove karte,

ovde na stolu, špil tarota, onaj najobičniji, marsejski, kako ga zovu, ili takođe bergamski, ili napuljski, pjemonteški, zovite ga kako želite, ako nije isti liči, po krčmama u selima, u keceljama ciganki, izrazitih crteža i linija, grubih, ali sa detaljima koje ne očekujemo, koji se preterano ni ne razumeju, kao da ih je onaj ko ih je urezao, ove crteže, u drvo, da bi ih odštampao, prepisao, svojim velikim rukama, sa složenih modela, u fineze izradio, sa ko zna koliko izučenih zanatskih stvari, i on se uneo sa svojim drljotinama, kako mu dođe, i ne shvatajući šta precrtava, a zatim je premazao drvo svojim bojama i gotovo. Stavljamo ruke svi zajedno preko karata, poneka od figura u nizu sa drugim vraća mi u sećanje priču koja me je ovde dovela, pokušavam da shvatim šta mi se desilo i da drugima pokažem koji su u međuvremenu tu i koji takođe u kartama traže, i pokazuju mi prstom neki lik ili neki drugi, i ništa se ne slaže ni sa čim, i otimamo jedni drugima karte iz ruku, i širimo ih po stolu. Priča o neodlučnom Jedan od nas okreće kartu, podiže je, gleda je kao da se ogleda u ogledalcu. Tačno je, Žandar pehara, baš liči na njega. Ne samo u licu, zabrinut, razrogačenih očiju, sa dugom kosom koja mu pada na ramena, posedela, vidi se sličnost, već i po rukama koje on pokreće po stolu kao da ne zna gde da ih stavi, a koje na slici eno ih kako drže desna jedan pehar isuviše veliki dok balansira na dlanu i, leva, uzde vrhom prstiju. I na konja se prenosi ovaj poljuljani stav: reklo bi se da ne može čvrsto kopitama da stane na poljuljano tlo. Pošto je pronašao tu kartu, mladiću se čini da vidi neki naročit smisao u svim drugim kartama koje mu padaju pod ruku, i ređa ih po stolu, kao da prati neku nit od jedne do druge. Tuga koja mu se čita na licu dok polaže zajedno sa Osmicom pehara i Desetkom štapova arkanu koja se u zavisnosti od mesta zove Ljubav ili Ljubavnik ili Ljubavnici, navodi na mišljenje da ga je neki ljubavni jad naterao da se digne sa uzavrelog slavlja i prošeta kroz šumu. Ili da čak napusti proslavu sopstvenog venčanja, da postane ptica na grani na dan sopstvenog venčanja. Možda postoje dve žene u njegovom životu, a on ne ume da odabere. Tako ga predstavlja slika: još uvek plavog, usred dve rivalke, jedna ga hvata za rame netremice ga gledajući željnim pogledom, dok se druga uspija uz njega sa čežnjivim pokretom celog tela, dok on ne zna na koju stranu da se dene. Svaki put kad treba da se odluči koja mu od njih dve odgovara za ženu, kad se ubedi da vrlo lako ove druge može da se odrekne, i tako se pomiri da može da je izgubi svaki put primeti da baš nju više voli. Jedina čvrsta tačka u ovom dolaženju i odlaženju misli jeste da može on i bez jedne i bez druge, jer svaki izbor ima svoje naličje to jest jedno odricanje, tako da nema razlike između čina izbora i čina odricanja. Iz ovog ćorsokaka mogao je samo put da ga izbavi: tarot koji sada mladić stavlja na sto biće sigurno Kočija: dva konja vuku pompezno vozilo slučajnim šumskim stazama, jedva zauzdana, kao što mu je običaj da ih raspusti, tako da kad stigne na raskršće ne mora on da napravi izbor. Dvojka štapova označava raskrscu sa dva puta; konji vuku jedan na jednu drugi na drugu stranu; točkovi su nacrtani tako u šreh da izgledaju gotovo vertikalni u odnosu na put, znak da kočija stoji nepomična. Ili,

čak i ako mrdaju, bolje bi bilo da ne, kao što se mnogima dogodi pred kojima se otvaraju krivine najglatkijih i najbržih puteva, koji preleću po najvišim stubovima i prelaze preko planinskih granita, i koji su slobodni bilo gde da odu, a svuda je uvek isto. Tako smo ga videli tu odslikanog u lažnom odlučnom stavu kao da vlada sobom i pobednički vozi kočiju; ali uvek je nosio sa sobom svoju podeljenu dušu, kao dve maske razrokog pogleda koju je imao na ogrtaču. Da bi odlučio kojim putem da krene nije bilo druge nego da se prepusti sudbini: Žandar novčića predstavlja mladića koji baca u vazduh jedan novčić: pismo ili glava? Možda ni jedno ni drugo, novčić se obrće obrće i ostaje uspravan u jednom žbunu, u podnožju jednog starog hrasta tačno nasred puta. Sa Asom štapova mladić bez daljnog hoće da nam ispriča da ne mogavši da odluči da li jednim ili drugim putem da nastavi, nije mu ništa drugo preostalo nego da siđe iz kočija i da se uspenra uz jedno kvrgavo deblo, uz granje koje se zatim opet račva namećući mu opet muku izbora. Bar se nada da će penjući se s jedne grane do druge moći dalje da vidi, da shvati kuda vode putevi; ali granje ispod njega je gusto, ubrzo gubi pogled na tlo, a ako podigne pogled ka vrhu drveta zaslepljuje ga Sunce, sa oštrim zracima od kojih blješte u svim bojama listovi u kontrasetlosti. Ali valjalo bi objasniti takođe šta predstavljaju ona dva deteta koja se vide na tarotu: hoće reći da je gledajući na gore mladić primetio da nije sam na drvetu: dva mangupčića su ga pretekla penjući se uz granje. Izgledaju kao blizanci: isti identični, bos, plavi plavi. Možda je u ovom trenutku mladić progovorio, pitao je: – Šta radite ovde vas dvojica? – ili: – Koliko fali do vrha? – A blizanci su mu odgovorili pokazujući nekim smušenim pokretima nešto što se vidi na horizontu crteža, pod sunčevim zracima, zidove nekog grada. Ali gde su ovi zidovi u odnosu na drvo? As pehara upravo predstavlja jedan grad sa mnogo kula i vrhova i minareta i kupola koji vire iza zidova. Takođe i lišće palmi, krila fazana, peraja plavih riba-meseca, koji bez daljnog vire iz vrtova iz kaveza, iz gradskih akvarijuma, usred kojih možemo da zamislimo dva mangupčića koji se jure i nestaju. A ovaj grad deluje uravnotežen jednom piramidom na vrhu, što bi takođe mogao da bude i vrh nekog velikog drveta, to jest bio bi to grad koji visi na najvišim granama kao neko ptičje gnezdo, sa visećim temeljima kao neki vazdušni koreni izvesnih biljki koje rastu na vrhu drugih biljaka. Mladićeve ruke dok spušta karte sve su sporije i neodlučnije, i mi imamo svo vreme da ga pratimo sa našim pretpostavkama, i da u tišini razmišljamo pitanja koja su mu bez daljnjeg kružila po glavi, kao nama sada: – Koji je ovo grad? Da li je to Grad Svega? Da li je to grad u kome se svi delovi sjedinjuju, gde se izbori balansiraju, u kome se ispunjava praznina koja ostaje između onoga što očekujemo u životu i onoga što nam je suđeno. Ali koga je bilo u gradu da ga mladić upita? Zamislimo da je prošao kroz kapiju i luk unutar zidine grada, da je otišao do trga sa visokim stepenicama u dnu, i da na vrhu tog stepeništa sedi lik sa kraljevskim odlikama, božanstvo na prestolu ili krunisan anđeo. (Iza njegovih leđa vide se dve izbočine koje bi mogle da budu naslon prestola, ali takođe i par krila, loše precrtanih na slici).

– Da li je to tvoj grad? – upitao ga je mladić verovatno. – Tvoj je, – bolji odgovor nije mogao da dobije, – ovde ćeš naći ono što tražiš. Da li možete da zamislite njega tako iznenađenog da smisli da izrazi neku razumnu želju. Oznojen pošto se popeo tako visoko, mora da je samo rekao: – Žedan sam! A anđeo na prestolu: – Samo izaberi iz kog bunara ćeš da piješ, – i mora da mu je pokazao dva ista bunara koji se vide na pustom trgu. Mladić, dovoljno ga je pogledati da bi se shvatilo da se oseća još jedamput izgubljen. Krunisana vlast sada vadi jednu vagu i jedan mač, odlike anđela koji bdi nad odlukama i ravnotežama, s visine sazvežđa Vage. Dakle, čak se i u Grad Svega pristupa putem izbora i odricanja, prihvatajući jedan deo i odričući se ostalog? Tako da on odlazi kao što je i došao; ali okrećući se vidi dve Kraljice na dva balkona jedan tačno ispred drugog na dve strane trga. I tada mu se učini da prepozna dve žene iz svog neučinjenog izbora. Kao da su tu na straži, da ga ne puste da izađe iz grada, do te mere da svaka drži isukan mač, jedna desnom, druga – naravno zbog simetrije – levom. Ili, ako o maču jedne nije bilo sumnje, ova druga je mogla i gušćije pero da drži, i zatvoren kompas, ili flautu, ili nož za hartiju, i tada bi dve žene pokazivale dva različita puta koja se otvaraju onome koji još uvek mora sebe da pronade: put strasti, koji je uvek jedan stvarni put, agresivan, jasnih obrisa, i put mudrosti koji zahteva premišljanje i postepeno učenje. Dok su nameštale i pokazivale karte ruke mladića nagoveštavaju oscilacije i gubljenja u nizu, čas se grče u žalu za svakim proigranim tarotom koji je bolje bilo sačuvati za neku drugu igru, a čas su se opuštale u mlitavim pokretima ravnodušnosti, govoreći da su svaki tarot i svaki bunar isti kao pehari koji se identični ponavljaju u špilu, kao što se u svetu uniformi predmeti i sudbine ispred tebe smenjuju razmenjujući uloge i nepromenljivi, i ko misli da odlučuje zapravo je zavaran. Kako objasniti da mu za žeđ koju nosi u telu nije dovoljan ovaj ili onaj bunar? On hoće cisternu u koju se slivaju vode svih bunara i svih reka i mešaju se, more predstavljeno u arkani zvanj Zvezda ili Zvezde, u kojoj se slavi vodeno poreklo života kao pobeda mešavine i božije milosti bačene u vodu. Jedna gola boginja uzima dva bokala koja sadrže ko zna koje sokove ohlađene za onog ko je žedan, (svuda okolo su žute dune pustinje pod suncem), i prevrće ih da bi zalila obalu šljunka: i u tom trenutku vegetacija kamenike niče usred pustinje, i između dva žbunja peva slavuj, život je raspianje materijala koji se uništava, veliki kotao mora samo ponavljati ono što se dešava unutar sazvežđa koja već milionima godina mlata u atomima praznu slamu sa svojim eksplozijama, što se vidi ovde i u nebu boje mleka. Zahvaljujući načinu na koji mladić baca ovu kartu na sto kao da ga čujemo kako viče: – More, more je to koje želim! – I more ćeš i dobiti! – Odgovor astralne vlasti nije mogao da ne najavi kataklizmu, plimu okeana ka napuštenim gradovima, da kvase šape skrivenih vukova na visoravnima koji zavijaju na Mesec koji dolazi, dok vojska ljuskara napreduje iz dubine ambisa da ponovo osvoji zemaljsku kuglu.

Jedan grom koji pogađa vrh drveta uzdrmajajući svaki zid i kulu grada koji visi, osvetljava još užasniji prizor, na koji nas mladić sprema otvarajući kartu jednim sporim pokretom zgroženih očiju. Ustajući na noge na svom kraljevskom prestolu sagovornik se menja da ga se više ne može prepoznati: iza leđa nema anđeoskog perja koje se otvara, već dva krila slepog miša koja prekrivaju nebo, nepomične oči su postale razroke i kose, kruna je pustila dva roga, ogrtač pada i otrkiva golo telo hermafrodita, ruke i noge produžavaju se u pandže. – Ali zar nisi bio anđeo? – Jesam anđeo koji živi u tački u kojoj se linije račvaju. Ko god se popne do podeljenih stvari mene sretne, ko god side do dna protivrečnosti naleti na mene, ko se vrati da pomeša podeljeno naći će moje krilo od membrana na svom obrazu! Kod njegovih nogu ponovo se pojaviše sunčevi blizanci koji su bili nestali preobraženi u dva bića pomešanog ljudskog i životinjskog izgleda, povezani sa groznim likom sa dva duga konca ili pupčanim vrpčama, i na isti način verovatno svaki od njih drži na uzici drugo dvoje manjih đavolčića koji nisu stali u sliku, i tako sa grane na granu plete se mreža konaca koje vetar ljulja kao neku veliku paučinu između mahanja crnih krila sve manje veličine: slepi miš, sove, pupavci, noćni leptiri, bumbari, mušice. Vetar ili talasi? Isprekidane linije u dnu karte mogle bi da pokažu plimu koja poplavljuje vrh drveta i sva vegetacija se raspada u talasanju algi i pipaka. Evo kako se ispunjava želja čoveka koji ne bira: sada ga ima itekako, more, tone s glavom nadole, ljulja se u ambisu korala, obešeni za noge za haluge dopola pod mutnom površinom okeana, i vuče zelenu kosu morske salate da lete po strmim morskim dubinama. (Možda je baš iz te karte Madam Sosostriis, slavna vidovnjakinja ali nepouzdanog stručnog znanja, veličajući privatne sudbine i generale znamenitog funkcionera Lojdsaa, prepoznala jednog udavljenog mornara Feničanina?) Ako je jedinu stvar koju je tražio bila da izađe iz ličnih ograda, iz kategorija, iz uloga, da čuje grmljavinu koja tutnji u molekulama, mešanje prvih i poslednjih supstanci, eto mu puta koji se otvara putem arkane po imenu Svet: Venera igra krunisana na nebu vegetacijom, okružena mnogobličnim otelotvorenjima Zevsa; svaka vrsta i pojedinac i celokupna istorija ljudskog roda nisu do slučajni prsten u jednom lancu mutacija i evolucije. Ne preostaje mu drugo no da privede kraju veliki krug Točka u kome se okreće život živih bića i na kome nikad ne znaš šta je gore a šta dole, ili još duži krug koji prolazi kroz raspad, silaženje do samog središta zemlje u izlivima elemenata, iščekivanju kataklizmi koji ponovo mešaju špil tarota i iznose na svetlo skrivene slojeve, kao u arkani konačnog zemljotresa. Drhtanje ruku, prerano sedenje bili su lagani tragovi onoga što je naš nesrećni gost proživio: u toj istoj noći bio se smanjio (mačevi) na svoje prvobitne elemente, prošao je bio kroz vulkanske kraterne (pehari) kroz sve ere zemlje, zamalo da ostane zarobljen u konačnoj nepokretnosti kristala (zlato), pojavio se ponovo u životu putem bolnog klijanja u šumi (štapovi), sve dok nije zadobio svoj identičan ljudski oblik u sedlu

Konja novčića. Ali da li je to stvarno on ili možda neki njegov dvojnik, koji čim biva vraćen u samog sebe vidi se kako ide kroz šumu? – Ko si ti? – Ja sam čovek koji je trebalo da se oženi devojkom koju ti ne bi izabrao, koji je trebalo da krene onim drugim putem na raskrsnici, da ugasi žed na drugom bunaru. Ti ne izabравši, moj izbor si sprečio. – Gde ideš sada? – U drugu krčmu od one na koju ćeš ti naići. – Gde ću te videti ponovo? – Obešen na jedno drugo vešalo od onoga na kome si ti obešen. Zbogom. Priča o šumi koja se sveti Nit priče se zapetljala ne samo zato što je teško kombinovati jednu kartu sa drugom već i zato što za svaku novu kartu koju mladić pokušava da stavi u red postoji bar deset ruku koje se pružaju da mu je oduzmu i da je smeste u neku drugu priču koju svako gradi za sebe, i u jednom trenutku karte mu beže na sve strane i on mora rukama da ih zadržava, laktovima, nadlanicama, tako ih sakrivajući i od onih koji pokušavaju da shvate priču koju on priča. Na svu sreću među svim tim šakama koje navaljuju jedan par mu priteže u pomoć da drži karte u redu, i pošto su to šake koje po veličini i težini čine kao da ih je tri drugih, a zglob i ruke su proporcionalno veliki, tako da snaga i odlučnost s kojom se sručavaju na sto čini da karte koje neodlučan mladić uspeva zajedno da zadrži jesu one koje su pod zaštitom nepoznatih ručerdi, zaštita koja se ne objašnjava toliko interesovanjem za priču njegove neodlučnosti koliko što je slučajnim približavanjem nekih od ovih karata prepoznao priču koja mu je draža, odnosno sopstvenu priču. Neko, odnosno neka: jer na stranu dimenzije, oblik tih prstiju i šaka i zglobova i ruku je taj koji razlikuje prste šake zglobove ruke jedne žene, jedne debeljuškaste i okrugle devojke, i zapravo idući duž tih udova stiže se do lika jedne divovske mlade devojke koja je do malopre sedela vrlo mirna među nama, i odjednom je, pobedivši stid, počela da gestikulira zabijajući laktove u stomake suseda i prevrćući klupu. Pogledi nam se dižu na njeno pocrvenelo lice – iz stida ili besa – a zatim se spuštaju na lik Kraljice štapova koja veoma liči na nju, u svojim čvrstim seljačkim obrisima, uokvirenom gustom sedom kosom, grubih pokreta. Pokazala je na tu kartu pokretom prsta koji je ličio na pesnicu o sto, i mukanje koje izlazi iz njenih namrgođenih usana kao da hoće da kaže: – Da, upravo sam ja to i ti gusti štapovi su šuma u kojoj me je otac podigao, i koji je, ne očekujući više ništa dobro od građanskog sveta, postao Pustinjak u ovoj šumi da bi

me držao daleko od loših uticaja ljudskog društva. Razgradila sam svoju Snagu igrajući se sa divljim veprovima i vukovima, i naučila sam da je šuma, iako živi od neprekidnog rastrzanja i gutanja životinja i biljki, regulisana jednim zakonom: snagom koja ne ume da se zaustavi u vremenu, bizon ili čovek ili kondor, pravi pustinju okolo ili ostavlja svoju kožu, i poslužiće kao ispaša za mrave i muve... Ovaj zakon koji su stari lovci dobro poznavali ali koga se danas više niko ne seća, može se iščitati u nemoljivom ali kontrolisanom pokretu s kojim lepa ukrotiteljka otvara ždrelo jednom lavu vrhovima prstiju. Pošto je odrasla u dosluhu sa divljim životinjama, ostala je bila divlja u prisustvu ljudi. Kada čuje topot konja ili šumskim stazama vidi nekog lepog Konjanika da prolazi, krišom ga posmatra kroz žbunje, zatim postišena beži, zatim trči prečicama da ga ne bi izgubila iz vida. Evo kako ga nalazi Obešenog za noge o jednu granu od strane prolaznog razbojnika, koji mu prazni džepove do poslednjeg cvonjka. Ne razmišlja mnogo, šumska velika devojka: baca se na razbojnika vrteći svojim buzdovanom: kao suvo granje pucaju kosti tetive zglobovi hrskavice. Ovde moramo da pretpostavimo da je skinula sa drveta lepog mladića i da ga je oživela u stilu lavova, ližući ga po licu. Iz jedne čaturice koju nosi obešenu oko vrata sipa Dva pehara nekog pića čiji recept samo ona poznaje: nešto kao sok od uzavrelog smreka ili prokislilo kozije mleko. Konjanik se predstavlja: – Ja sam princ naslednik Carstva, sin jedinac Njegovog Veličanstva. Spasila si me. Kaži mi kako mogu da ti se odužim. A ona: – Ostani malo da se sa mnom poigraš – i sakri se između planika. To piće bilo je moćan afrodizijak. On trči za njom. Brzo brzo pripovedačica bi htela da nam ispred očiju proleti arkana Svet kao neki sramežljiv nagoveštaj: ...U toj igri ubrzo beše izgubljeno moje devojaštvo... – ali na crtežu je jasno kako se pred mladićem pokazala njena nagost, preobražena u ljubavni ples, i kako na svaki okret u plesu on otkriva neku njenu novu vrlinu: jaka kao lavica, ponosna kao orao, majčinski obdarena kao krava, nežna kao anđeo. Prinčevo zaljublivanje potvrđeno je sledećim tarotom, Ljubav, koji takođe upozorava protiv jedne zamršene situacije: ispostavlja se da je mladić oženjen, a njegova zvanična supruga nije nameravala da mu dozvoli da pobjegne. – Zakonske prepreke malo vrede u šumi: ostani ovde sa mnom i zaboravi na dvor, njen protokol i intrige – ovaj predlog ili neki slično razuman mora da mu je devojka rekla; i nema u vidu da prinčevi mogu da imaju principe. – Samo Papa može da me razreši prvog braka. Ti me čekaj ovde. Idem, srediću papire i vraćam se – i popevši se na svoje Kočije odlazi i ne osvrćući se, davši joj neki skroman prihod (Trojka novčića). Napuštena, posle kratkog obrtanja Zvezde, porođajni bolovi nastupaju. Dovlači se do obale jednog potoka. Šumske zveri znaju da porode bez pomoći, a ona je od njih naučila. Daje život na svetlosti Sunca dvojici blizanaca koji su tako snažni da već stoje na nogama. – Zajedno sa svojim sinovima ići ću kod Cara lično da tražim Pravdu, koji će u meni prepoznati pravu nevestu svog naslednika i roditeljku svojih potomaka, – i s tom namerom krenu pešice ka glavnom gradu.

Ide napred i ide, šuma nikako da stane. Sreće jednog čoveka koji beži kao Ludak, a jure ga vukovi. – Gde si pošla, nesrećnice? Više ne postoji ni grad ni carstvo! Putevi više ne vode ni iz kakvog mesta ni u kakvo mesto! Pogledaj! Žuta osušena trava i pesak u pustinji pokivaju asfalt i trotoare grada, na dunama zavijaju šakali, u napuštenim zgradama pod Mesecom prozori se otvaraju kao prazne očne duplje, iz podruma i tunela izlaze miševi i škorpioni. Pa ipak grad nije mrtav: mašine motori turbine i dalje zuje i podrhtavaju, svaki Točak svojim zupcima zahvata druge točkove, vagoni voze po šinama a znakovi na žicama; i nijedan čovek nije više tu da odašilje ili prima, da opskrbi ili istovari. Mašine koje već duže vremena znaju da mogu bez ljudi, konačno su ih i oterale; i posle dugog odstranjivanja divlje životinje su se vratile da zauzmu teritorije koje su otrgnute od šume: lisice i kune izdužavaju svoje mekane repove na komandnim pultovima punim manometara i polugama i kvadrantima i dijagramima; nakovanji i puhovi čvare se na akumulatorima i magnetima. Čovek je bio neophodan: sada je nepotreban. Da bi svet dobio informacije od sveta i iz njih izvlačio korist sada su dovoljni kalkulatori i leptiri. Tako se završava osveta zemaljskih snaga izazvana u lančane eksplozije u vazdušne vrtloge i tifone. Zatim su se ptice, za koje se već smatralo da su izumrle, umnožile i stuštavaju se u jatima na četiri ključne tačke sa zaglušujućom piskom. Kada ljudski rod sakriven u podzemne rupe pokuša opet da izmili, vidi nebo zatamnjeno gustim pokrovom krila. Prepoznaju Sudnji dan kao što je predstavljen u tarotima. A sa jedne druge karte obistiniće se najava: doći će dan kada će jedno pero srušiti kulu od Nembrotte. Priča o preživlom ratniku Iako je pripovedačica neko ko zna šta hoće da kaže, nije rečeno da se njena priča lakše prati od ostalih. Zato što ima više onoga što karte kriju nego onoga što govore, i zato što čim neka karta kaže nešto više, odmah druge ruke pokušavaju da je privuku ka sebi da bi je uklopili u drugu priču. Neko na primer počne da priča za svoj groš, sa kartama koje izgledaju kao da samo njemu pripadaju, i odjednom zaključak se sjuri preplićući se sa zaključkom drugih priča u istim figurama katastrofe. Evo na primer jednog koji savršeno deluje kao oficir u službi, i počeo je da se prepoznaje u Žandaru štapova, štaviše pustio je kartu okolo, da bi se videlo kako je lepog konja sa abajlijom on jahao to jutro kad je krenuo iz kasarne, i kakvu je tesnu uniformu imao na sebi, ukrašenu sjajnim oklopnim pločama, sa gardenijom na kopči jedne usmine. Njegov autentičan izgled – kao da hoće da kaže – bio je taj, i ako ga sada vidimo ovako loše odevenog i obuvenog to je samo zbog strašne pustolovine koju se sprema da nam ispriča. Ali kad dobro pogledamo tu sliku ona sadrži i elemente koji odgovaraju njegovom sadašnjem izgledu: seda kosa, sanjarski pogled, polomljena sablja svedena na okrnjak. Osim ako to nije bio deo sablje (tim pre što ju je držao levom rukom) već list

savijenog pergamenta, poruka koju je po naređenju morao da preda možda kroz neprijateljske linije. Pretpostavimo da je on ordonans-oficir, i da je imao naređenje da stigne do generalštaba svog vladara ili komandanta, i da mu da na ruke depešu od koje zavisi ishod bitke. Trešti borba; konjanik je usred toga; oštricama mača suprotstavljene vojske utiru sebi put jedna kroz drugu kao na Desetki mačeva. U bitkama postoje dva načina koja se preporučuju: ili ići sredinom, koga zahvatiš zahvatiš, ili izabrati među svim neprijateljima jednog koji ti odgovara i detaljno ga obraditi. Naš ordonans-oficir vidi kako mu u susret ide jedan Žandar mačeva koji se od drugih izdvaja po eleganciji opreme i konja: njegov oklop, za razliku od ostalih koji se okolo vide skrpljeni od raznih delova, kompletiran je do cepidlačenja i to sve u jednoj boji od šlema do stegnika: zeleno modre boje, na kome se ističu zlatni grudni deo i oklop za noge. Na nogama ima obuću od crvenog damasta kao što je i abajlija na konju. Lice, iako izobličeno od znoja i prašine, ima fine crte. Mač drži levom, detalj koji ne treba zanemariti: levaci su opasni protivnici. Ali i naš isukava levom svoj buzdovan, znači oboje su levaci i opasni, suparnici dostojni jedan drugog. Dvojka mačeva upetljana sa spletom grančica venaca listića pupoljaka pokazuje da se to dvoje izdvojilo na poseban dvoboj i udarcima nadole i postrance seku okolno zelenilo. Ispočetka našem izgleda da je plavozeleni brže i jače ruke, i da je dovoljno da mu se baci preko svom težinom da ga poklopi, ali ovaj mu uzvraća pljosnatim udarcima sablje da ga ukuca u zemlju kao ekser. Konji se ritaju prevrnuti kao kornjače po tlu prekrivenom iskrivljenim mačevima kao zmije i plavozeleni ratnik još uvek opstaje, jak kao konj, neuhvatljiv kao zmija, prevrnut naopačke kao kornjača. Što dvoboj postaje žešći, to su veće egzibicije veština, zadovoljstvo da u sebi ili neprijatelju otkriješ nove neočekivane zalihe: i tako u tim mlaćenjima i mlaćenjima polako se uvlači sklad nekog plesa. U dvoboju naš junak je već zaboravio na svoj zadatak, kad se čuje zvuk trube visoko u šumi koji podseća na Anđelovu iz Suda u arkani po imenu Sud ili samog Anđela: olifante koji poziva vernike Cara da se skupe. Naravno, velika opasnost preči carskoj vojsci: ne oklevajući oficir mora da trči svom caru u pomoć. Ali kako da prekine dvoboj koji toliko angažuje njegovu čast i zadovoljstvo? Mora što pre da ga okonča: i spremi se da povrati razdaljinu od neprijatelja koju je dopustio kad se truba oglasila. Ali gde je plavozeleni? Dovoljan je bio taj tren zabrinutosti i neprijatelj je nestao. Oficir se baca u šumu prateći poziv na uzbunu kao i odbeglog. Probija se kroz gustiš, između pruća i grmlja i šiblja. Od jedne karte do druge priča napreduje u naglim skokovima koje na neki način valja umeriti. Šuma se odjednom završava. Otvorena polja se prostiru okolo u tišini; izgledaju pusta, u senci večeri. Pogledavši malo bolje vidi se da je puna ljudi, neka neuredna gomila koja je prekriva ne ostavljajući ni pedalj slobodan. Ali to je neka slegnuta gomila, kao premazana po površini zemlje: niko od tih ljudi nije na nogama, leže na stomaku ili na leđima, ne uspevaju da podignu glavu više od pregažene trave. Poneki koje Smrt još nije ukrotila koprcaju se kao da uče da plivaju u crnom blatu sopstvene krvi. Tu i tamo procveta neka ruka, otvara se i zatvara tražeći zglob sa koga je otkinuta, poneko stopalo pokušava da se pokrene laganog koraka bez tela da ponese iznad članaka, glave pažova i vladara tresu duge lokne koje padaju preko očiju ili

pokušavaju da isprave nakrivljenu krunu na čeli ali samo dube u prašini bradom ili žvaću šljunak. – Koja je to propast zadesila carevu vojsku? – mora da je to pitanje konjanik uputio prvom biću na koje je naišao: nekome tako nezgrapnom i rasturenom da je izdaleka izgledao kao Ludak iz tarota, a izbliza se videlo da je neki ranjen i ćopav vojnik koji beži sa polja krvorpolića. U nemoj priči našeg oficira glas ovoga preživelog zvuči tup kokodakav trtljiv na nekom teškom razumljivom narečju sa isprekidanim rečenicama kao ove: – Nemojte da budalite gospon poručniče! Ko ima noge bježi! Kajgana se prevrnula! To je vojska iz ko zna kog andraka ispala, nikad ranije tako što video nijesam, pobjesneli đavoli i sotone! Usred svega eto ih kako navališe između vrata i glave i za tren smo bili spremni za muve! Drži se pokriven, gospon poručniče, i idi okolo! – I već nestaje vojničina dok mu ispadaju iz pocepanih pantalona sramni delovi, dok ga psi lualice njuše kao brata po smradu, vukući sa sobom zavežljaj ratnog plena koji je pokupio sa leševa. Ali više je potrebno da bi naš konjanik stao. Rasterujući zavijanje šakala, istražuje granice polja smrti. Na svetlosti Meseca vidi kako šljašte okačeni o drvo jedan pozlaćen štit i jedan Mač od srebra. Prepoznaje oružje svog neprijatelja. Iz karte pored čuje se žubor vode. Jedan potok teče tu pod trskom. Nepoznati ratnik stoji na obali i skida oklop. Naš oficir ne može bez daljnjeg da ga napadne u tom trenutku: sakriva se da bi ga uhvatio kad je opet naoružan i u stanju da se brani. Iz ploča oklopa izlaze beli i nežni udovi, iz šlema bujna tamna kosa koja se raspušta sve do leđa sve do tačke gde se zaobljuju. Taj ratnik ima kožu mlade devojkice, obline dame, grudi i kukove kraljice: to je žena koja pod Zvezdama u čučnju kod potoka vrši svoje večernje kupanje. Kao što svaka nova karta koja se spušta na sto objašnjava ili ispravlja prethodne karte, tako i ovo otkriće diže u vazduh strasti i namere konjanika: ako su se pre u njemu takmičenje zavist poštovanje viteško za hrabrog protivnika sudarali sa potrebom da pobeđi osveti nadjača, sada stid što ga je u šahu držala ruka jedne devojkice, žurba da se uspostavi osujećena muška dominacija sudaraju se sa čežnjom da se odmah preda, da ga osvoji ta ruka, taj pazuh, te grudi. Prvi od ova dva nova nagona je jači: ako su se delovi muškarca i žene pomešali potrebno je odmah ponovo podeliti karte, povratiti preobrnuto red izvan koga se više ne zna šta je ko i šta se od njega očekuje. Taj mač nije svojstven ženi, to je zloupotreba. Konjanik koji sa protivnikom istog pola nikad sebi ne bi dozvolio da dobije prednost tako što će ga iznenaditi nenaoružanog, a još manje bi ga pokrao krišom, sada se provlači kroz žbunje, približava se okačenom oružju, krišom hvata mač, otkaćinje ga od drveta i beži. "Rat između muškarca i žene ne poznaje pravila ni poštenje" misli, i još uvek nije svestan koliko je na njegovu nesreću, u pravu. Upravo se sprema da nestane u šumi kad oseti kako biva ščepan za ruke i noge, vezan, Obešen sa glavom nadole. Iz svakog žbuna na obali iskočile su gole kupačice dugih

nogu, kao ona što hrli u karti Svet ka izlazu iz žbunja. To je trupa divovskih ratnica koje su se raspršile uz vodu posle bitke da bi se osvežile i opustile i da napune opet svoju Snagu romovskih lavica. U trenutku su sve na njemu, hvataju ga, prevrću, otimaju iz ruke u ruku, štipaju ga, vuku ovamo i onamo, probaju prstima jezicima noktima i zubima, ne, ne tako, jeste li lude, pusti, šta mi sad to radite, neću tamo, dosta, uništićeš me, aj aj aj milost. Ostavljen kao mrtav, pomaže mu jedan Pustinjak koji uz svetlost sveće ide bojnim poljem sastavljajući tela mrtvih i lečeći rane osakaćenih. Govor svetog čoveka može da se izvuče iz poslednje karte koju pripovedač spušta na sto drhtavom rukom: – Ne znam da li je za tebe bilo bolje što si preziveo, o vojniče. Poraz i pokolj nisu zadesili samo čete tvoje zastave: vojska amazonki pravednica hara i masakrira svim četama i carstvima, širi se po zemaljskim kontinentima, koji su već deset hiljada godina podređeni ipak krhkoj muškoj vlasti. Krhko primirje koje je obuzdavalo muškarce i žene da se sukobljavaju u porodicama je narušeno: neveste sestre ćerke i majke više ne prepoznaju u nama očeve braću muževe već samo neprijatelje, i sve dotrčavaju sa oružjem u ruci da uvećaju vojsku osvetnica. Ponosne tvrđave našeg pola padaju jedna po jedna; nijedan muškarac nije pomilovan; koga ne ubiju one ga kastriraju; samo nekolicini odabranika kao trutovima košnice dozvoljeno je odlaganje, ali ih čeka još veće mučenje kad ih prođe volja da se hvale. Za muškarca koji je mislio da je Muškarac nema iskupljenja. Kraljice koje kažnjavaju vladace u budućim milenijumima. Priča o carstvu vampira Samo jedan među nama ne izgleda kao da se plaši i najgroznijih karata, naprotiv kao da sa arkanom Broj Trinaest ima neku naglu intimu. I pošto je to ljudina ne mnogo drugačija od onoga koji se vidi u karti Žandar štapova, i dok stavlja karte u nizu kao da se upinje u svoj svakodnevni mukotrpan posao, vodeći računa o pravilnosti prostiranja pravougaonika odvojenih uličicama, dođe ti prirodno da pomisliš da je drvo na koje se na slici naslanja zapravo ručka lopate zarivene u zemlju a da on vrši svoju dužnost grobara. Na nejakoj svetlosti karte opisuju neki noćni pejzaž, Pehari se vide kao urne grobnice rake među koprivom, Mačevi zvuče metalno kao ašovi i lopate spram olovnih poklopaca, Štapovi se crne kao krivi krstovi, Zlata titraju kao varljiva svetlost. Čim jedan oblak otkiva Mesec čuje se zavijanje šakala koji besne grebu na ivicama grobova i bore se oko svojih trulih gozbi sa škorpionjama i tarantulama. U tom noćnom prizoru možemo da zamislimo jednog Kralja koji zabrinuto ide u pratnji svoje lude ili dvorskog kepeca, (imamo karte Kralja mačeva i Lude koji sasvim odgovaraju prilici), i da pretpostavimo neki dijalog između njih, koji grobar u letu hvata. Šta traži kralj, tu u to doba? Karta Kraljice pehara nam nagoveštava da on prati tragove svoje žene; luda ga je videla kako izlazi krišom iz svog dvora, i pomalo šaljivo pomalo ozbiljno, ubedio je vladara da je prati. Zloslutnik kao što jeste, kepec sumnja na intrigu Ljubavi; ali je Kralj ubeđen da sve što njegova žena radi može da izađe na svetlost Sunca: njena pomoć nezbrinutoj deci nju tera na toliki pokret.

On je optimista po vokaciji, Kralj: u njegovom kraljevstvu sve je u najboljem redu, Novčići koji kruže dobro su uloženi, Pehari izobilja nude se slavljeničkoj žeđi rasipnoj klijenteli, Točak velikog mehanizma okreće se na sopstveni pogon danonoćno, i Pravda je stroga i racionalna kao ona koja ima na svojoj karti nepomično lice službenice na šalteru. Grad koji je on podigao izbrušen je sa mnogo strana kao neki kristal ili kao As pehara izbušen rendetom prozora sa nebodera, pokretom liftova, pokretom automobila na autoputevima, non parca parkinga, svetlećim mravinjakom podzemnih železnica, grad čije zabati nadgledaju oblake i koji sahranjuje mračna krila svojih zaraznih klica u utrobu tla da ne bi zamaglili pogled na velike izloge i hrom metala. Luda međutim, svaki put kad otvori usta, između podsmeha i doskočice, seje sumnju, opanjkavajuće tračeve, strepnje i strahove: za njega je veliki mehanizam potaknut paklenim zverima, i crna krila koja niču ispod pehara-grada pokazuju nepriliku koja iznutra preti. Kralj mora da pristane na igru: zar ne plaća namerno Ludu da bi ga ova ismejala i suprotstavljala mu se? Stari je i mudar običaj na dvorovima da Luda ili Pajac ili Pesnik vrše funkciju obrtanja i ismejavanja vrednosti na kojima vladar zasniva svoju vlast, i da mu pokaže da svaka prava linija skriva krivo naličje, svaki konačan proizvod jedno rasulo od delova koji se ne podudaraju, svaki dosledan govor jedno trućanje. Pa ipak ponekad to peckanje kod Kralja izazove neku neodređenu brigu: koja je takođe predviđena, štaviše ugovorom zagarantovana između Kralja i Pajaca, pa ipak pomalo uznemiravajuća, i to ne zato što je to jedini način da oseti nemir i da se uznemiri, već upravo zato što se zaista uznemirava. Kao što je sada Luda odvela Kralja u šumu u kojoj smo se svi izgubili. – Nisam znao da ima još ovako gustih šuma u mom carstvu, – mora da je monarh primetio, – i sada, s obzirom na stvari koje se protiv mene govore, da zabranjujem lišću da diše kiseonik kroz svoje pore i da svare svetlost u svojim zelenim sokovima, mogu samo da se radujem. A Luda će: – Da sam Gospodaru na tvom mestu, ne bih se mnogo radovao. Tvoja šuma ne širi svoje senke na osvetljene velegrade, već unutra: u glave tvojih doslednih i izvršnih podanika. – Hteo bi da insinuiráš da nešto izvrdava mojoj kontroli, Ludo? – To ćemo tek videti. Iz šumskog gustiša prelazi se na puteve pokriveno bujnom travom, na pravougaone rupe, na neko belilo kao od pečuraka koje izbija iz tla. Sa jezom nas Trinaesti tarot upozorava da ispod šume trule neosušeni leševi i kosti bez mesa. – Gde si me to doveo, Ludo? Pa ovo je groblje! A Luda, pokazujući na faunu kičmenjaka koji pasu grobove: – Ovde vlada jedan vladar moćniji od tebe, Njegovo Visočanstvo Crv! – Nikad nisam video na svojoj teritoriji tako veliki nered. Ko je taj bilmez koji je zadužen za taj resor.

– Ja sam, Gospodaru, na Vašoj usluzi, – i sada je trenutak da grobar stupi na scenu i istrese svoju tiradu, – Da bi uklonili pomisao na smrt građani skrivaju ovde dole leševe, kako najbolje umeju. Ali posle, pomeraj pa pomeraj, predomisle se, i vraćaju se da vide da li su dovoljno zakopani, da li su mrtvi kao mrtvi zaista nešto drugačije od živih, jer onda živi ne bi bili toliko uvereni da su živi, zar ne, i tako, zakopavanjem i iskopavanjem, diži i stavi i promešaj, za mene uvek ima mnogo posla! I grobar pljunu u ruke i nastavi da kopa. Naša pažnja se pomera na jednu drugu kartu koja kao da neće da bude upadljiva, Igumanija, i pokazujemo je našem gostu sa upitnim pokretom koji bi mogao da odgovara pitanju Kralja grobaru, pošto je zapazio lik sa kapuljačom u ogrtaču opatice, kako čuči među grobovima: – Ko je ta starica koja kljuca po grobnicama? – Bog neka vas čuva, ovde noću kruži neka zla vrsta žena, – mora da je grobar odgovorio, prekrstivši se, – stručnjakinje za napitke i recepte začaravanja, koje traže sastojke za svoja zlodela. – Hajde da je pratimo i da proučimo njeno ponašanje. – Ja neću, Gospodaru! – i Luda mora da se tada povukla sa jezom, – i preklinjem vas da ne prilazite blizu! – Moram ipak da znam do koje mere se zastarelo sujeverje održava u mom carstvu! – Čovek se može zakleti u kraljev tvrdoglavi karakter: predvodi ga grobar i nastavlja da je prati. U arkani po imenu Zvezde vidimo kako žena skida opatijski ogrtač i zavoje. Nije uopšte stara; lepa je; gola je. Mesečina obasjava zvezdanom svetlošću i otkriva da noćna posetilica groba liči na kraljicu. Prvi je kralj koji prepoznaje telo svoje supruge, grudi blago kruškastog oblika, nežna ramena, velikodušne butine, širok i izdužen trbuh; zatim čim ona podiže čelo i pokaza lice, uokvireno gustom kosom koja joj padaše na ramena, i mi zinusmo: da nema zanesen pogled koji bez daljnjeg nije taj sa zvaničnih slika, bila bi ista identična Kraljica. – Kako se usuđuju ove grozne veštice da preuzmu obličja obrazovanih i uglednih osoba? – samo ova i nijedna druga bila je Kraljeva reakcija, koji je, samo da se rastereti sumnji u vezi sa svojom ženom, spreman da vešticama dozvoli izvestan broj natprirodnih sposobnosti, uključujući i tu da se preobrazu po sopstvenoj volji. Alternativno objašnjenje koje bi bolje zadovoljilo zahteve verovatnoće ("Moja jedna žena toliko je premorena da ima i krize mesečarenja!") mora da je odmah odbacio videvši kakvim se vrednim radnjama predaje takozvana mesečarka: na kolenima na ivici rake premazuje tlo nekim mračnim napitcima. (Sem ako oruđe koje drži u rukama ne bi trebalo odmah protumačiti kao plamen praskavca koji baca živahne varnice, dok odlemljuje jedan mrtvački kovčeg). Kako god da je to radila, ipak je bila reč o otvaranju jednog groba, scena koju jedan drugi tarot predviđa za dan Suda na kraju vremena, i koju je prevremeno radila jedna nežna gospođa. Uz pomoć Dvojke štapova i jednog konopca veštica izvlači iz rupe telo jednog Obešenog za noge. To je mrtvac lepo očuvanog lika; sa blede lobanje visi

gusta kosa gotovo plavkastog crnila; oči su širom otvorene kao posledica nasilne smrti, usne skupljene nad ostrim i dugačkim očnjacima koje veštica otkriva jednim milujućim pokretom. Usred tolikog užasa ne promiče nam jedan detalj: kako što je veštica dvojnica Kraljice tako leš i Kralj liče kao dve kapi vode. Jedini koji to ne primećuje je upravo Kralj, kome izleće jedan kompromitujući usklik: Veštice...vampirušo... i preljubnice! – Znači priznaje da su veštica i njegova žena ista osoba? Ili možda misli da poprimivši Kraljičino obličje veštica mora i njene dužnosti da poštuje? Možda bi znajući da je prevaren sa sopstvenim Doppel Ganger mogao da se uteši, ali niko nema hrabrosti da ga obavesti. U snu groba dešava se nešto nepristojno: veštica se sagnula nad lešom kao kokoška nad jajima; i eto ti kako se mrtvac diže kao As štapova; kao Žandar pehara prinosi usnama bokal koji mu je veštica ponudila; kao u Dvojci pehara zajedno nazdravljaju, podižući čaše crvene od sveže krvi bez grumena. – Moje metalno i asketsko cartsvo je dakle još uvek ispaša za vampire, besprizornu i feudalnu sektu! – Kraljev uzvik mora da je tog nivoa, dok mu se kosa na glavi diže pramen po pramen padajući potpuno posedela natrag na svoje mesto. Velegrad za koji je oduvek mislio da je kompaktan i proziran kao neki pehar istesan u kristale neke stene, pokazuje se porozan i istruleo kao neki stari pampur zabijen tu najbolje moguće da bi se zapušio odliv na vlažnoj granici inficiranoj carstvom mrtvih. – Znaj – i to objašnjenje ne može da ne dođe od grobara, – da ta veštica u noćima ravnodnevice i dugodnevnice ide na grob muža koga je sama ubila, iskopava ga, ponovo mu udahnuje život hraneći ga iz sopstvenih vena, i spaja se sa njim u velikom sabatu tela koja tuđom krvlju hrane istrošene arterije i zagrejavaju perverzne i polimorfne sramne delove. Taroti maju dve verzije ovog bezbožnog rituala, da izgleda kao delo dveju različitih ruku: jedna sirova, koja se trudi da predstavi jedan oduran lik, svojevremeno muškarca ženu slepog miša, zvanog đavo; druga sva slavlje i venci, koja slavi pomirenje zemaljskih snaga sa nebeskim u simbolu sveukupnosti Sveta, putem plesa jedne čarobnice ili vile kroz klicanje.. (Ali crtač ta dva tarota mogao je da bude ista osoba, tajni sledbenik nekog noćnog kulta, koji je skicirao grubim pokretima strašilo od đavola da bi ismejao neznanje isterivača duhova i inkvizitora, i prosuo svoje ukrasne zalihe kroz alegorije svoje tajne vere). – Kažite mi, dobri čoveče, kako mogu da oslobodim svoju teritoriju od ove napasti? – mora da je upitao Kralj, i odmah ga je uhvatio neki borbeni duh (karte mačeva uvek su spremne da ga podsete da je odnos snaga u njegovu korist), možda je predložio: – Mogao bih da upotrebim moju vojsku, obučenu da opkoli i pritisne, da stavi pod vatru i gvožđe, da podmetne vatru i pljačku, da sravni sa zemljom, da ne ostane vlat tave, drhtaj lista, živa duša... – Gospodaru, nije potrebno – prekida ga grobar koji u svojim noćima na groblju mora da je video sve i svašta. – Kada Sabba bude iznenađen na prvi zrak rađajućeg sunca, sve veštice i vampiri, svi zlodusi i ženski vampiri pobeći će, pretvarajući se ko u

slepeg miša, ko u vipistrello, ko u neku drugu vrstu šišmiša. U tom obličju, kao što sam imao prilike da primetim, oni gube svoju uobičajnu nedodirljivost. U tom trenutku, sa ovom skrivenom zamkom uhvatićemo vešticu. – Uzdam se u to što govorite, čestiti čoveče. Hajmo onda na posao! Sve se obavlja po planu grobara: bar tako shvatamo iz zadržavanje Kraljeve ruke na tajanstvenoj arkani Točak, koji može da označi gungulu zoomorfni duhova, koliko i zamku postavljenu sa materijalima gatanja (vračara je upala u nju u obličju jednog odvatnog krunisanog šišmiša, zajedno sa dve duše ženskih vampira, koje su se koprcale u napravi bez mogućnosti izlaza), koliko i lansirna rampa na kojoj je Kralj zatvorio u kapsulu paklenu divljač da bi je zafrljačio u orbitu bez povratka, i skinuo njenu težinu sa zemaljske teže u kojoj sve što zafrljačiš padne ti na glavu, i možda da je iskrca na neodređeno tlo Meseca, koji već isuviše dugo vlada ćudima vukodlaka, generacijima komaraca, menstruacijima, pa ipak želi da se sačuva nezagađen, sjajan, čist. Pripovedač posmatra uznemirenim pogledom krivinu koja spaja Dvojku novčića kao da posmatra putanju između Zemlje i Meseca, jedini put koji mu preostaje za radikalno izbacivanje nepodobnog na horizont, pod uslovom da Seleno koja se smakla sa vrhova boginja pristane na rang zvezdane kante za đubre. Potres. Noć biva rasporena jednim bljeskom visoko iznad šume, u pravcu sjajnog grada koji u trenutku nestaje u mraku, kao da je grom pao na kraljevski zamak obarajući najvišu Kulu koja para deo velegrada, ili je skok napona u prepunim instalacijama Velike Centrale zacrneo svet u black-out-u. "Kratak spoj, duga noć" zlosutna poslovice prolete grobaru kroz glavu, i svima nama koji zamišljamo (kao u arkani Broj Jedan po imenu Bagatto) inžinjere koji se u tom trenutku muče da demontiraju veliki Mehanički Mozak da bi se pronašao kvar u točkićima cevčicama elektrodama tricama i kućinama. Iste karte u ovoj priči mogu da se čitaju i iščitavaju sa različitim značenjima; ruka pripovedača grčevito ševrda i ponovo pokazuje Kulu ili Obešenog kao pozivajući nas da prepoznamo u neizostrenim telefotografijama nekog večernjeg lista brze fotke nekog užasnog zbivanja crne hronike: žena koja propada sa vratolomne visine u prazno među neboderima. U prvoj od ovih figura pad se lepo vidi u hvatanju ruku, podizanju suknje, u istovremenosti duple slike vrtloga; u drugoj, sa detaljem tela koje se pre no što se smrska o pod zakačinje nogama za žicu, objašnjava se uzrok električnom kvaru. I tako možemo da mentalno rekonstruišemo to ružno zbivanje sa drhtavim glasom Lude koji dopire do Kralja: – Kraljica! Kraljica! Padala je s praskom! Užarena! Znaš šta su meteoriti? Hoće krila da raširi! Ne, vezana je za noge! S glavom nadole! Zakačinje se o žice i tu ostaje! Razapeta na nivou visokog napona! Rita se, zapomaže, maše! Izvrće papke, kraljevske kožice naše voljene Vladarke! Osušena tamo visi... Podiže se uzbuna. – Kraljica je mrtva! Naša dobra Vladarka! Skočila je sa balkona! Ubio ju je Kralj! Osvetimo je! – odasvuda pristiže svet pešice i na konju, naoružan Mačevima, Štapovima, Štitovima, i postavlja Pehare otrovane krvi kao mamac. – To je vampirska stvar! Carstvo je u vlasti vampira! Kralj je vampir! Uhvatimo ga!

Dve priče u kojima se traži i gubi Gosti krčme se gurkaju oko stola koji se polako prekriva kartama, pokušavajući da nađu svoju priču u gužvi tarota, i što priče postaju zbrkanije i klimavije, to više raštrkane karte nalaze svoje mesto u jednom sređenom mozaiku. Da li je ovaj crtež samo rezultat slučaja, ili ga neko od nas strpljivo slaže? Tu je na primer jedan stariji čovek koji usred gungule zadržava svoju medidativnu smirenost, i pre no što spusti kartu dobro je zagleda kao da je zanesen nekom operacijom čiji ishod ne poznaje, kombinacijom nebitnih elemenata ali iz kojih može da iskoči iznendujući rezultat. Bela profesorska brada vrlo je negovana, ozbiljan pogled sa tračkom uznemirenosti su nekoliko crta koje ima zajedničke sa Kraljem novčića. Ovaj njegov portret, zajedno sa kartama Pehara i Zlata koje se vide oko njega mogle bi da posluže da ga definišu kao alhemičara koji je proveo život ispitujući kombinacije elemenata i njihovu metamorfozu. U epruvetama i ampulama koje mu pruža Žandar pehara, njegov rođak ili asistent, on posmatra ključanje gustih tekućina kao urin, obojene reagensima u oblacima indigo ili cinober boje, iz kojih bi trebalo da se odvoje molekule kralja metala. Ali iščekivanje je uzaludno, ono što ostaje na dnu sudova je samo olovo. Svima je poznato, ili bi bar trebalo da jeste, da ako alhemičar traži tajnu zlata iz pohlepe za bogatstvom da će njegovi eksperimenti biti neuspešni: mora međutim da se oslobodi egoizama i ličnih ograničenja, da se sjedini sa snagama koje se kreću u dnu stvari, i posle prvog pravog preobražaja samog sebe, ostali će lako doći. Pošto je svoje najbolje godine posvetio tom Velikom Delu, naš stariji gost čak i sada dok ima špil tarota u rukama jeste ravan Velikom Delu koje hoće da sastavi, ređajući karte u kvadrat u kome se čitaju odozgo nadole, s leva na desno, i suprotno, sve priče uključujući i njegova. Ali kad mu se učini da priče drugih pasuju, primećuje da se njegova izgubila. Nije on jedini koji traži u nizu karata put ka promeni unutar samog sebe koja se prenosi spolja. Ima i onih koji se sa lepom nepromišljenošću mladih prepoznaju u najživahnijoj figuri ratnika u celom špil, Žandaru Mačeva, i koji u jurišu hvataju najoštrije karte Mačeva, najoštrije štapova da bi stigli do svog cilja. Ali moraće da pređu veliki krug (kako pokazuje zmijoliki znak Dvojke novčića), da izazovu (Dvojka mačeva) paklene sile (Đavo) koje priziva Mag Merlin (Bagatto) u šumi Brocélianda-e (Sedmica štapova), ako žele da na kraju budu primeljeni za Okruglim Stolom (Desetka pehara) Kralja Artura (Kralj mačeva), na mesto koje nijedan vitez dosada nije smeo da zauzme. Očigledno je da je i za alhemičara kao i za viteza lualicu cilj As pehara koji za jednog ima flogistos ili kamen filozofa ili eliksir za dugačak život, dok je za drugog to amajlija koju čuva Kralj ribara, tajanstvena vaza koju nam njeni prvi pesnik nije stigao da objasni – ili nije hteo – i koja od odonda buja reke mastila zamisli, Posuda za koju se i dalje bore romanska i keltska vera. (Možda je izumitelj Šampanjca upravo to tražio: da bitka ne zamre između Pape i Druida-Pustinjaka. Nema boljeg mesta od nedovršenog romana da se sačuva tajna). Znači problem koji su naša dva gosta hteli da razreše ređajući karte oko Asa Pehara bio je istovremeno Veliko Delo alhemije i Potraga za Gralom. U istim kartama, jedna

za drugom, oboje mogu da prepoznaju etape njihove Umetnosti ili Avanture: u Suncu zlatnoj zvezdi ili nevinosti dečka ratnika, u Točku neprekidni pokret ili šumsku čaroliju, u Sudu smrt ili vaskrsenje (metala i duše) ili nebeski zov. S obzirom na stanje stvari, dve priče neprekidno rizikuju da se spopletu jedna o drugu, ako se mehanizam dobro ne razjasni. Alhemičar je onaj koji da bi postigao razmenu u materiji pokušava da napravi svoju dušu nepromenljivom i čistom kao zlato; ali u slučaju jednog doktora Faustusa koji izvrće pravila alhemičara, duša postaje predmet razmene nadajući se tako da će priroda postati neiskvarljiva i nije više potrebno tražiti zlato jer će svi elementi biti jednako vredni, svet je zlatan i zlato je svet. Na isti način je lutajući vitez onaj koji podvrgava svoja dela jednom aposlutnom i strogom moralu, da bi prirodan zakon zadržao raskošnost na zemlji sa aposlutnom trpeljivošću; ali probajmo da zamislimo jednog Persevala-Parcivala-Parsifala koji izvrće pravila Okruglog Stola: viteške vrline biće u njemu nenamerne, izaći će kao dar prirode, kao boje na krilima leptira, i tako izvršavajući svoje poduhvate sa začuđenom nonšalatnošću možda će uspeti da podvrgne prirodu svojoj volji, da zauzda nauku sveta kao celinu, da postane mag ili čudotvorac, da zaleči ranu Kralja Ribara i da podari zeleni život pustojoj zemlji. Mozaik karata koji ovde prikovani gledamo jeste dakle Delo ili Istraga koju bismo hteli da završimo bez delanja ili istraživanja. Doktor Faustus se umorio zavisnosti od sporih preobražaja koji se događaju unutar nas samih koje prave trenutčne metamorfoze metala, sumnja u znanje koje se gomila u usamljeničkom životu Pustinjaka, razočaran je u moć svog umeća kao i zbog dangubljenja u vezi sa kombinacijama tarota. U tom trenutku jedna munja osvetljava njegov sobičak na vrhu Kule. Pojavljuje mu se jedan lik sa šešikom širokog oboda, sličan onom kojeg nose studenti Vitemberga: možda je neki lutajući crkvenjak, ili neki obešenjak šarlatan, vašarski čarobnjak koji je postavio na tezgi laboratoriju sa različitim posudama. – Ti misliš da možeš da oponašaš moje umeće? – mora da se tako pravi alhemičar obratio uljezu. – Kakvu čorbu mešaš u tvojim loncima? – Čorbu koja je postojala na samom početku Sveta – mora da je tako odgovorio nepoznati – iz koje su se uobličili kristali i biljke i vrste životinja i rasa homo sapiensa! – i to što on govori jasno se vidi u materiji koja ključa u jednom užarenom ključu, kao što mi to sad vidimo na arkani XXI. U ovoj karti koja ima najveći broj od svih tarota i koja najviše vredi u prebrojavanju kod igrača jedna boginja gola leti, ukrašena mirtom, možda Venera; četiri lika koja su oko nje mogu se prepoznati kao noviji odani emblemi, ali je to možda samo oprezno prerađivanje drugih manje neskladanih pojava sa pobedom boginje tu na sredini, možda kentauri sirene harpije gorgone, koje su držale svet pre no što su ih vlasti sa Olimpa potčinile, ili možda dinosauri mastodonti krilonošci mamuti, probe koje je priroda napravila pre no što se pomirila – ne zna se još koliko dugo – sa nadmoćnošću čoveka. I neko vidi u centralnom liku ne Veneru već Hemrafroditu, simbol duša koje stižu u centar sveta, vrhunska tačka koju alhemičar mora da dostigne na svom putu. – Znači umeš i zlato da praviš? – mora da je doktor to pitao, da ovaj na to: – Pogledaj! – mora da je odgovorio, bljesnuvši mu pred očima sefove prepune lingotima napravljenim kod kuće.

– I možeš mladost da mi povratiš? I sada mu iskušitelj pokazuje arkanu Ljubav, u kojoj se priča o Faustusu meša sa pričom Don Đovanija Tenorija, bez daljnog i ona skrivena u mreži tarota. – Šta tražiš zauzvrat za tu tajnu? Karta Dvojka pehara je podsetnik za tajnu pravljenja zlata, i tu se može naći kako se razdvajaju duše Sulfura i Žive, ili kako se spajaju Sunce i Mesec, ili bitka između Fiksnog i Letećeg, recepti koji se čitaju u svim traktatima, ali koji da bi uspeli možeš da provedeš čitav život duvajući nad vatrom i ne izlazeći ni sa čim na kraj. Izgleda kao da naš gost i sam dešifruje u tarotima neku priču koja mu se unutra još uvek dešava. Ali za sada ne izgleda da nešto neočekivano može da se dogodi: Dvoja novčića brzom grafičkom efikasnošću pokazuje neku razmenu, trampu, do-ut-des; a kako uloga za ovu razmenu ne može biti ništa drugo do duša našeg gosta, lako je prepoznati naivnu alegoriju u fluidnom krilatom pojavljivanju arkane Umerenost; i ako je trgovina dušama ta kojom se mračni vrač bavi, nema više sumnji o njegovom identitetu đavola. Uz pomoć Mefista, svaka Faustusova želja odmah se ispunjava. Ili bolje, da iskažemo stvari kako stoje, Faustus dobija protivrednost u zlatu onoga što želi. Zar nisi zadovoljan? Mislilo sam da je bogatstvo ono različito, višestruko, promenljivo, a vidim samo komade jednakog metala koji dolaze i odlaze i gomilaju se, i ničemu drugom ne služe nego da sami sebe umnožavaju, uvek isti. Sve što njegove ruke dotaknu pretvara se u zlato. Dakle, priča doktora Faustusa meša se i sa pričom o kralju Midi, u karti As novčića koja predstavlja vodenozemljanu kuglu koja se pretvara u loptu od masivnog zlata, osušenu u aptraktnosti valute, nepogodna za jelo i život. Već se kaješ što si potpisao pakt sa đavolom? Ne, greška je bila što sam trampio samo jednu dušu za samo jedan metal. Samo ako se Faust upusti sa mnogo đavola jednim po jednim spasiće svoju mnogostruku dušu, naći će zlatna perca u dnu plastične materije, videće Veneru kako se neprekidno ponovo rađa na obalama Kipra, razbijajući naftonosne mrlje, penu od praška... Arkana broj Sedamnaest koja može da završi priču doktora u alhemiji, može takođe da započne priču o pustolovnom junaku, pokazujući njegovo rođenje pod srećnom zvezdom. Sin nepoznatog oca i svrgnute i lutajuće kraljice, Parsifal nosi u sebi tajnu porekla. Da bi ga sprečila da više sazna, majka (koja mora da je za to imala jake razloge) ga je naučila da nikad ne postavlja pitanja, i podigla ga je u samoći, razrešivši ga teške obuke viteštva. Ali čak i u tim čekinjastim pustarama lutaju lutajući vitezi i mladić ne pitajući ništa kreće sa njima, uzima oružje, skače u sedlo i konjskim kopitima gazi majku koja ga je isuviše dugo štitila.

Dete grešne veze, ubica majke i ne znajući, ubrzo upleten u podjednako zabranjenu ljubav, Parsifal lagano protrčava svet, savršeno nevin. Bez znanja svega onoga što mora da se nauči da bi se opstalo u svetu, ponaša se bez viteških pravila zato što mu tako dolazi. I blistajući od jasnog neznanja prolazi kroz predele opterećene mračnom svešću. Puste zemlje prostiru se u tarotu Mesec. Na obali jednog mrtvog jezera stoji zamak na čiju je Kulu pala kletva. Tu boravi Amfortas, Kralj ribar, koga ovde vidimo starog i oronulog, kako pipa jednu svoju ranu koja neće da se zaleči. Sve dok se ta rana ne zaleči, neće se ponovo okretati točak preobražaja koji prolazi od svetlosti sunca do zelenila lišća i do veselja slavlja prolećne ravnodnevnice. Možda je greh kralja Amfortasa neko zapušeno znanje, neka tužna nauka, sačuvana možda na dnu suda koji Parsifal vidi da nose u povorci uz stepenice zamka i voleo bi da zna šta je to, pa ipak ćuti. Parsifalova snaga je ta što je toliko nov u životu i tako zauzet činjenicom da je na svetu da mu nikad ne pada na pamet da postavlja pitanja u vezi sa onim što vidi. Pa ipak bilo bi dovoljno jedno njegovo pitanje, jedno prvo pitanje koje bi izazvalo pitanje svega onoga što svetu nikad nije ništa tražilo, i evo kako naslage vekova u prahu na dnu sudova iz iskopina kako se rastvara, ere prignječene među zemljanim naslagama ponovo teku, budućnost dobija prošlost, polen raskošnih godišnjih doba zakopan milenijumima u tresetištima ponovo leti, izdiže se iznad prašine godina suše... Ne znam već koliko vremena (sati ili godina) Faustus i Parsifal se trude da ispišu svoje staze, tarot za tarotom, na stolu krčme. Ali svaki put kad se sagnu nad kartama njihova priča se čita na neki drugi način, trpi ispravke, varijante, oseća raspoloženje tog dana i tok misli, oscilira između dva pola: svega i ničega. – Svet ne postoji – Faustus zaključuje kad klatno ode u drugu krajnost – ne postoji neka sveukupnost koja se sva odjednom daje: postoji jedan konačan broj elemenata čije se kombinacije množe na milijarde milijardi, malo njih pronade oblik i smisao i nameće se usred jedne prašine bez smisla ili oblika; kao sedamdesetosam karata iz špila tarota u čijem zbližavanju nastaju nizovi priča koji se odmah raspadaju. Dok bi ovo trebalo da je zaključak (opet provizoran) Parsifala, srž sveta je prazan, princip onoga što se pokreće u univezumu je prostor ničega, oko odsustva konstruiše se ono što postoji, u dnu grala postoji tao, i pokazuje prazan pravougaonik okružen tarotima. I ja pokušavam da ispričam svoju Otvaram usta, pokušavam da artikulišem reči, mučem, došao je trenutak da ja svoju ispričam, jasno je da su karte ove dvojice i karte moje priče, priče koja me je dovede dovela, niz ružnih susreta koji su možda samo niz promašenih susreta. Da bih ponovo počeo moram da skrenem pažnju na kartu po imenu Kralj štapova, na kojoj se vidi jedan lik kako sedi, koji bi ako niko drugi to ne traži mogao bih i ja da budem: tim pre što drži neko zaoštreno oruđe sa vrškom okrenutom nadole, upravo kao što ja činim ovog trenutka, i zapravo to oruđe kad ga malo bolje zagledaš liči na neku pisaljku ili pero ili dobro zaoštreno olovku ili hemijsku olovku, i to što ima

predimenzioniranu veličinu biće da pokaže značaj tog oruđa za pisanje u životu pomenutog lika koji sedi. Koliko ja znam, baš je ta crna nit koja izlazi iz vrha tog jeftinog skiptra put koji me je doveo, i nije isključeno da je Kralj štapova taj naziv koji me čeka, i u tom smislu Štapovi se tumače kao u smislu zastava koje deca prave u školi, prvo mucanje nekoga ko proba da opšti iscrtavajući znakove, ili u smislu debla topole od koje sa prave bela celuloza i izvlače rizme hartije spremne da budu (i opet se značenja ukrštaju) išarane. Dvojka novčića je za mene znak razmene, obe razmene koje postoje u svakom znaku, još od pre iscrtane žvrljotine da bi se razlikovala od neke druge žvrljotine prvog pisca, znak pisma povezanog sa razmenom drugih dobara, ne slučajno izmišljena od strane Feničanina, u igri kruženja kružećeg kao zlatne kovanice, slovo koje se ne shvata bukvalno, slovo koje prevazilazi vrednosti koje bez slova ništa ne vrede, slovo uvek otvoreno da nadraste samo sebe i da se ukrasi cvećem uzvišenog, vidi ga ovde istorizovano i procvetalo na svojoj površini značenja, slovo kao prvi element Lepe Književnosti, uvek dok uvlači u svoje obrte znaka krugove značenja, slovo S zmijoliko da bi značilo da je spremno da označava značenja, znak značenja koji ima oblik slova S da bi njegova značenja takođe uzela oblik slova S. I svi ti pehari nisu drugo do isušene mastionice koje u mraku mastila čekaju da isplivaju demoni paklene sile babaroge himne noći cveće zla srca tame, ili da proklizi setni anđeo koji pročišćava raspoloženja duše i puni raspoloženjem blaženosti i bogojavljanjem. Ništa međutim. Žandar pehara me povlači dok se saginjem da bolje osmotrim unutar sopstvene ljušture; i nisam zadovoljan: dobro se protresam i cedim, duša je suva mastionica. Koji bi je đavo uzeo kao platu da mi garantuje uspeh dela? Đavo bi trebalo da je karta koja se u mom poslu najčešće sreće: zar materija pre pisanja nije sve vreme isplivavanje na površinu dlakavih kandži, psećih ujeda, kozijih udaraca rogovima, zaustavljenog nasilja koje u mraku čuči? Ali stvar može da se posmatra na dva načina: da je ovo demonsko tinjanje unutar pojedinačnih ili mnogostrukih ličnosti, u ostvarenim radovima ili za koje mislimo da smo ostvarili, u izrečenim rečima ili onim koje smo mislili da smo izrekli, način delanja ili govora koji nije pristojan, i da valja sve natrag vratiti, ili da je to ono što najviše znači i da je preporučljivo napolje da izađe; dva načina pogleda na stvar koji se potom sami raznorazno mešaju, jer bi moglo biti da negativno jeste negativno ali nužno jer bez njega pozitivno nije pozitivno, ili da uopšte nije negativno dok sam negativni slučaj nikad nije taj koji se smatra pozitivnim. U tom slučaju, čoveku koji piše ništa drugo ne preostaje nego nedostižan model kome on teži: toliko đavolski grof da ga smatraju svetim, koji je reči naterao da istražuju tamne granice zamislivog. (I priča koju ćemo morati da pokušamo da tražimo u ovim tarotima biće o dvema sestrama koje bi mogle da su Kraljica pehara i Kraljica mačeva, jedna anđeoska i jedna perverzna. U samostanu u kome se prva zamonašila, čim se okrene jedan pustinjač je baca pod sebe i iskorišćava njenu ženstvenost iza njenih leđa; a ona kad se žalila, Igumanija ili vrhovna sveštenica joj kaže: Ti ne poznaješ svet, Justina: moć Novčića i Mačeva služi pre svega da se svedu na stvari druga ljudska bića; raznolikost zadovoljstva nema granica, kao i kombinacija uslovnih refleksa. Tvoja sestra Đulijeta može da te uvede u promiskuitetne tajne Ljubavi; od nje ćeš moći da naučiš da ima onih koji uživaju da okreću Točak muka kao i onih Obešenih koji vise naopačke.

Sve ovo je kao san koji reč u sebi nosi i koji se oslobađa prolazeći kroz onoga koji piše oslobađajući i njega. U pisanju govori ono potlačeno. I tada bi Papa sa belom bradom mogao da bude veliki pastir duša a tumač snova Sidismondo od Vindobona, a da bi se to potvrdilo moramo da proverimo da li s neke strane u kvadratu tarota postoji priča koja se, kako uči njegova doktrina nalazi u mehanizmu svake priče. (Uzmimo nekog mladića, Zandara novčića, koji želi od sebe da odagna neko crno predskazanje: ubistvo oca i brak sa rođenom majkom. Stavljamo ga da krene u susret svojoj sudbini u Kola koja su bogato ukrašena. Dvojka štapova označava raskrnicu na prašnjavom glavnom putu, štaviše: to jeste raskrsnica, i ko je tu bio može da prepozna mesto na kome put iz Korinta susreće put za Tebu. As štapova govori o svađi na putu, štaviše na raskršću sa tri puta, kada dvoje kola jedno drugom ne daju prednost i stoje sa zarobljenim koturima točkova a kočijaši sleću na zemlju podivljali i prašnjavi psujući upravo kao kočijaši, vređajući se, nazivajući svinjom i kravom majku i oca ovoga drugog, i ako jedan od njih isuče iz džepa smrtonosno oružje lako će biti i mrtvih. Zapravo ovde su As mačeva, Luda, i Smrt: onaj nepoznati, onaj iz Tebe ostao je da leži, tako će da nauči da kontroliše svoje živce, ti Edipe nisi to namerno učinio, znamo, bio je to afekat, ali si se ipak bacio na njega naoružan kao da ništa drugo nisi čekao čitavog života. Među kartama koje posle dolaze tu je i Točak sreće ili Sfinga, tu je ulazak u Tebu Cara koji pobeđuje, tu su Pehari slavlja svadbe kraljice Jokaste koju ovde vidimo nacrtanu kao Kraljicu novčića, u udovičkoj odeći, zanosna žena iako zrela. Ali se proročanstvo ispunjava: kuga zavladava Tebom, oblak bakcila spušta se na grad, plavi kužnim isparenjima ulice i kuće, po telima izbijaju crveni i plavi plikovi i ona osušena padaju po ulicama, ližući vodu iz muljevitih bara suvim usnama. U ovim slučajevima nema druge do otići do Sibile Delfike, koja će da objasni koji su zakoni i tabui prekršeni: starica sa papinskom krunom i otvorenom knjigom, nazvana čudnim pridevom Igumanija, to je ona.. Ako želimo, u arkani pod imenom Sud ili Anđeo može se prepoznati primarna scena na koju se poziva Sigismondova doktrina snova: nežno anđelče koje se noću budi i kroz obake sna vidi odrasle i ne shvata šta rade, skroz goli i u neshvatljivim položajima, mama i tata i ostale zvanice. U snu govore činjenice. Ne preostaje nam ništa drugo nego da ih konstatujemo. Edip koji ništa nije znao, vadi sebi svetlost iz očiju: bukvalno, tarot Pustinjaka pokazuje njega dok sebi iz očiju vadi jedno svetlo, i kreće putem Kolona sa ogrtačem i štapom litalice). O svemu tome pisanje predoseća kao prorok a pročišćava kao tragedija. Sve u svemu ne treba od toga praviti problem. Pisanje ima podlogu koja pripada vrsti, ili bar civilizaciji ili bar izvesnim kategorijama prihoda. A ja? I ono mnogo ili malo isključivo moje koje sam mislio da umetnem? Ako već senku nekog autora mogu da evociram da prati moj nepoverljiv hod na polju lične sudbine, jastva, ili (kako se danas kaže) "proživljenog", to bi onda trebalo da je senka Egotiste iz Grenobla, provincijalca koji osvaja svet, koju sam nekad čitao kao iščekujući od njega priču koju bi trebalo da napišem (ili proživim: postojala je neka zbrka između ta dva glagola, u njemu, ili u meni tada). Koja bi me od ovih karata označila, ako bih još uvek odgovarala na moj apel? Karte romana koji nisam napisao, sa Ljubavlju i svom energijom koja se pokreće i strepnje i prevare. Kola pobedničke ambicije, Svet koji ti se otvara, obećana lepota sreće? Ali ja ovde vidim samo otiske scena koje se uvek iste ponavljaju, tran-tran svakodnevnih kolica,

sreću onakvu kakvu je jeftina štampa predstavlja. Da li je to možda recept koji sam od njega očekivao? (Za roman i za nešto nevdiljivo povezano sa romanom: "život"?) Šta je sve ovo držalo zajedno i onda nestalo? Bacaj jednu kartu, bacaj drugu i nalazim se sa malo karata u ruci. Žandar mačeva, Pustinjak, Bagato, sve sam to ja kako sam se s vremena na vreme zamišljao dok i dalje sedim vukući olovku gore dole po papiru. Putevima mastila beži galopirajući ratnički elan mladosti, egzistencijalna strepnja, energija pustolovine potrošena u krvoproliću brisanja i zgužvanih papira. I u narednoj karti nalazim sebe u jednom starom monahu, već godinama izolovanom u svojoj ćeliji, bibliotekarskom mišu koji već godinama lista uz svetlost svetiljke neko zaboravljeno znanje među fusnotama u dnu stranice i pozivanjima na analitičarski indeks. Možda je došao trenutak da priznam da je tarot broj Jedan jedini koji poštenio predstavlja ono što sam uspeo da postanem: igrač ili iluzionista koji raspoređuje na svojoj vašarskoj tezgi figure pomerajući ih, povezujući ih i razmenjujući ih tako da postigne izvestan broj efekata. Mađioničarsku igru koja se sastoji od ređanja tarota u nizu i izvlačenja priča iz njih, mogao bih i sa muzejskim slikama da izvedem; staviti na primer jednog San Điolama umesto Pustinjaka, jednog Svetog Đorđa umesto Konjanika mačeva i videti šta se dešava. To su, u slikarskim temama one koje su me najviše privukle. U muzejima se uvek rado zaustavim ispred Svetih Điolama. Slikari predstvaljaju Pustinjaka kao naučnika koji lista dela na otvorenom vazduhu, dok sedi na ulasku u neku pećinu. Malo dalje sedi jedan lav, domaći, miran. Zašto lav? Pisana reč zarobljava strasti? Ili podređuje snage prirode? Ili iznalazi harmoniju sa nehumanošću univerzuma? Ili čuva neku suzdržanu silu koja je ipak uvek spremna da iskoči, da proždere? Može se bilo kako objasniti, slikarima se dopalo da Sveti Điolamo ima lava pored sebe (da ozbiljno shvatimo pričicu o trnu u šapi, zahvaljujući uobičajnom qui pro quo nekog prepisivača), i tako meni pričinja zadovoljstvo i smiruje me de ih vidim zajedno, pokušavajući da se prepoznam u njoj, ne posebno u svecu kao ni u lavu (koji uostalom često veoma liče) već u njima dvoma zajedno, u celini, u slici, likovima predmetima pejzažu. U pejzažu predmeti čitanja i pisanja smeštaju se između stenja trave guštera, postaju proizvodi i instrumenti mineralnog-vegetativnog-životinjskog kontinuiteta. Između ostalih pustinjakovih pomagala tu je i jedna lobanja: napisana reč uvek ima na umu brisanje osobe koja ju je napisala ili one koja će je pročitati. Neartikulisana priroda obuhvata u svom govoru i ljudski govor. Ali obratite pažnju da nismo u pustinji, u džungli, na Robisonovom ostrvu; grad je tu na dva koraka. Slike Pustinjaka, gotovo uvek imaju neki grad u pozadini. Jedna Direrova grafika sva je zauzeta gradom, niska piramida okružena četvrtastim tornjevima i ostrim krovovima; svetac spljošten na jednom vrhu u prvom planu, okrenut mu je leđima, i ne odvaja pogled od knjige, pod kapuljačom monaha. Na Rembrantovoj Puntasecca visok grad stoji iznad lava koji okreće njušku okolo, dok je svetac dole, dok blaženo čita, u senci jednog hrasta, pod šešikom širokog oboda. Uveče Pustinjaci vide kako se osvetljavaju prozori, vetar u talasima nosi muziku slavlja. Za četvrt sata, samo da to požele mogu da se vrate natrag međ' svet. Snaga pustinjaka ne meri se po tome koliko je daleko otišao da boravi, već po maloj razdaljini koja mu je potrebna da bi se udaljio od grada, a da ga nikad ne izgubi iz

vida. Ili je možda usamljeni slikar predstavljen u svojoj radnoj sobi, gde se jedan Sveti Điolamo, samo da nema lava, lako brka sa Svetim Augustinom: zanat pisanja uniformiše individualne živote, čovek za pisaćim stolom liči na bilo kog drugog čoveka za pisaćim stolom. Ali ne samo lav već i druge životinje posećuju naučnika u njegovoj usamljenosti, diskretni glasnici od spolja: jedan paun (kod Antonela od Mesine u Londonu), jedan vučić (kod Direra, jedna druga grafika), malteški psić (kod Karpaća u Veneciji). U ovim slikama eneterijera važno je kako se izvestan broj vrlo jasno prepoznatljivih predmeta razmeštaju u nekom prostoru, i puštaju da svetlost i vreme prelaze preko njihove površine: povezane knjige, zavoji pergamenta, klepsidere, astrolabi, školjke, kugla koja visi sa tavanice koja pokazuje kako se obrću neba (na njenom mestu kod Direra stoji jedna tikva). Lik Svetogđiolama-Svetogaugustina može da sedi u samom središtu platna, kao kod Antonela, ali znamo da portret povezuje katalog predmeta, i prostor sobe reprodukuje prostor uma, enciklopedijski ideal intelekta, njegov red, njegove klasifikacije i mir. Ili njegov nemir: Sveti Augustin, kod Botičelija (u Uficima), postaje nervozan, savija list za listom i baca ih na pod pod sto. Čak i u radnoj sobi u kojoj vlada zaneseni mir, koncentracija, dobrostanje (i dalje gledam Karpaća) provejava izvesna struja visokog napona; knjige okolo rastvorene same obrću stranice, ljulja se okačena kugla, svetlost sa prozora ulazi postrance, pas podiže njušku. U unutarnjem prostoru rovari najava zemljotresa; harmonična intelektualna geometrija dodiruje granicu paranoične opsesije. Ili su to spoljna grmljenja od kojih prozori drhte? Tako kako sam grad daje smisao ispranom pejzažu Pustinjaka, tako radna soba, sa svojom tišinom i svojim redom, nije ništa drugo do mesto na kome se registruju oscilacije sismografa. Već sam ovde godinama zatvoren, prežvakavajući hiljadu razloga da ne promolim nos napolje, i ne nalazeći nijedan koji bi mi dušu smirio. Možda žalim za ekstrovertnijim načinima da se izrazim? Bilo je izvesno vreme kada sam kružeći po muzejima zastajkivao da se suočim i preispitam Svetedorđeve i njihove aždaje. Slike Svetog Đorđa imaju tu vrlinu: stave ti do znanja da je slikar bio srećan da naslika Svetog Đorđa. Jer Sveti Đorđe se slika bez mnogo vere, verujući u sliku a ne i temu? Nestabilne pozicije Svetog Đorđa (kao sveca iz legende, vrlo slično Perseju iz mita; kao heroju mita, vrlo slično mlađem bratu iz bajke) izgleda da su slikari oduvek bili svesni, gledajući tako na njega uvek sa pomalo "primitivnim" okom. Ali istovremeno i verujući: na onaj način na koji slikari i pisci veruju u neku priču koja je prošla kroz niz oblika, i zbog same činjenica što je slikana i slikana, pisana i pisana, i da nije istinita, postaće. Čak i na slikarskim platnima Sveti Đorđe uvek ima neko bezlično lice, dosta slično Žandaru mačeva u kartama, i njegova borba sa aždajom je lik na grbu ukucan negde izvan vremena, bilo da ga vidiš u galopu sa ne isukanom sabljom, kao kod Karpaća, kako juriša sa svoje polovine platna na aždaju koja se baca na drugoj strani platna, zanesen koncentrisanog izraza lica, spuštene glave, kao biciklista (okolo, u detaljima, leži niz leševa čije faze dekompozicije sastavljaju vremensko odigravanje priče), bilo da se konj i aždaja prepliću kao u nekom monogramu, kao kod Rafaela u Luvru, dok Sveti đorđe kopljem radi odozgo nadole kroz grlo čudovišta, operišući anđeoskim hirurškim zahvatom, (ovde se ostatak priče sažima u polomljenom koplju na zemlji i u

jednoj nevinoj devojci čedno zapanjenoj); ili, da se u sekvenci; princeza, aždaja, Sveti Đorđe, zver (dinosaur!) predstavlja kao centralni element (Paolo Učelo, u Londonu i Parizu) ili Sveti Đorđe razdvaja tamo u dnu zmaja, od princeze u prvom planu (Tintoreto u Londonu). U svakom slučaju Sveti Đorđe izvršava svoj poduhvat na naše oči, uvek u svom oklopu zakopčan, ne pokazujući ništa od sebe: psihologija nije za čoveka od akcije. Može se štaviše reći da je psihologija sva na strani aždaje, s njegovim besnim grčenjima: neprijatelj monstrum pobeđeni imaju patos koji heroj pobeđnik ni ne sanja da ima (ili dobro vodi računa da ne pokaže). Od ove tačke pa do tvrdnje da je aždaja psihologija, kratak je korak: štaviše, upravo psihu, mračno dno samog sebe Sveti Đorđe suočava, neprijatelj koji je namučio mnoge mladiće i devojke, unutrašnji neprijatelj koji postaje predmet esecranda prezrivo otuđenja. Da li je to priča o energiji koja se projektuje u svet ili je to dnevnik jedne introspekcije? Ostale slike predstavljaju narednu fazu, (aždaja opružena na zemlji je samo mrlja na tlu, jedna izduvani omotač) i slavi se pomirenje sa prirodom, koja gaji drveće i stenje koji zauzimaju celu sliku, proterujući u čošak male likove ratnika i čudovišta (Aldorfer, u Minhenu; Đordone u Londonu); ili je to slavlje regenerisanog društva, oko heroja i princeze (Pizanelo u Veroni i Karpačo u narednim platnima u ciklusu, u Skjavonima). (Patetično podrazumevanje; pošto je heroj svetac neće biti venčanje već krštenje). Sveti Đorđe vodi na uzici aždaju na trg da bi ga usmrtio u javnoj ceremoniji. Ali u celom tom slavlju grada oslobođenog od košmara, niko se ne smeši; sva lica su ozbiljna. Oglašavaju se trube i bubnjevi, prisustvujemo jednoj smrtnoj kazni, mač Svetog Đorđa visi u vazduhu, svi zadržavamo dah, na tački da shvatimo da aždaja nije samo neprijatelj, ono različito, ono drugo, već smo to mi, jedan deo nas samih kome moramo da sudimo. Na zidovima Skjavona u Veneciji, priče Svetog Đorđa i Svetog Điolama nastavljaju jedna za drugom kao da su ista priča. I možda su zaista ista priča, život jednog te istog čoveka, mladost zrelost starost i smrt. Moram samo da nađem trag koji spaja viteški podvig sa osvajanjem mudrosti. Ali zar nisam upravo sada uspeo da prevrnem Svetog Điolama na napolje a Svetog Đorđa na unutra? Razmislimo. Kad malo bolje pogledamo, zajednički element dveju priča leži u odnosu sa proždrljivom zveri, aždajom neprijateljem ili lavom prijateljem. Aždaja preti gradu, lav samoći. Možemo da shvatimo kao jednu te istu zver: divlja zver koju susrećemo kako izvan toliko i u nama, na javnom ili privatnom mestu. Postoji jedan pogrešan način da se živi u gradu: utvrditi stanje proždrljive zveri dajući mu našu decu za jelo. Postoji jedan pogrešan način da se živi samoća: smatrati se mirnim zato što je divlja zver postala bezopasna zbog trna u šapi. Heroj priče je onaj koji u gradu zabada koplje u grlo aždaje, a u samoći drži sa sobom lava u punoj snazi, prihvatajući ga kao čuvara i kućnog duha, ali ne sakrivajući njegovu zversku prirodu. Dakle, uspeo sam da zaključim, mogu da budem zadovoljan. Ali da nisam previše veličao? Čitam ponovo. Da sve iscepam? Da vidimo, prvo valja reći da priča o Svetomđorđu-Svetomđiolamu nije priča sa pre i posle: u središtu smo sobe sa likovima koji se pokazuju svi zajedno. Lik u pitanju ili uspeva da bude ratnik i mudrac u svemu što radi i msili, ili neće biti niko, i sama zver je istovremeno aždaja neprijatelj u svakodnevnom pokolju grada i lav čuvar u prostoru misli: i ne možeš mu se suprostaviti osim u dva ujedinjena oblika.

Tako sam sve stavio na svoje mesto. Bar na papiru. U meni sve ostaje kao i pre. Tri priče o ludilu i uništenju Sada kada smo videli ove komade kartona kako postaju muzej slika vrhunskih umetnika, scena tragedije, biblioteka pesama i romana, prizemno nemo prežvakavanje koje je da bi bilo na nivou magičnih figura karata, moralo polako da se uzdiže, moći će da proba da leti još više, da se razmeće još perjastijim rečima, koje možda prisluškuje neki loggione, kada se na njihovo odjekivanje iskrzane kulise na krckavim pozorišnim daskama pretvaraju u dvorce i bojna polja. Zapravo ono troje koji su se svadali sada su to radili sa svečanim gestovima kao da recituju, i kad bi svo troje uperili prst na istu kartu, drugom rukom ili prizivajućim grimasama trudili su se iskažu da te figure treba shvatiti ovako a ne onako. I eto sada kad u karti čije se ime razlikuje od zavisnosti običaja ili idioma; Kula, Kuća boga, Kuća đavola, jedan mladić koji nosi mač – reklo bi se – da bi počeo glavu pod raskošnom svetlom kosom – koja je sada bela – prepoznaje spalti zamka u Elzinoru, kad se u mraku noći pojavljuje duh koji na smrt plaši stražare: kraljevsko koraćanje utvare koja liči, sa prosedom bradom i šlemom i oklopom koji šljašte, koliko na Cara iz tarota toliko i na preminulog kralja Danske koji se vratio da traži Pravdu. U tom upitnom obliku karte se nude nemim pitanjima mladića: – zašto su se teške čeljusti tvog groba ponovo otvorile i tvoj leš ponovo oblači odeću od gvožđa i ponovo posećuje naš podmesečni svet izbezumljući zrakovne Meseca? Prekida ga jedna dama uznemirenog pogleda pretendujući da u toj istoj Kuli prepozna zamak iz Dunzinanea kada će progmeti osveta koju su veštice nejasno najavile: šuma Birnama pokrenuće se penjući se uz uzbrdice brda, nizovi i nizovi drveća napredovaće na korenima iščupanim iz zemlje, pružajući grane kao desетка štapova u napadu na tvrđavu, i uzurpator će shvatiti da je Makduf, rođen od udarca mača taj koji će mu jednim udarcem Mača odseći glavu. Isto kao što veze među kartama nalaze neki mračan smisao: Igumanija ili vračara proročica, Mesec ili noć u kojoj tri puta mijauče tigrasta mačka ili grokće bodljikavo prase, i škorprije žabe zmije mogu da se uhvate za supu, Točak ili bučkuriš grgutavog lonca u kome se rastvaraju mumije zlobnica, brabonjci od kože, koža od slepog miša, mozak fetusa, creva od tvora, repovi letećih majmuna, na isti način najbesmisleniji znakovi koje veštice muljaju u svojoj smesi, dobiju neki smisao koji ih pre ili kasnije potvrđuje, i na kraju ga čak i one same pronađu, i svedu te, tebe i tvoju logiku, na blato. Ali na arkanu Kule ili groma uperuje se i drhtavi prst jednog starca, koji u drugoj ruci podiže figuru Kralja pehara, bez daljnijeg da bi ga prepooznali, s obzirom da na njegovoj razorenoj osobi nema preostalih kraljevskih osobina; ništa mu na svetu nisu ostavile njegove snaturate kćeri (to izgleda hoće da kaže pokazujući na dva porterta dveju krunisanih dama a zatim na sumoran pejzaž Meseca) i sada hoće i ovu kartu da mu uzurpiraju, dokaz kako je on oteran sa svog dvora, prevrnut izvan zidina kao neka kanta za đubre, prepušten divljanju elemenata. Sada je on živeo u mećavi i na kiši i na vetru kao da ne može da ima drugi dom, kao da nije bilo prihvatljivo da svet sadrži drugo do grad i grmljavine i oluju, i tako kao da njegov um sada gaji samo vetar i gromove i ludilo.

– Duvajte, vetrovi, dok vam se obrazi ne izbrazdaju! Vodopadi, uragani, preplavite i potopite zvonike, i udavite petlove na vetru! Sumporne munje, brže od misli, štafete munja koje cepaju hrastove, osmudite moju belu kosu! A ti zvuče, prodrmaj zemljanu kuglu, spljošti debljinu kugle u tanjirastu planisferu, polomi otiske prirode, razbacaj hromozome koji produžuju nezahvalnu suštinu ljudskog roda! – Ovaj uragan misli čitamo u očima starog vladara koji sedi između nas, sa povijenim leđima pokrivenim ne više ogrtačem od hermelina već rizom pustinjaka, kao da još uvek luta sa svetiljkom po ledini bez skovišta, sa Ludom kao jedinom podrškom i ogledalom svog ludila. Međutim, za mladića od pre Luda nije ništa drugo do uloga koju je sam sebi nametnuo, da bi bolje proučio plan osвете i sakrio izbezumljen duh zbog otkrivanja krivice majke Gertrude i strica. Ako je u pitanju neuroza, u svakoj neurozi postoji metod a u svakom metodu neuroza. (To dobro znamo mi koji smo zakucani ovom igrom tarota). Bila je to priča u odnosima između starih i mladih koju nam je počeo da priča Hamlet: što se oseća krhkim pred autoritetom starih, to je mladost više naterana da stvori ekstremnu i apsolutnu ideju o sebi, i tako ostaje još više dominirana nasrtajima rodbinskih duhova. Ništa manje uzbuđenje ne izazivaju mladi kod starijih: nasrcu kao duhovi, kruže spuštene glave, žvačući gorčinu, iznoseći na površinu osećanja krivice koja su stari zakopali, prezirući ono što stari misle da je najbolje kod njih: iskustvo. Dakle, neka izigrava ludaka Hamlet, sa zarožanim čarapama i sa otvorenom knjigom pod nosom: prelazna starosna doba podložna su mentalnim poremećajima. Uostalom njegova majka ga je iznenadila (Ljubavnik!) dok bunca za Ofelijom: dijagnoza se brzo postavlja, nazovimo to ljubavno ludilo tako da se sve objašnjava. Ko će nastradati biće Ofelija, siroto anđelče: arkana koja je obeležava je Umerenost i već predviđa njen vodeni kraj. Evo Bagatto kao grupa putujućih akrobata i glumaca koji stižu da izvedu predstavu na dvoru: to je prilika da se krivi stave pred svojom krivicom. Drama predstavlja Caricu koja je preljubnica i ubica: da li se Gertruda prepoznaje? Klaudio beži uznemiren. Od ovog trenutka Hamlet zna da ga stric špijunira iza zavesa: dovoljan bi bio jedan dobar udarac Mačem spram zavesa koja se mrda i kralj bi pao bez daha. Miš! Miš! Kladimo se da ću ga proburaziti do smrti! Ma kakvi; sakriven tamo nije bio kralj već (kao što otkriva karta po imenu Pustinjak) stari Polonije, zauvek ukopan u činu prisluškivanja, jadna špijunčina koja je umela malo da rasvetli. Nikakav potez ti ne uspeva, Hamlete: nisi smirio senku svoga oca i devojkicu koju voliš napravio si siroticom. Tvoj karakter te je odredio za apstraktne mentalne spekulacije: nije slučajno da te Žandar novčića prikazuje zanesenog dok kontempliraš neki kružni crtež: možda mandalu, dijagram neke vanzemaljske harmonije. Čak i naša manje kontemplativna gošća, koja se inače zove Kraljica mačeva ili Ledi Makbet, kad vidi kartu Pustinjaka deluje potreseno: možda vidi nekog novog duha, senku Banka sa kapuljačom, mrtav i zaklan dok se jedva vuče hodnicima zamka, i seda nepozvan na počasno mesto za večerom, visi mu krvavi uvojak nad supom. Ili prepoznaje svog muža lično, Makbeta koji je ubio san: sa svetiljkom neprekidno celu noć posećuje sobe gostiju, oklevajući kao neki komarac koji ne želi da isprlja posteljinu. Krvave ruke i blede srce! Pecka ga i podbada žena, ali to ne znači da je ona mnogo gora od njega: podelili su uloge kao dobri supružnici, brak je susret dva egoizma koja se melju međusobno i iz kojih proviru pukotine u osnovi ljudskog združivanja, stubovi javnog dobra drže se na zmijskim kožama privatnog varvarstva.

Pa ipak videli smo da se u Pustinjaku najverovatnije prepoznao Kralj Lir dok lud nausmice šeta tražeći svoju anđeosku ćerku Kordeliju (evo, Umerenost je još jedna izgubljena karta i samo njegovom krivicom, ova), ćerka koju on nije shvatio i koja je nepravedno oterana da bi poslušao lažljivu zloću Regane i Gonerile. Šta god da uradi jedan otac sa ćerkama on greši: bilo da su autoritativni ili permisivni, roditeljima nikad niko neće reći hvala: generacije se mrko gledaju i razgovaraju da se ne bi razumele, da bi se međusobno optuživale što su rasle nesrećno i umrle razočarane. Gde je završila Kordelija? Možda bez azila i odeće da se pokrije, možda se sakrila u ovim pustim ledinama, i pije vodu iz rupa, i kao Mariji egipatskoj ptice donose zrna prosa da bi je nahranile. To može biti smisao arkane Zvezda, u kojoj međutim Ledi Makbet prepoznaje sebe mesečarku koja se noću diže bez odeće i zatvorenih očiju posmatra mrlje krvi po svojim rukama i muči se uzaludno ih perući. Drugo je potrebno! Miris krvi ne prolazi; da bi se oprale te male ruke nisu svi parfemi Arabije dovoljni. Takvoj interpretaciji suprostavlja se Hamlet koji je u svojoj priči došao do tačke u kojoj (arkana Svet) Ofelija ludi, crvkuće besmislenosti i pesmice, luta po livadama okićena vencima – koprive, suncokreti, i ono cveće izduženog oblika kojem razulareni pastiri daju neko sirovo ime ali koje naše sramne devojke nazivaju organom mrtvaca – i da bi nastavio priču potrebna mu je baš ta karta, arkana broj Sedamanest, u kojoj se vidi Ofelija na obali potoka, dok leži i staklastoj i muljastoj struji koja će je za neki tren potopiti bojeći u zelenu buđ njenu kosu. Skriven među grobovima na groblju, Hamlet misli na Smrt podižuću polomljenu lobanju Jorika lude. (To je dakle okrugli predmet koji Žandar novčića drži u ruci!) gde je profesionalni ludak mrtav, ludilo desktrukcije koje je u njemu nalazilo pražnjenje i ogledalo po ritualnim pravilima, meša se sa jezikom i činovima prinčeva i podanika, nezaštićenih i pred samim sobom. Hamlet već zna da bilo šta da dotakne navlači nesreću: misle da on nije u stanju da ubije? Ali zar mu to jedino ne polazi za rukom! Nevolja je što stalno pogađa pogrešne ciljeve; kada ubija uvek nekog drugog ubija. Dva Mača ukrštaju se u dvoboju: izgledaju isti ali je jedan oštar a drugi tup, jedan je otrovan a drugi čist. Bilo kako uvek se mladi prvi posvađaju, Laerte i Hamlet kojima bi neka bolja sudbina pripisala ulogu rođaka a ne žrtve međusobnog klanja. U Peharima kralj Klaudije bacio je perlu koja je tableta otrova za nećaka: ne, Gertrudo, ne ispijaj! Ali kraljica je žedna; isuviše kasno! Prekasno Hamletov mač probada kralja, već se završava peti čin. Za sve tri tragedije napredovanje Kočija rata jednog kralja pobednika označava pad zavese. Fortinbras od Norveške iskrcava se na bledom ostrvu Baltika, dvor je tih, vođa ulazi u mermerni prostor; ali ovo je grob! Evo mrtve cele kraljevske porodice Danske. Ili Smrt, uobražena i snob! Da bi ih na koje gala slavije pozvala nele tue spelonche bez izlaza toliko si visokih ličnosti uništila samo jednim udarcem, prelistavajući almanah di Gotha sa svojim srpom-nožem za papir! Ne, nije Fortinbras: to je kralj Francuske muž Koredilijin koji prelazi Lamanš u pomoć Liru i okružuje izbliza armiju Kopila iz Glostera, za kojim se bore dve kraljice rivalke i perverzne, ali neće stići na vreme da oslobodi iz kaveza ludog kralja i ćerku,

zatvorene da pevaju kao ptice i da se smeju na leptire. Prvi put da malo mira vlada u porodici: dovoljno bi bilo da ubica zakasni neki minut. Međutim on stiže tačan, davi Kordeliju i njega Lir davi koji viče: – Zašto konj, pas, miš imaju život a Kordelija ne diše? – a Kentu, vernom Kentu ne preostaje druga želja da mu poželi do: – Pukni srce, preklinjem te, pukni. Osim ako nije reč o kralju Norveške niti Francsuke već Škotske, legitimnom nasledniku prestola koje je Makbet uzurpirao, i njegova kočija napreduju vodeći englesku vojsku, i konačno Makbet mora da kaže: – Umoran sam da Sunce ostane na nebu, jedva čekam da se polomi sintaksa Sveta, da se promešaju karte u igri, papiri u fascikli, komadići ogledala propasti.

Ratne price

/Iz: Ultimo viene il corvo (Poslednji je gavran), zbirke pripovedaka koja je pisana između 1945. i 1948. godine. Izabrala i prevela s italijanskog Ana Srbinovic/ Poslednji je gavran Brzak bese kao mreza od neznih i prozirnih nabora, sa vodom sto je tekla u sredini. Svaki cas bi na površini sevnuo treptaj srebrnih krila: blesak ledja pastrmke koja bi odmah potom krivudajući uranjala u vodu. - Puna je pastrmki - rece jedan od ljudi. - Ako bacimo unutra bombu, sve ce isplivati na površinu, izvrnute na ledja - rece drugi; skide bombu s pojasa i poce da odvrce kapicu. Tada istupi decak koji ih je posmatrao, brdjansko seljace, s licem poput jabuke. - Daj rece i uze pusku od jednog od ljudi. - Sta hoce ovaj? - rece covek i htjede da mu oduzme pusku. Ali decak je uperio pusku ka vodi, kao da nisani u metu. "Ako pucas u vodu uplasices ribe i nista drugo", htjede da kaze covek ali ne stize. Na površini se pracaknu jedna pastrmka i decak je zasu mecima, kao da ju je upravo tu cekao. Pastrmka je sada plutala, sa stomakom koji se belasao. - Boga mu - rekose ljudi. Decak je repetirao pusku i ponovo nanisano. Vazduh bese bistar i napregnut: razaznavale su se iglice borova na drugoj strani obale i mreza vodene struje. Jedan nabor sevnu na površini: jos jedna pastrmka. Zapuca: plutala je mrtva. Ljudi pogledase u pastrmku a onda u njega. - Ovaj dobro gadja - rekose. Decak ponovo zanjih puskom po vazduhu. Bese cudno, kad se bolje razmisli, biti tako okruzen vazduhom, razdvojen metrima vazduha od drugih stvari. Ako bi, medjutim, nanisano, vazduh je postajao prava i nevidljiva crta, razapeta od otvora puske do necega, do sokola sto je promicao nebom, s krilima koja kao da behu nepomicna. Kada bi pritisnuo obarac, vazduh je i dalje bio staklast i prazan, ali tamo, na drugom kraju crte, soko bi sklopio krila i pao poput kamena. Iz zatvaraca se sirio prijatan miris baruta. Dadose mu jos metaka. Mnogi su se vec bili okupili da ga gledaju, iza njega na obali recice. One sisarke u visokim krosnjama na drugoj obali, zasto ih je video a nije mogao da ih dotakne? Cemu ta praznina između njega i svega ostalog? Zasto su sisarke, koje su cinile jedno s njim, u njegovim ocima, bile tamo, udaljene? Ali, kad bi nanisano, odmah bi postalo jasno da je ta praznina samo varka; pritisnuo bi obarac i u istom trenu sisarka je padala, prekinute peteljke. Taj osecaj praznine bese poput

milovanja: ta praznina puscane cevi, koja se protezala kroz vazduh i ispunjavala pucnjem, sve tamo do sisarke, do vevice, do belog kamena, do cveta maka. - Ovaj ne promasuje - rekose ljudi i niko se ne usudi da se nasmeje. - Ti ides s nama - rece staresina. - Onda mi dajte pusku - odgovori decak. - Naravno. Razume se. Podje s njima. Krenu s torbom u kojoj su bile jabuke i dva komada sira. Selo bese fleka od skrilmca, slame i kravlje balege na izmaku doline. Bilo je lepo otici jer su na svakom koraku iskrsavale nove stvari, drvece sa sisarkama, ptice koje su uzletale s grana, mahovina na kamenju, sve stvari u radijusu lazni udaljenosti, onih koje je pucanj ispunjavao gutajuci vazduh u sredini. Nije se, medjutim, smelo pucati, rekose mu: kroz te krajeve moralo se stupati u tisini, dok je oruzje sluzilo za borbu. Ali u nekom trenutku jedan zec, uplasen koracima, pretrca preko staze usred meteza koji istog casa nastade. Malo je falilo da zamakne za zbnje kad ga decakov metak zaustavi. - Dobar pucanj - kaza cak i staresina - ali nismo posli u lov. Makar video i fazana, ne smes vise da pucas. Nije proslo ni sat vremena a u povorci se ponovo zacuse pucnjevi. - Opet decak! razljuti se staresina i ode do njega. On se smeja, s onim svojim belim i rumenim licem poput jabuke. - Jarebice - rece pokazujuci ih. Iz siblja se bese podiglo citavo jato. - Jarebice ili zrikavci, rekao sam ti. Daj pusku. I ako me jos jednom razbesnis ides natrag u selo. Decak obes nos; bilo je dosadno hodati nenaoruzan; ali, dok je s njima, mogao se nadati da ce mu vratiti pusku. Noc prespavase u pastirskoj kolibi. Decak se probudi u sam cik zore, dok su ostali jos spavali. Uze njihovu najlepsu pusku, napuni torbu mecima i izađe. Vazduh je bio bojazljiv i proziran, ranojutarnji. Nedaleko od kolibe rastao je dud. Bilo je to doba dana kad su doletale sojke. Eno jedne: zapuca, pritrea da je podigne i strpa je u torbu. Ne odmicuci se od mesta gde ju je podigao, potrazi drugu metu: puha! Uplasen pucnjem, trcao je da se sakrije u krosnji kestena. Pade mrtav i jedan veliki mis sivoga repa koji se pri dodiru linjao u pramenovima. Pod kestenom spazi, na livadi koja se prostirala dole, ispod njega, jednu gljivu, crvenu s belim tackama, otrovnu. Zbrisa je jednim pucnjem, potom ode da vidi da li ju je zaista pogodio. Bese to lepa igra, ici tako, od jedne do druge mete: mozda se mogao obici citav svet. Na jednom kamenu ugleda velikog puza, nanisani u kucicu, a kada se priblizio zatece samo razdrobljen kamen i malo svetlucave sluzi. I tako se udaljio od kolibe spustajuci se niz neke njemu nepoznate livade. Sa kamena vide gusteru na zidu, sa zida jednu baru i u njoj zabu, sa bare tablu na putu, laku metu. Od table se protezao put koji je krivudao a dole: dole behu ljudi u uniformama koji su koracali s puskama na gotovs. Kada decak s puskom iskrсну pred njima, sa osmehom na svom belom i rumenom licu poput jabuke, pocese da vicu i uperise puske u njega. Ali decak je vec spazio zlatna dugmeta na grudima jednog od njih i zapucao je nisaneci u dugme. Zacu covekov urlik a potom rafalnu i pojedinačnu paljbu koja mu zazvizda iznad glave: pruci se na zemlju, iza kamenjara na ivici puta, u mrtav ugao. Mogao je cak i da se kreće, jer se kamenjar pruzao u duzinu, da izviruje na neocekivanim mestima, da vidi sevanje iz pusaka, vojnicke sive i svetlucave uniforme, da zapuca u neki sirit, u oznaku na okovratniku. Pa na zemlju a onda hitro da dopuze na drugo mesto i odande otvori vatru. Ubrzo zacu rafale iza ledja, ali oni su fijukali iznad njega i pogadjali

vojnike: bili su to njegovi saborci koji mu pritekose u pomoc s mitraljezima. - Kad nas je decak vec probudio svojim pucnjevima - govorili su. Decak, sad kada su ga drugovi pokrivali, mogao je bolje da cilja. U jednom trenu metak mu okrznu obraz. Osvrnu se: jedan vojnik se bio popeo na put iznad njega. Baci se u jarak, u zaklon, ali je istovremeno otvorio vatru i pogodio, ali ne vojnika vec njegovu pusku, sa strane, u okvir. Cuo je kako vojniku ne polazi za rukom da repetira pusku i kako je baca na zemlju. Tada decak iskoci i pripuca u vojnika koji se dade u beg: otkide mu jednu epoletu. Potrca za njim. Vojnik je cas nestajao u sumi a cas mu je iskrsavao na nisan. Zbrisa mu vrh slema, potom gajku na opasacu. Jurcajuci tako, obrese se u nekoj nepoznatoj dolini, gde nije dopirao huk borbe. Vojnik u jednom trenu shvati da pred njim nije vise suma vec proplanak, sa padinama obraslim gustim zbusjem. Ali decak je vec izlazio iz sume: u sredini proplanka bese jedan veliki kamen; vojnik jedva stize da se sakrije iza njega, scurivsi se s glavom medju kolenima. Tu je citav sat bio na sigurnom: kod sebe je imao rucne bombe te decak nije mogao da mu se priblizi, vec samo da ga drzi na nisanu, kako mu ne bi pobegao. Naravno, da je mogao u jednom skoku da se nadje medju zbusjem, bio bi spasen, otklizao bi niz obronak. Ali trebalo je precu ono parce brisanog prostora: dokle ce decak tamo ostati? I zar nikada nece prestati da nisani? Vojnik odluci da napravi probu: stavi slem na vrh bajoneta i podize ga iznad kamena. Pucanj, i slem se otkotrlja na zemlju, izbusen. Vojnik zadrza prisebnost: naravno, bilo je lako pogoditi metu u neposrednoj blizini kamena, ali ako se bude kretao velikom brzinom bice gotovo nemoguce upucati ga. Utom jedna ptica hitro prelete preko neba, neki pupavac, mozda. Odjeknu pucanj i ona pade. Vojnik obrisa oznojeni vrat. Prolete jos jedna ptica, ovoga puta drozd: pade i on. Vojnik proguta pljuvacku. Ovo mora da je bilo neko prometno mesto: jedna za drugom, proletale su ptice, sve razlicite, a onaj decak ih je pogadjao i obarao. Vojnik dobi ideju: "Dok je on zauzet pticama ne moze da pazi na mene. Cim zapuca potrcacu." Ali mozda je bolje da prvo napravi probu. Podize slem sa zemlje i nataknu ga na bajonet. Proletese dve ptice zajedno, ovoga puta: sljuge. Vojniku je bilo zao da ovakvu priliku protraci na probu, ali jos uvek nije smeo da reskira. Decak opali u jednu sljuku, tada vojnik isturi slem, zacu pucanj i vide kako slem leti u vazduh. Sada je vojnik u ustima osecao ukus olova; jedva da i primeti da je nakon sledeceg pucnja pala i druga ptica. Ostaje mu, dakle, da ne pravi ishitrene pokrete: bio je siguran iza ove gromade, sa svojim rucnim bombama. A sto ne bi probao da decaka pogodi bombom, ne izlazeci iz sklonista? Opruzi sa na ledja, protegnu ruku iznad sebe, pazeci da ne izviri, skupi snagu i zavrljaci bombu. Dobar hitac; mora da je otisla daleko; ali, kada je bila na pola putanje, odjeknuse pucnjevi i ona se rasprsnu u vazduhu. Vojnik se baci na zemlju kako bi se zastitio od gelera. Kada dize glavu ugleda gavrana. Na nebu iznad njega polako je, u širokim krugovima, letela jedna crna ptica, mozda gavrana. Decak ce ga bez svake sumnje sada upucati. Ali pucanj nikako da se oglasi. Mozda je gavrana bio suvise visoko? Pa ipak, pogadjao je i one ptice koje su letele mnogo vise i brze. Napokon, pucanj: gavrana ce sada pasti, ali ne, i dalje polako kruzi, ravnodusan. Pade, medjutim, jedna sisarka, tamo, s obliznjeg bora. Da li ce sada pucati u sisarke? Jednu po jednu, obarao je sisarke koje su uz tup udarac padale na zemlju. Na svaki pucanj vojnik je gledao gavrana: pasce? Ne, crna ptica je kruzila sve nize iznad njega. Da li je moguće da je decak ne vidi? Mozda gavrana i nije postojao, mozda je bio samo njegova halucinacija. Mozda onaj koji ce umreti vidi sve ptice kako prolecu: a kada ugleda gavrana, to znaci da mu je kucnuo cas. Ipak, trebalo bi

upozoriti decaka koji je nastavljao da puca u sisarke. Tada vojnik ustade i, upiruci prstom u crnu pticu, doviknu na svom jeziku: - Eno ga gavran! - Metak ga pogodi pravo u orla rasirenih krila koji mu bese izvezen na uniformi. Gavran se spustao polako, kruzeci. Minsko polje - Minirano - tako je starac rekao, masuci otvorenom sakom ispred ociju, kao da brise kakvo zamagljeno staklo. Svuda, ne zna se tacno gde. Dosli su i postavili mine. Mi smo bili u skrovistu. Covek u sirokim pantalonama zackilji u padinu brda, a onda u starca koji je stajao na vratima. - Ali od kraja rata do sada - rece - bilo je dovoljno vremena da se to sredi. Nego, mora da postoji put. Neko to sigurno zna. "Ti to, deda, sigurno znas", pomisli, jer je starac verovatno bio krijumcar i poznavao je granicu kao svoj dzep. Starac je gledao covekove siroke iskrpljene pantalone, njegovu pocepanu i iznosenu torbu i sloj prasine, od kose do cipela, koji je svedocio o mnogim peske predjenim kilometrima. - Ne zna se tacno gde - ponovi. - Za put. Minsko polje. - I ponovio je onaj pokret, kao da se izmedju njega i svega ostalog isprecilo kakvo zamagljeno staklo. - Rekoh, nisam valjda toliki baksuz da natrapam na minu? - upita covek, s osmehom koji mu skupi usta poput stipse. - Eh - rece starac. Samo to: - Eh -. Covek je sada pokusavao da se seti kako je zvuvalo to EH. Jer, to je moglo znaciti EH, SAMO BI JOS TO FALILO, ili EH, NIKAD SE NE ZNA, ili pak EH, TO UVEK MOZE DA SE DESI. Ali starac je kazao samo jedno EH, bez ikakve intonacije, mrtvo poput njegovog pogleda, poput ovog brdskog predela gde cak i trava bese kratka i ostra nalik lose izbrijanoj bradi. Obalsko rastinje je dostizalo najvise visinu grmlja, sa tu i tamo ponekim iskrivljenim i gumastim borom, tako nasadjenim da je pravio sto je moguće manji hlad. Covek je sada koracao ostacima staza sto su se penjale uz obronak, progutanih iz godine u godinu zbunjem i utabanih koracima krijumcara, koji su bili poput koraka divljih zveri sto jedva da ostavljaju trag. - Prokleta zemlja - ponavljao je covek u sirokim pantalonama. - Jedva cekam da stignem na drugu stranu -. Na sreću, jednom je vec tuda prosao, pre rata, te mu nije bio potreban vodice. Takodje je znao da put vodi preko jedne velike livade na uzbrdici, koja nije mogla biti citava minirana. Uostalom, bilo je dovoljno da pazi gde spusta nogu: ono mesto pod kojim se nalazi mina moralo se u necemu razlikovati od ostalih mesta. U necemu: prerovanoj zemlji, neprirodnom polozađu kamenja, suvise mladoj travi. Tu, na primer, odmah se videlo da ne mogu biti mine. Ne mogu? A ono uzdignuto parce skrilmca? A ono utabano mesto usred livade? A onaj panj oboren preko staze? Zastade. Ali prelaz je jos bio daleko, ovde nije moglo biti mina, jos uvek; produzi. Mozda bi mu bilo draze da ovim miniranim poljem prolazi nocu, promicuci kroz mrak, ne zato da bi izbegao granicne patrole, jer ovo je bila bezbedna oblast, vec da bi izbegao strah od mina, kao da mine behu kakve ogromne uspavane zveri koje je zvuk njegovih koraka mogao prenuti iz sna. Mrmoti: ogromni mrmoti, scucureni u svojim jazbinama, i onaj jedan koji cuva strazu na kamenu, kao sto to rade mrmoti, i upozorava ostale na njegov dolazak, piskom. "Na taj pisak - razmisljao je covek - minirano polje ce odletiti u vazduh: ogromni

mrmoti ce se ustremiti na mene i izujedati me do smrti." Ali coveka mrmoti nikada nisu izujedali, nikada on nece nagaziti na minu i odleteti u vazduh. Glad je ta koja mu namece takve misli; covek to zna, zna sta je glad, sta masta moze da ucini u danima gladi, kad sve ono sto vidimo i cujemo povezujemo s hranom i ugrizima. Mrmota je stavise bilo. Culo se njihovo pistanje: giii... giii... odozgo, iz kamenjara. "Kad bih uspeo da ubijem mrmota kamenom - pomisli covek - i da ga ispecem na raznju." Pomisli na miris masti mrmota, ali bez mucnine; glad mu je probudila zelju cak i za mascu mrmota, za bilo cime sto se moglo zvakati. Citavu sedmicu potucao se od kucerka do kucerka, moljakao pastire da mu udele makar koricu razanog hleba ili solju usirenog mleka. - Nemamo ni za nas. Nema se - govorili su i pokazivali mu gole i cadjave zidove, ukrasene samo pokojim vencem belog luka. Stize nadomak prelaza pre nego sto je ocekivao. Zacudi se, istog casa, gotovo se prepade: nije ocekivao da su procvetali rododendroni. Nadao se da ce zateci голу livadu, kako bi mogao da prouci svaki kamen, svaki zbun, pre svakog sledeceg koraka, umesto toga propade do kolena u citavo jedno more od rododendrona, jednoliko more, neprohodno, iz kojeg su virili samo hrbati golog kamenja. A ispod, mine. - Ne zna se tacno gde - rekao je starac. - Svuda -. I zamahao u vazduhu onim svojim otvorenim sakama. Coveku u širokim panatalonama se ucini da vidi senku tih saka kako se spusta na ovo prostranstvo rododendrona i narasta sve dok ga sasvim ne prekri. Odabrao je kuda ce ici, usekom koji se pruzao uporedo s dolinom, gotovo neprohodnim, ali takodje i nezgodnim za postavljanje mina. Sto se vise peo, rododendroni su bivali sve redji, a medju kamenjem culo se giii... giii... pistanje mrmota, neumoljivo poput sunca u potiljak. "Tamo gde su mrmoti - pomisli, udarivsi u tom pravcu - to je znak da nema mina." Ali bio je to pogresan zakljucak: mine behu predvidjene za ljude, tezina mrmota nije bila dovoljna da ih aktivira. Tek tada se seti da se te mine zovu pesadijske, i to ga prestravi. "Pesadijske mine - ponavljao je - za ljude." Taj naziv je bio dovoljan da mu zaledi krv u zilama, odjednom. Naravno, ako su minirali prelaz, to je zato da bi ga ucinili neupotrebljivim: mozda je trebalo da se vrati natrag, da se podrobno raspita kod ljudi iz okoline, da krene nekim drugim putem. Okrenu se da podje natrag. Ali gde je ono bio spustio nogu, pre toga? Rododendroni su se prostirali iza njegovih ledja poput kakvog biljnog mora, neprobojnog, bez tragova koji bi govorili o njegovom prolasku. Mozda se on vec nalazio usred minskog polja, samo jedan pogresan korak i on je izgubljen: nije mu preostalo nista drugo nego da produzi. "Prokleta zemlja - pomisli. - Prokleta zemlja dok je sveta i veka." Kad bi imao psa, velikog psa tezine coveka, da ga potera ispred sebe. Dodje mu da cokne jezikom kao da psa podstice na trk. "Moracu sam sebi da budem pas", pomisli. Mozda bi posluzio i kamen. Jedan se upravo nalazio pored njega, bio je veliki ali ne i pretezak, i odgovarao je nameni. Podize ga obema rukama i baci ispred sebe sto je dalje mogao, na uzbrdicu. Kamen ne pade daleko i dokotrlja se unatrag do njega. Tako je samo iscikavao sudbinu, nista drugo. Vec je stigao u najvisi deo doline, u kamenjar od kojeg je za- zirao. Kolonije mrmota osetile su coveka i uznemirile se. Vazduh je bio izboden njihovim piskovima kao kaktusovim bodljama.

Ali covek nije vise razmislija o tome kako da ih ulovi. Primetio je da se dolina, veoma prostrana na pocetku, malo-pomalo suzila, te sada nije bila nista drugo do jedan veliki kanal sa stenama i siblijem. Tada covek shvati: minsko polje je moglo biti samo tu i nigde drugde. Samo na tom mestu izvestan broj mina, postavljenih na potrebnoj razdaljini, mogao je da onemoguci svaki prolazak. Ovo saznanje, umesto da ga uzasne, ispuni ga nekim cudnim spokojem. Dobro: sada se nalazio usred minskog polja, to je sasvim izvesno. I nije mu preostajalo nista drugo nego da nastavi da se nasumice penje, da ide kuda mu volja. Ako sudbina hoce da on danas umre, onda ce umreti; a ako ne, proci ce izmedju mina i spasti se. Uobicio je tu misao bez pravog ubedjenja: nije verovao u sudbinu. Naravno, ako je napravio odredjeni korak to je zato sto drugacije nije mogao, sto su ga pokret njegovih misica, tok njegovih misli doveli do toga da napravi bas taj korak. Ali postojao je jedan trenutak u kojem je mogao da napravi i taj ali i neki drugi korak, u kojem su se misli kolebale, a misici napinjali u neizvesnom pravcu. Odluci da ne razmislija, da pokrece noge kao automat, da koraca nasumice po kamenju; ali neprekidno ga je mucila sumnja da je njegova volja ta koja odredjuje da li ce poci desno ili levo, da li ce nogu spustiti na ovaj ili na onaj kamen. Stado. Bese ga obuzela neka cudna pomama, spletena od gladi i straha, koju nije znao kako da zadovolji. Pretrazi dzepove: imao je kod sebe ogledalce, uspomenu od jedne zene. Mozda je to ono sto je zeleo: da se pogleda u ogledalo. U komadicu posuknulog stakla pojavi se jedno oko, naduveno i zacrvenelo; potom obraz skoren od prljavstine i cekinja; potom usne, suve, ispucale, desni crvenije od usana, zubi... Pa ipak, covek je u stvari zeleo da se ogleda u velikom ogledalu, da se ogleda citav. Obrtanje tog parceta ogledala oko lica, kako bi u njemu video svoje oko, uvo, nije mu bilo dovoljno. Produzi. "Do sada jos nisam naisao na minsko polje - pomisli. - Ima jos pedeset, cetrdeset koraka..." Svaki put kada bi koraknuo, osetivsi ispod sebe grubu i cvrstu zemlju, tesko bi udahnuo. Jedan korak je napravljen, jos jedan, pa jos jedan. Ova ploca od skriljca izgleda kao zamka, a u stvari je cvrsta; onaj grm vresa nista ne krije: ovaj kamen... kamen ispod njegovih nogu ulegnu dva prsta. - GIII... GIII... - oglasavali su se mrmoti. Napred, druga noga. Zemlja koja postade sunce, vazduh koji postade zemlja, pistanje mrmota koje postade prasak. Covek oseti kako ga neka gvozdena ruka povuce za kosu, za vrat. Ne jedna ruka, vec stotine ruku koje su ga vukle svaka za po jednu dlaku i cupale je iz peta, kao sto se cepa list hartije, na stotinu sitnih komadica. Jedan od trojice je jos ziv. Tri coveka bila su gola, sedeli su na kamenu. Okolo su stajali svi ljudi iz sela, a onaj krupni s bradom ispred njih. - ...i video sam plamen visi od planine - govorio je starac s bradom - te rekoh sebi: kako moze toliko da bukti jedno selo? Oni nista nisu razumeli. - I osetio sam miris dima koji se nije dao podneti te rekoh: kako moze toliko da smrdi dim iz naseg sela? Onaj visoki od trojice golih, koji je rukama bio obujmio ramena jer je duvao vetar, gurnu laktom starijeg coveka, kako bi im protumacio: jos uvek je zeleo da razume, a stariji covek je bio jedini koji je iole znao jezik. Ali on je sedeo lica uronjenog u sake, i samo bi mu povremeno niz pognuta ledja prosli zmarci, citavom duzinom kicme. Na debelog se vise nije moglo racunati; bio se prepustio groznici od koje je podrhtavalo

njegovo zenskasto salo, oci mu behu kao stakla izbrazdana kisom. - A onda mi rekose da je plamen od zita zahvatio nase kuce i da to smrde nasi ubijeni sinovi koje prozdire vatra: Tancinov sin, Djeov sin i sin carinara. - Moj brat Bastijan! - zavapi onaj s groznicavim ocima. Bio je jedini koji ga je prekidao, svaki cas. Ostali su cutali, ozbiljni, ne ispustajuci oruzje iz ruku. Onaj visoki od trojice golih nije bio iste narodnosti kao njegovi drugovi: poticao je iz oblasti koja je ne tako davno i sama videla spaljena sela i ubijene sinove. Stoga je znao kako gledaju na one koji spaljuju i ubijaju, te je bilo logično da ima manje nade od drugih. Medjutim, nesto mu je branilo da se pomiri sa sudbinom, neka tegobna neizvesnost. - Uspeli smo da uhvatimo samo ova tri coveka - rece onaj krupni s bradom. - Samo tri, steta! - uzviknu groznicavi, ali ostali su i dalje cutali. - Moze biti da je neko medju njima od onih koji nisu tako rdjavi, od onih koji nerado izvrsavaju naredjenja, moze biti da su bas ova trojica od takvih... Groznicavi iskolaci oci na starca. - Sta kaze? - upita starijeg coveka onaj visoki od trojice golih, sapatom. Ali starijem coveku se cinilo da mu citav zivot vec otice niz prsljenove. - Ali kad su u pitanju ubijeni sinovi i spaljene kuce, ne sme se praviti razlika izmedju rdjavih i onih koji to nisu. Te nema sumnje da smo u pravu sto ova tri coveka osudjujemo na smrt. "Smrt - razmisljao je onaj visoki od trojice golih - negde sam vec cuo tu rec. Sta znaci? Smrt." Ali stariji covek delovao je odsutno a onaj debeli je izgleda poceo da mrmlja neku molitvu. U jednom trenu seti se da je katolik. Od njih trojice jedini je on bio katolik i zbog toga su ga cesto zadirkivali. - Ja sam katolik... - stade da ponavlja slabasnim glasom, na svom jeziku. Bilo je tesko reci da li preklinje za spas na zemlji ili na nebu. - A ja kazem da bi pre nego sto ih ubijemo trebalo da... - poce groznicavi, ali ostali ustadosu ne obracajuci na njega paznju. - U Kuldistregu - rece onaj s crnim brkovima - pa necemo morati da kopamo jamu. Podigose svu trojicu. Onaj debeli pokri rukom genitalije. Nista nije toliko isticalo njihov osudjenicki polozej od cinjenice da behu goli. Povedose ih krsevitom stazom, s puskama na ramenima. Kuldistrega je bila otvor jedne vertikalne jame, okna koje se spustalo sve do utrobe planine, dole duboko, ne zna se dokle. Trojica golih behu dovedeni do ivice jame a naoruzani seljaci rasporedise se unaokolo; tada stariji covek poce da zapomaze. Zapomagao je, mozda na svom narecju, druga dvojica ga nisu razumeli: bio je otac porodice, on, ali je takodje bio i najpokvareniji od njih, te njegova kuknjava u njima izazva samo bes ali i neku ravnodusnost prema smrti. Onaj visoki je, medjutim, i dalje osecao neki cudan nemir, kao da u nesto nije bio siguran. Katolik je dole drzao skupljene ruke, i nije bilo sasvim jasno da li se moli ili krije genitalije, smejurane od straha. Zacuvsu kuknjavu starijeg coveka, naoruzani seljaci izgubise strpljenje: hteli su sto pre to da okoncaju, te pocese bez reda da pucaju ne cekajuci naredbu. Onaj visoki vide kako katolik pada, na bok, i kotrlja se u ponor, potom kako stariji covek leti zabacene glave i nestaje vukuci za sobom svoj poslednji jauk, u bezdan, niz kamenite zidove. Vide jos, kroz oblak prasine, jednog seljaka koji se upinjao da otkoci pusku, potom propade u mrak. Nije se odmah onesvestio, i to zbog oblaka bola koji ga salete poput roja pcela: proleteo je kroz kupinjak. A onda, stotine tona praznine okacene o stomak, i izgubi svest. Odjednom mu se ucini da se vraca nagore, kao da se odbio od zemlje: zaustavio se.

Napipavao je nesto vlazno i njusio krv. Sigurno se sav izlomio i sada ce umreti. Ali bio je jos uvek pri svesti a njegovo telo je veoma zivo i razgovetno osecao svaki pojedinačni bol izazvan padom. Pokrenu ruku, levu: slusala je. Pipanjem potrazi drugu ruku, dotace clanak, lakat; ali ruku nije osecao, bila je kao mrtva, mogao ju je pokrenuti jedino drugom rukom. Shvati da pomera clanak desne ruke drzeci ga obema rukama: to je bilo nemoguće. Tada mu sinu da drzi neciju tudju ruku; pao je na leseve dva ubijena coveka. Napipa stomak katolika: bio je poput mekanog tepiha koji mu je ublazio pad. Zbog toga je ostao ziv. Zbog toga a i zato sto, sada se secio, nije bio pogodjen vec se pre toga bacio dole; nije se, medjutim, secio da li je to ucinio namerno, ali to sada i nije bilo vazno. Potom shvati da vidi: nesto svetla dopiralo je i do samog dna te je visoki od trojice golih mogao da razazna svoje ruke, a i one koje su strcale iz gomile mesa ispod njega. Okrenu se i pogleda uvis: na samom vrhu bio je otvor preplavljen svetloscu: grotlo Kuldistrege. U prvom trenu zaslepi ga taj zuckasti blesak; potom mu se oci priviknuse i on razazna plavetnilo neba, beskrajno daleko od njega, dvostruko dalje nego sa zemljine površine. Prizor tog neba baci ga u ocajanje: bez sumnje bi bilo bolje da je mrtav. Sada je, zajedno sa dvojicom svojih izresetanih drugova, na dnu jame iz koje nikada nece moci da izađe. Viknu. Parce neba, gore, na vrhu, istacka se glavama. - Jedan je ostao ziv! rekose. Bacise neki predmet. Goli covek ga je gledao kako pada kao kamen, zatim kako udara o zid, a onda zacu prasak. Iza njega je bila supljina u steni i goli covek se zguri u njoj: jama se ispuni dimom i sitnim kamenjem koje je pljustalo odozgo. Privuce k sebi telo katolika i njime zagradi supljinu; jedva da je bilo u jednom komadu, ali to je bilo jedino sto mu je moglo poslužiti kao zastita. To ucini u poslednji momenat: jos jedna bomba polete i dotace dno, podigavsi kovitlac od krvi i kamenja. Les se rasprsnu u komade: goli covek nije vise imao ni zaklon niti nadu. Viknu. Na zrakastom nebu iskrnsu seda brada krupnog coveka. Ostali se sklonise u stranu. - Ej - rece krupni covek s bradom. - Ej - odgovori goli covek, sa dna. Krupni covek s bradom ponovi: - Ej. To je bilo sve sto su imali jedan drugom da kazu, njih dvojica. Tada se krupni covek s bradom okrenu: - Bacite mu uze - rece. Goli covek nije razumeo. Vide kako neke glave nestaju, a one koje ostadose davale su mu znake, potvrdne znake, da se strpi. Goli covek ih je gledao, pomolivsi glavu iz supljine, ne usudjujuci se da citav izađe, i dalje obuzet onim nemirom koji je osecao jos dok je sedeo na kamenu i slusao njihove optuzbe. Ali seljaci nisu vise bacali bombe, gledali su dole i postavljali mu pitanja, a on je odgovarao jecanjem. Uze nije stizalo, jedan po jedan seljaci se udaljise od otvora. Goli covek tada izađe iz zaklona i osmotri visinu otvora na površini zemlje, zidove od glatkog i okomitog stenja. U tom trenu pojavi se lice groznicavog. Gledao je oko sebe, cerio se. Nagnu se nad otvor Kuldistrege; uperi nadole pusku i zapuca. Goli covek oseti kako mu metak zazvizza pored uva: Kuldistrege bese jedno krivudavo okno, ne sasvim vertikalno, stoga odozgo bacene stvari gotovo nikada nisu stizale do dna, te su i meci verovatno završili u nekom od udubljenja u steni. Scucuri se u svom zaklonu, s penom na ustima, kao pas. Eno, sada su svi seljaci ponovo bili pokraj otvora i jedan od njih je spustao dugacko uze dole, u ponor. Goli covek je gledao uze kako silazi, silazi ali nije se pomerio. - "Ajde - doviknu mu onaj s crnim brkovima - hvataj uze i penji se. Ali goli covek je u dalje bio scucuren u supljini, nepomican. - Samo hrabro - vikali su - necemo ti nista.

I tresli su mu uzetom ispred nosa. Goli covek se plasio. - Necemo ti nista. Casna rec - govorili su ljudi i trudili se da sto iskrenije zvuce. I bili su iskreni: hteli su po svaku cenu da ga spasu kako bi ga ponovo upucali, ali u tom trenutku su hteli da ga spasu i u njihovim glasovima bilo je neke topline, ljudskosti. Goli covek sve to nasluti ali nije imao drugog izbora: i dohvati uze. Medjutim, vide kako se, izmedju ljudi koji su ga drzali, pojavljuje glava onoga s groznicavim ocima; tada ispusti uze i sakri se. Morali su ponovo da ga nagovaraju, da ga moljakaju; napokon, on se odluci i poce opet da se penje. Uze je bilo puno cvorova te nije bilo tesko popeti se, a osim toga, bile su tu i izbovine na stenama i goli covek je polako izranjao na svetlost dana a glave seljaka na vrhu postajale su sve razgovetnije i vece. Onaj s groznicavim ocima se opet iznebuha pojavi te ostali nisu imali vremena da ga sprece: drzao je automatsku pusku i istog casa otvori vatru. Vec prvi rafal prekide uze, bas iznad njegovih ruku. Covek propade u dubinu udarajuci o zidove i ponovo se strovali na ostatke svojih drugova. Gore, na plavicastoj mrlji neba, pojavi se krupni covek s bradom sireci ruke i odmahujuci glavom. Ostali su hteli da mu objasne, pokretima, povicima, da nije njihova krivica, da ce taj ludak vec videti svoga boga, da ce odmah potraziti drugi konopac i izvuci ga gore, ali goli covek je bio izgubio nadu: nece vise uspeti da se domogne zemlje. Ovo je bila jama iz koje nikada nece izaci, gde ce podivljati pijuci krv i jeduci ljudsko meso, a da nikada nece moci umreti. Gore, na plavicastoj mrlji neba bili su dobri andjeli sa uzadima i zli andjeli sa bombama i puskama, i jedan veliki starac bele brade koji je sirio ruke, ali nije mogao da ga spase. Naoruzani ljudi, buduci da nisu uspjeli da ga privole lepim recima, odlucise da ga dokrajce bombama, te pocese da ih bacaju. Ali goli covek je pronasao drugo skloniste, jednu usku pukotinu gde se mogao zavuci i biti na sigurnom. Na svaku bombu koja bi pala on se sve vise zavlacio u tu pukotinu u steni, dok nije stigao do mesta odakle nije vise video nikakvo svetlo, medjutim, jos uvek nije napipavao zavrsetak pukotine. Nastavio je da se vuca na stomaku, kao zmija, a oko njega bese samo tama i vlazan i klizav krecnjak. Od vlaznog, krecnjak na dnu postade mokat, potom prekriven vodom; goli covek oseti kako ispod njegovog stomaka tece ledeni potok. Bio je to prolaz koji su vode sto su se slivale niz Kuldistregu probile pod zemljom: jedan veoma dug i uzan hodnik, jedno podzemno crevo. Gde se završavalo? Mozda se gubilo u slepim kavernama u utrobi planine, mozda je vracalo vodu tanusnim venama koje su potom izvirale na površinu. Eto: njegov les ce istruliti u toj spilji, zagadice vodu na izvorima i potrovace citava sela. Nije vise imao vazduha; goli covek je osecao kako se priblizava cas kada njegova pluca nece vise moci da izdrze. Medjutim, prijala mu je svezina potoka, sve bujnijeg i hitrijeg; goli covek je sada puzao citavim telom uronjenim u vodu i sa sebe je tako spirao naslage blata i svoje i tudje krvi. Nije znao da li je prevalio malo ili mnogo; gusta pomrcina i to sto se kretao puzeci poremetili su mu osecaj za prostor. Bio je iscrpljen: pred njegovim ocima pocese da igraju svetlece sare, lelujujucih kontura. Sto je vise napredovao, te sare su postajale svetlije, odredjenije, iako su i dalje neprekidno menjale oblik. A ako to nije odsjaj mreznjace, vec svetlost, prava svetlost, na kraju spilje? Bice dovoljno zatvoriti oci, ili gledati u suprotnom pravcu kako bi se u to uverio. Ali onome koji zuri u neku svetlost ostane odsjaj u dubini oka, cak i kada spusti kapke i skrene pogled; te on nije mogao da razlikuje spoljnu svetlost od odbleska u vlastitim ocima, i ostade u nedoumici. Napipa neki nepoznati oblik: bili su to stalaktiti. Klizavi stalaktiti visili su sa svoda spilje a stalagmiti su se dizali s dna, na obalama potoka, tamo gde nisu bile izlokane. Goli covek se sada kretao drzeci se za stalaktite iznad svoje glave. I napredujuci tako,

postade svestan da njegove ruke vise nisu savijene u laktovima vec da je sada, kako bi dohvatio stalaktite, morao da ih ispruzi, sto je znacilo da je podzemni hodnik postajao sve siri. Ubrzo je covek mogao da izvije ledja, da ide cetvoronoske, a svetlost je bila sve razgovetnija, sada je vec mogao da razluci da li su mu oci otvorene ili zatvorene, vec je razaznavao obrise stvari, luk stropa, stalaktite koji su visili, crno svetlucanje potoka. I najzad, covek se uspravi na noge i produzi dugackim podzemnim hodnikom, prema osvetljenom otvoru, dok mu je voda dosegala do pojasa, jednako se drzeci za stalaktite kako bi se odrzao na nogama. Jedan stalaktit je izgledao veci od ostalih, a kada se za njega uhvatio, oseti kako mu se u ruci otvara i udara ga po licu hladno i mekano krilo. Slep mis! Poce da leti, a onda se i drugi slepi misevi, koji su visili s glavom nadole, probudise i poletese, te se ubrzo citava spilja ispuni njihovim besumnim letom, a covek je osecao strujanje vazduha uznemirenog trepetom njihovih krila i nezne dodire njihove koze na celu, na usnama. I prosavsi kroz oblak slepih miseva izađe na svez vazduh. Spilja je izbijala na bujicu. Goli covek je ponovo bio na površini zemlje, pod nebeskim svodom. Da li je spasen? Nije smeo da se zavarava. Bujica je bila necujna, prosarana belim i crnim kamenjem. Uokolo se prostirala gusta suma s nakaznim drvecem ispod kojeg je raslo samo trnovito sible i korov. Covek bese go u divljem i pustom kraju, a najbliza ljudska bica behu neprijatelji koji ce ga, cim ga ugledaju, goniti vilama i puskama. Goli covek se pope na vrh jedne vrbe. Dolina, obrasla sumom i siprazjem, lezala je pod olovnom niskom planina. Ali dole, u dnu, na jednoj okuci potoka video se krov od skriljca i beli dim koji se otuda dizao. Zivot, pomisli goli covek, zivot je pakao, sa nestalnim secanjem na onaj bezbrizni, davno izgubljeni raj. Odlazak u komandu Suma je bila retka, gotovo unistena pozarima, posuknula od nagorelih debala, crvenkasta od suvih borovih iglica. Naoruzani covek i covek bez oruzja hodali su cikcak izmedju drveca, silazeci. - U komandu - rekao je onaj naoruzani. - Idemo u komandu. Pola sata hoda u najgorem slucaju. - A onda? - Sta onda? - Mislim, da li ce me pustiti - rece nenaoruzani covek; s paznjom bi saslušao svaki odgovor, slog po slog, kao da vrebala neki pogresan ton. - Naravno da ce vas pustiti - rece naoruzani. - Ja dam potvrdu bataljona, oni naznace u spisku, a onda mozete da idete kuci. Nenaoruzani je odmahivao glavom, smrknutog izraza. - Eh, to uvek potraje, znam... - rece, mozda samo zato da bi ponovo cuo: - Pustice vas odmah, kad vam kazem. - Racunao sam - dodade - racunao sam da cu do uvece stici kuci. Sta je, tu je. - Kazem vam da cete stici - odgovori naoruzani. - Samo da naprave zapisnik, potom ce vas pustiti. Bilo bi dobro da izbrisu vase ime sa spiska spijuna. - Imate spisak spijuna? - Naravno da imamo. Mi znamo sve spijune. I hvatamo ih jednog po jednog. - A moje ime, je li na spisku? - Nego. I vase ime je tamo. Bilo bi dobro da ga sada izbrisu, ako ne, opet ce vas uhvatiti. - Onda je bas dobro sto idem tamo, da im sve lepo objasnim. - Eto, zato i idemo. Bilo bi dobro da vide, da proveru.

- Ali sada - rece covek bez oruzja - sada vec znate da sam jedan od vasih, da nikad nisam bio spijun.
- Tako je. Sada vec znamo. Sada ste bez brige. Nenaoruzani je klimao glavom i pogledavao unaokolo. Nalazili su se na jednoj velikoj cistini, obrasloj suvonjavim borovima i arisima unistenim od pozara, zakrcenoj suvim granama. Napustili su, ponovo pronasli i ponovo izgubili stazu kao da, prolazeci kroz sumu, nasumice biraju put izmedju retkih borova. Nenaoruzani nije poznavao taj kraj, vece se spustalo zajedno s ostrim pramiccima magle, a tamo u dubini suma je, zakriljena mrakom, postajala sve gusca. Udaljavanje od staze ga je uznemirilo; pokusa - buduci da je izgledalo da onaj drugi ide nasumice - pokusa da zavije desno, gde se staza mozda nastavljala: i onaj drugi zavije desno, kao slucajno. Cim bi ponovo poceo da ga prati, ovaj bi isao bilo levo ili desno, u zavisnosti od toga gde je put bio prohodniji. Nakani se da upita: - Ali gde je komanda? - Tamo idemo - odgovori naoruzani. - Videcete. - Ali na kom mestu, u kom kraju, otprilike? - Kako da vam kazem? - odgovori. - Za komandu se ne moze reci da je na nekom mestu, u nekom kraju. Komanda je tamo gde je komanda. Shvatate valjda. Shvatao je; nenaoruzani je bio covek koji shvata stvari. Pa ipak upita: - Ali zar ne postoji neki put do tamo? Onaj drugi odgovori: - Eh, neki put. Shvatate valjda. Neki put uvek nekud vodi. U komandu se ne ide putevima. Shvatate valjda. Nenaoruzani je shvatao, bio je covek koji shvata stvari, bio je lukav. Upita: - Vi cesto idete u komandu? - Cesto - rece naoruzani. - Cesto idem tamo. Imao je tuzno lice, bez pogleda. Slabo je poznavao kraj: izgledalo je, svaki cas, kao da se izgubio, a ipak nije prestajao da hoda, kao da mu je svejedno. - A kako to da vam je zapao taj posao, ovo danas, sto su vas poslali da me privedete? upita nenaoruzani, proucavajući njegovo lice. - To je moja duznost, da vas privedem - odgovori. - Ja privodim ljude u komandu. - Vi ste kurir, a? - Tako je - rece naoruzani - kurir. "Cudan neki kurir - razmisljao je nenaoruzani - koji ne poznaje kraj. Ali - razmisljao je - bice da sada izbegava stazu kako ja ne bih shvatio gde je komanda, jer mi ne veruju." Los znak, to sto mu ne veruju; nenaoruzani nije mogao da otkloni tu pomisao. Ali, ovaj los znak ulivao je i neku nadu, da ga zaista vode u komandu i da ce ga nakon toga pustiti, medjutim, osim tog loseg znaka bilo je i losijih, bese tu i suma koja je postajala sve gusca i iz koje kao da nikada nece izaci, a onda i tisina, a i tuga ovog naoruzanog coveka. - Da li ste i sekretara takodje priveli u komandu? I bracu mlinare? I uciteljicu? - Upita u jednom dahu, bez razmisljanja, jer je to bilo presudno pitanje, koje je sve govorilo: sekretar opstine, braca, uciteljica, svi su oni bili odvedeni, nikada se nisu vratili, o njima se vise nista nije culo. - Sekretar je bio fasista - rece naoruzani - braca su radila za policiju, uciteljica je bila kolaborant. - Pitam jer ne znam, buduci da se nikada nisu vratili. - Rekoh - potvrdi naoruzani. - Oni su bili ono sto su bili. Vi ste ono sto jeste. Nemojte da uporedjujete. - Naravno - rece ovaj drugi - to ne moze da se poredi. Samo sam pitao sta se s njima desilo, tek onako, iz radoznalosti.

Osecao se sigurnim u sebe, nenaoruzani, neograniceno sigurnim u sebe. Bio je najlukaviji covek u selu, tesko je bilo preci ga. Oni drugi, sekretar i uciteljica, nisu se vratili: on ce se vratiti. "Ja veliki kamarad - reci ce marsalu. - Partizan nije kaput mene. Ja kaput sve partizane." Marsal ce se mozda nasmejati. Ali spaljena suma bila je beskrajna a covekove misli pritisnute mrakom i neizvesnoscu, poput proplanaka okruzenih gustom sumom. - Ja ne znam tacno za sekretara, za sve te ostale. Ja sam kurir. - Ali u komandi sigurno znaju - bio je uporan nenaoruzani. - Pa da. Pitacete u komandi. Tamo to znaju. Spustio se mrak. Moralo se oprezno hodati, tom pustarom, paziti na svaki korak, da se ne bi spotakao o kamenje skriveno pod gustim zbnjem. Ali i paziti na svaku misao, jednu za drugom, u zgusnutom nemiru, da ga ne bi scepao strah koji je mutio razum. Naravno, da su mislili da je spijun, ne bi ga tek tako ostavili u sumi, samog s ovim covekom koji kao da nije ni mario za njega; mogao mu je pobeci kad god je hteo. A ako bi pokusao da pobegne, sta bi onaj drugi ucinio? Nenaoruzani poce, krivudajuci izmedju drveca, pomalo da se udaljava, da savija udesno kada je onaj drugi okretao levo. Ali naoruzani je nastavljao da hoda gotovo kao da na njega ne obraca paznju, i silazili su tako niz retku sumu, sada vec sasvim udaljeni jedan od drugog. Povremeno su se cak gubili iz vida, skriveni stablima, zbnjem, ali na trenutke nenaoruzani bi iznad sebe ponovo ugledao onog drugog koji kao da nije mario za njega, ali mu je ipak stalno bio za petama, na razdaljini. "Ako me na tren ostave samog, nece me vise uhvatiti", do tog trenutka vrzmalo se po glavi nenaoruzanom coveku. Ali sada uhvati sebe kako razmislja: "Ako uspem da mu pobegnem, nece me..." I vec je u glavi video Nemce, kolone Nemaca, Nemce u kamionima i oklopnim vozilima, viziju smrti za sve druge, spas za njega, lukavog coveka, coveka koga niko nije mogao da predje. Napustili su sikare i ledine i zasli u gustu i zelenu sumu, postedjenu od pozara: tlo bese pokriveno suvim borovim iglicama. Naoruzani covek je zaostao iza njega, mozda je krenuo drugim putem. Nenaoruzani tada oprezno, s jezikom medju zubima ubrza korak, uroni dublje u gustis, otkliza niz padinu, izmedju borova. Bezao je: tek sad postade toga svestan. Prepade se: ali shvati da se vec suvise udaljio, da je onaj drugi morao primetiti njegov pokusaj bekstva i da ga verovatno vec goni: nije mu preostalo nista drugo nego da trei, zlo ce biti ako mu naleti na nisan, sad kada je pokusao da pobegne. Okrete se na sum iza svojih ledja: na nekoliko metara od sebe vide naoruzanog coveka koji je koracao svojim spokojnim, ravnodusnim korakom. U ruci je drzao pusku. Rece: - Ovde treba da je precica - i dade mu znak da podje ispred njega. Sve se vrati na staro: ona nedoumica, sve je moglo biti i lose i dobro: ova suma koja je, umesto da se zavrshi, postajala sve gusca, ovaj covek koji ga gotovo bez reci pusta da pobegne. Upita: - Ima li ovoj sumi kraja? - Cim zaobidjemo onaj brezuljak, tu smo - rece onaj drugi. - Ne brinite, jos veceras cete biti kod kuce. - Da li to znaci da ce me sigurno pustiti da odem kuci? Hocu da kazem, nece me zadržati kao taooca, na primer? - Nismo mi Nemci, pa da uzimamo taoce. U najgorem slucaju mogu vam uzeti cokule, kad smo vec kod toga, jer smo svi manje-vise bos. Covek stade da gundja da se za cokule najvise i bojao, ali u sebi se zapravo poradova: svaka pojedinost vezana za njegovu sudbinu, bilo losa ili dobra, pothranjivala mu je nadu.

- Cujte - rece naoruzani - buduci da vam je do njih toliko stalo, ovako cemo: vi cete obuci moje cokule, sve dok budemo u komandi, jer moje su poderane i nece vam ih uzeti. Ja cu obuci vase, a kada vas budem vodio natrag vraticu vam ih. Sada bi cak i dete shvatilo da je sve bilo samo bajka. Naoruzani covek je zeleo njegove cokule, u redu, nenaoruzani ce mu dati sve sto zeli, bio je on covek koji shvata, bio je srecan sto je tako jeftino prosao. "Ja veliki kamarad - reci ce marsalu. Ja dati njima cokule i oni mene pustiti." Marsal ce mu mozda pribaviti par cizama kakve su nosili nemacki vojnici. - Dakle, vi nikoga tamo ne drzite: taoce, zarobljenike? Cak ni sekretara opstine i one ostale? - Sekretar je otkucao tri nasa druga; braca su pravila cistke zajedno s policijom; uciteljica je isla u krevet s onima iz Desete. Nenaoruzani covek stade. Rece: - Ne mislite valjda da sam i ja spijun. Niste me valjda ovde doveli da me ubijete - i otkri pomalo zube, kao da kani da se nasmesi. - Da mislimo da ste spijun - rece naoruzani - ja ne bih oklevao da uradim ovo -. Otkoci pusku. - I ovo -. Osloni je na rame, uperi cev u njega kao da ce pucati. "Eto - mislio je spijun - nece pucati." Ali onaj drugi nije spustao pusku vec je, naprotiv, polako pritiskao obarac. "Nazdravlje, nazdravlje, pucace", uspeo je da pomisli spijun. I kad po sebi oseti pobesnele hice poput plamenih pesnica koje ne prestaju da udaraju, stize jos da pomisli: "Misli da me je ubio, a u stvari sam ziv." Pade licem na zemlju i poslednja stvar koju vide behu njegove cokule na nogama koje ga prekoračise. Ostade tako, les u dubini sume, s ustima punim borovih iglica. Dva sata kasnije vec se crneo od mrava.